

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKO DELO

**ŠIRITEV EVROOBMOČJA
Z VIDIKA OPTIMALNOSTI VALUTNEGA PODROČJA
IN POTREBNIH INSTITUCIONALNIH SPREMEMB**

Ljubljana, junij 2008

EVA RIBIČ

I Z J A V A

Študentka Eva Ribič izjavljam, da sem avtorica tega magistrskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Katje Zajc Kejžar in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 13. junija 2008

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
Opredelitev problema, namen in cilj magistrskega dela	1
Metode proučevanja	3
1 ŠIRITEV EVROSISTEMA	4
1.1 Asimetričnost širitve evroobmočja	5
1.2 Določbe v PES – obveznost prevzema evra	7
1.3 Nove članice evroobmočja ter potencialne države kandidatke za uvedbo evra	9
1.3.1 Ciper in Malta	10
1.3.2 Države srednje in vzhodne Evrope (Slovaška – 2009)	10
1.3.3 Baltske države	11
1.4 Ciper in Malta – uvedba evra leta 2008	12
1.4.1 Ocene konvergenčnih poročil	13
1.4.1.1 Ekonomska konvergenca	14
1.4.1.2 Pravna konvergenca (združljivost nacionalne zakonodaje z evropsko)	14
1.4.2 Scenariji uvedbe evra – big bang	15
1.4.3 Primerjava priprav na prevzem na Cipru in Malti s slovenskimi pripravami	16
1.4.3.1 Načrt prevzema evra na Cipru in Malti	16
1.4.3.1.1 Poglavitni cilji načrta za prevzem evra	16
1.4.3.1.2 Poglavitne faze prevzema evra	17
1.4.3.1.3 Institucionalni okvir in tehnične priprave na prevzem evra	19
1.5 Slovaška – uvedba evra leta 2009	19
1.5.1 Opis gospodarstva	19
1.5.2 Ocena konvergenčnega poročila (maj 2008)	22
1.5.3 Potencialne ovire	24
2 INSTITUCIONALNE SPREMEMBE	27
2.1 Organi odločanja v Evrosistemu	27
2.1.1 Svet ECB (Governing Council)	27
2.1.1.1 Pristojnosti	28
2.1.2 Izvršilni odbor ECB (Executive Board)	29
2.1.2.1 Odgovornosti	30
2.1.2.2 Glasovanje	31
2.1.2.3 Odgovornosti predsednika ECB	31
2.2 Način odločanja	31
2.3 Spremembe po 10. členu Statuta (rotacija)	33
2.3.1 Osnova za spremembe	33
2.3.2 Omejitve novega glasovalnega sistema	33
2.3.3 Pet osnovnih načel	34
2.3.4 Dejanske spremembe	35
2.3.5 Odnos EU institucij do rotacije	37
2.3.5.1 Evropska komisija	37
2.3.5.2 Evropski parlament	38
2.3.5.3 Svet EU	38
2.4 Pomanjkljivosti sistema rotacije	39
2.5 Vpliv rotacije na manjše ali večje države članice	39
3 EKONOMSKE POSLEDICE	40
3.1 Teorija optimalnega valutnega področja	40
3.1.1 Bistvo teorije, asimetrični šoki in prilagajanje	44
3.1.2 Kriteriji OCA in njihov razvoj	47
3.1.2.1 Mundell (Kriterij mobilnosti aktivnega prebivalstva)	48
3.1.2.2 Kenen (Kriterij proizvodne diverzifikacije)	50
3.1.2.3 McKinnon (Kriterij odprtosti gospodarstva)	51
3.1.2.4 Ostali kriteriji	52
3.1.2.4.1 Fiskalni transferji	52
3.1.2.4.2 Preference homogenosti	52
3.1.2.4.3 Kriterij solidarnosti nasproti nacionalizmu	53

3.1.2.4.4	Nadaljnji razvoj teorije OCA.....	54
3.1.3	Teorija endogenosti ali specializacija.....	54
3.1.3.1	Konvencionalni in alternativni vidik.....	54
3.1.3.2	Model Frankel-Rose.....	56
3.1.3.3	Nekatere ostale empirične študije na področju teorije endogenosti.....	56
3.2	Ugotavljanje prisotnosti asimetričnih šokov ter izpolnjevanje kriterijev v članicah evroobmočja in potencialnih članicah evroobmočja.....	58
3.2.1	Empirično preverjanje prisotnosti asimetričnih šokov – statični model	58
3.2.1.1	Model.....	59
3.2.1.2	Rezultati	59
3.2.2	Kriterij mobilnosti aktivnega prebivalstva	60
3.2.3	Kriterij proizvodne in potrošne diverzifikacije	66
3.2.4	Kriterij odprtosti gospodarstva	69
3.2.5	Kriterij finančnega integriranja	73
3.2.5.1	Vpliv nastanka evroobmočja na cene finančnih storitev, obrestne mere, kapitalske dohodke, investicije in čezmejne združitve ter prevzeme v finančnem sektorju	74
3.2.6	Kriterij fiskalne integracije.....	79
3.2.7	Kriterij politične integracije (solidarnost, nacionalizem).....	80
3.2.8	Kriterij endogenosti.....	83
3.2.8.1	Empirično preverjanje.....	83
3.2.8.1.1	Metoda panelnih podatkov	83
3.2.8.1.2	Model.....	85
3.2.8.1.3	Rezultati in ugotovitve.....	85
3.3	Skupno izpolnjevanje kriterijev	87
	SKLEP.....	90
	LITERATURA.....	92
	VIRI.....	95

KAZALO SLIK

Slika 1: Asimetričen razvoj evroobmočja	6
Slika 2: Asimetrični šok v valutni uniji	45
Slika 3: Konvencionalni in alternativni vidik	55
Slika 4: Delež tujcev v aktivnem prebivalstvu v posameznih evropskih državah, za leti 2000 in 2005	62
Slika 5: Tokovi neposrednih tujih investicij iz EU-15 v nove države članice in obratno	75
Slika 6: Delež neposrednih čezmejnih investicij v celotnih neposrednih investicijah, po državah evroobmočja	75
Slika 7: Vrednost ter število združitve in prevzemov bank evroobmočja	76
Slika 8: Združitve in prevzemi kreditnih institucij EU - po vrednosti transakcij in po številu	76
Slika 9: Posojila MFI nekreditnim institucijam leta 2002 in 2006, kot delež BDP (v državah EU-15)	77
Slika 10: Posojila MFI nekreditnim institucijam leta 2002 in 2006, kot delež BDP (v novih državah članicah EU)	78
Slika 11: Podpora razvoju evropske politične integracije po državah EU	82
Slika 12: Podpora razvoju evropske politične integracije po letih	82
Slika 13: Gibanje korelacijskih koeficientov v obdobju 1996-2006	86

KAZALO TABEL

Tabela 1: Nekateri ekonomski indikatorji potencialnih držav članic (leto 2006)	7
Tabela 2: Ciljni datumi za prevzema evra, določeni leta 2005	11
Tabela 3: Ciljni datumi za prevzema evra, določeni leta 2007	11
Tabela 4: Ekonomski kazalniki konvergence (brez kriterija deviznih tečajev)	14
Tabela 5: Poglavitne faze prevzema evra, določene v nacionalnih načrtih aktivnosti	18
Tabela 6: Glavni makroekonomski indikatorji	22
Tabela 7: Delež investicij v raziskave in razvoj v BDP	27
Tabela 8: Rotacija dveh skupin (prva faza) – frekvenca glasovanja guvernerjev v posamezni skupini	36
Tabela 9: Rotacija treh skupin (druga faza) – frekvenca glasovanja guvernerjev v posamezni skupini	37
Tabela 10: Determinacijski koeficienti (v %) glede na vključenost nepravilnih spremenljivk	60
Tabela 11: Zaščita zaposlenih in ugodnosti za brezposelne	63
Tabela 12: Indeksi koncentracije proizvodnje	68
Tabela 13: Povprečno razmerje med izvozom in uvozom v BDP v letu 2005	70
Tabela 14: Kratkoročni in dolgoročni pass-through učinek za posamezne države evroobmočja	71
Tabela 15: Potencialno dolgoročno povečanje trgovine in BDP po prevzemu evra (v %)	72
Tabela 16: Ocena po metodi REM za obdobje 1996-2006:	87
Tabela 17: Skupna ocena izpolnjevanja OCA kriterijev za nove države članice EU	88

KAZALO PRILOG

Priloga 1: PODROBNEJŠA ANALIZA EKONOMSKE KONVERGENCE CIPRA IN MALTE	1
Priloga 2: TEHNIČNE PRIPRAVE NA PREVZEM EVRA (CIPER, MALTA, SLOVENIJA)	8
Priloga 3: JAVNOMNENJSKE RAZISKAVE PO UVEDBI EVRA (CIPER, MALTA, SLOVENIJA)	13
Priloga 4: SIMULACIJA RAZDELITVE DRŽAV V SKUPINE V PRIMERU UVEDBE ROTACIJE	16
Priloga 5: REZULTATI EKONOMETRIČNE ANALIZE MODELA ZA UGOTAVLJANJE PRISOTNOSTI ASIMETRIČNIH ŠOKOV	17
Priloga 6: KORELACIJSKI KOEFICIENTI MED BDP POTENCIALNIH DRŽAV ČLANIC IN BDP EVROOBMOČJA	19
Priloga 7: RAZREDI ZA DOLOČANJE OCEN PRI IZRAČUNU SKUPNE OCENE OCA	20

UVOD

Širitev evroobmočja je neizogibna, saj so države članice EU po Pogodbi o ustanovitvi Evropske skupnosti (v nadaljevanju PES) zavezane (z izjemo Velike Britanije in Danske¹), da stremijo k izpolnjevanju maastrichtskih kriterijev, kar bi jim omogočilo uvesti skupno valuto. Po nedavni pridružitvi Cipra in Malte evroobmočje trenutno sestavlja 15 držav članic. V bližnji prihodnosti se bo tej skupini držav pridružila še Slovaška, ki je za ciljni datum prevzema evra določila 1. januar 2009. Število držav članic se bo tako povzpelo na 16, kar pa prinaša določene spremembe z vidika institucionalne ureditve. Širše ekonomsko področje je vprašljivo tudi z vidika nadaljnje optimalnosti razširjenega valutnega področja, čemur namenim osrednji del magistrske naloge.

Širše ekonomsko področje s skupno monetarno politiko trenutno obsega 15 držav članic, v končni fazi pa naj bi se razširilo na 25. Odpira se vprašanje, ali bi bile odločitve monetarne politike, ki se sprejemajo na Svetu Evropske centralne banke (v nadaljevanju ECB) v Frankfurtu, še vedno optimalne za vse države evroobmočja. Razširjeno evroobmočje bi se namreč, kljub izpolnjenim kriterijem za prevzem evra, precej razlikovalo predvsem z vidika strukturnih razlik, ne popolnoma integrirane trgovine ter razlik v trgu dela z vidika fleksibilnosti. Bilo bi torej bolj občutljivo na zunanje, asimetrične šoke in skupna monetarna politika ne bi nujno delovala v korist vsem državam članicam. Težava je povezana s spremembami institucionalne ureditve ter problematiko zastopanja različnih interesov posameznih držav.

V magistrski nalogi želim izpostaviti institucionalne in ekonomske posledice širitve evroobmočja. Institucionalne spremembe so povezane s spremembami načina odločanja osrednjega organa odločanja Sveta ECB. Ko število guvernerjev nacionalnih centralnih bank (v nadaljevanju NCB) držav evroobmočja preseže 16, se namreč uvede rotacija. Ekonomske posledice širitve pa proučujem z vidika izpolnjevanja kriterijev optimalnosti valutnega področja (v nadaljevanju OCA).

Opredelitev problema, namen in cilj magistrskega dela

Spremembe, ki jih prinaša nadaljnja širitev evroobmočja, nikakor niso zanemarljive. Vprašljiv je le časovni horizont, saj so posledice vezane na dejansko uvedbo evra v nekaterih državah članicah. Zaenkrat naj bi do vidnejših institucionalnih sprememb prišlo že leta 2009, ko naj bi evro prevzela Slovaška in bi število guvernerjev v Svetu ECB preseglo 15. Posledice z vidika ekonomske optimalnosti so bolj dolgoročne, saj bodo izrazitejše, ko bodo v evroobmočje vstopile tudi večje države članice. Njihov vstop je seveda vezan na izpolnjevanje maastrichtskih kriterijev, je rezultat evropskega političnega dogajanja in je zato lahko nekoliko manj predvidljiv.

¹ Velika Britanija in Danska imata t.i. "opt-out" pravico, kar pomeni, da jima ni potrebno uvesti evra, tudi če izpolnjujeta zahtevane konvergenčne kriterije. Njun poseben status je določen v dveh protokolih, ki sta priložena PES.

Če predvidevamo še nadaljnje širitve evroobmočja in končno stanje evroobmočje-25 (po pridružitvi še preostalih novih članic EU), lahko primerjamo, kako se optimalnost valutnega področja spreminja z velikostjo evroobmočja glede na določene kriterije. Pri tem se osredotočimo na to, kakšen vpliv ima širitev evroobmočja na sedanje države članice tako z ekonomskega vidika kot tudi z institucionalnega vidika, ki pomeni spremembo načina odločanja.

Izpostaviti je mogoče asimetričnost širitve, saj bi se število držav članic sicer podvojilo, toda agregatni BDP bi se povečal zgolj za približno 7% zaradi dejstva, da je večina novih držav v ekonomskem merilu znatno manjša od starih držav članic evroobmočja.

Hipoteze:

- *Nadaljnja širitev evroobmočja povzroči institucionalne spremembe z vidika odločanja organov odločanja in tako spremeni položaj starih držav članic evroobmočja.*
- *Nadaljnja širitev evroobmočja z ekonomskega vidika, sodeč po različnih kriterijih, zmanjša verjetnost optimalnosti v skladu s teorijo optimalnega valutnega področja (OCA).*
- *Tudi za nove potencialne članice evroobmočja velja pozitivna povezava med poslovnimi cikli in intenzivnostjo trgovine, kar pomeni, da hipoteza o endogenosti OCA velja tudi v primeru razširitve evroobmočja.*

Cilj magistrskega dela je izpostaviti nadaljnjo širitev evroobmočja ter njene institucionalne in ekonomske posledice, pri čemer želim izpostaviti spremenjene razmere v procesu odločanja, ki so posledica institucionalnih sprememb in analizirati nekatere ekonomske posledice širitve evroobmočja z vidika optimalnosti valutnega področja.

Asimetrični šoki – njihova intenzivnost in pogostost, predstavljajo problem z institucionalnega in ekonomskega vidika. Ker država, ki jo asimetrični šok prizadene, nima več neodvisne monetarne politike, so potrebni drugi mehanizmi prilagajanja. Zaradi neenakovredne zastopanosti v organu odločanja, Svetu ECB (institucionalni vidik), pa ima manj možnosti, da so odločitve skupne monetarne politike usmerjene njej v prid. Od izpolnjevanja določenih OCA kriterijev v posameznih državah je odvisno, v kolikšni meri so se države sposobne prilagoditi na asimetrične šoke ob odsotnosti fleksibilnega deviznega tečaja in jim članstvo v valutni uniji prinaša koristi.

Hipotezo o endogenosti, ki pravi, da ekonomska integracija poveča medsebojno trgovino držav ter korelacijo poslovnih ciklov, sta potrdila Frankel in Rose (1996), ki sta analizirala povezavo med stopnjo ekonomske aktivnosti med pari držav kot funkcijo intenzivnosti trgovinskih povezav med državama. Domneva v ozadju hipoteze endogenosti je, da monetarna integracija zmanjša stroške trgovine, kar vpliva tako na rast trgovine kot tudi finančne integracije, spodbuja tuje investicije, tvorijo se dolgoročne povezave in v določenem času pride celo do spodbujanja politične integracije.

V magistrski nalogi skušam poleg institucionalnih vprašanj opozoriti tudi na nekatere ekonomske dileme, ki se odpirajo s širitvijo evroobmočja. Ko bo velikost ekonomskega prostora

preseгла določeno mejo, naj po teoriji optimalnega denarnega področja koristi ne bi več presegale stroškov. Izpostaviti želim problematiko povečanja verjetnosti nastanka asimetričnih šokov ter ne dovolj hitro integriranje, kar vpliva na ekonomski položaj manjših držav članic evroobmočja. Prav tako se osredotočim na posledice širitve evroobmočja za stare države članice.

V magistrskem delu preverjam optimalnost valutnega področja po nadaljnji širitvi evroobmočja ter s pomočjo primerjave izpolnjevanja različnih kriterijev OCA v posameznih državah analiziram koristi ter stroške širitve evroobmočja. S pomočjo ekonometričnih modelov preverim izpostavljenost asimetričnim šokom v potencialnih državah članicah evroobmočja ter veljavnost endogenosti OCA tudi za potencialne države članice evroobmočja.

Skozi preverjanje različnih kazalcev OCA kriterijev skušam dokazati, da kljub doseganju konvergence inflacijskih stopenj, obsežni finančni integraciji ter okrepitvi medpanožne trgovine znotraj evroobmočja, nekateri kriteriji, kot so mobilnost aktivnega prebivalstva, fleksibilnost plač ter politična integriranost, še zdaleč niso izpolnjeni.

Metode proučevanja

Pri metodološkem delu sem si pomagala s strokovno literaturo, predvsem tujih avtorjev ter viri, prispevki in članki o najnovejših spoznanjih iz teorije in prakse na tem področju.

Pri svojem delu uporabim deskriptivni pristop s poudarkom na komparativni metodi, saj v prvem delu primerjam nekatere nove države članice in njihovo pot do uvedbe evra s slovenskimi izkušnjami.

Z metodo deskripcije skušam opisati nekatere ekonomske pojave in se na podlagi dosedanjih empiričnih raziskav raznih avtorjev ter njihovo primerjavo opredeliti za najbolj verjeten razvoj dogodkov.

S pomočjo analize dostopnih podatkov skušam ovrednotiti uspešnost nadaljnjega intergriranja tako, da analiziram kazalce OCA. Optimalnost skupnega valutnega področja preverjam po različnih kriterijih in sicer za trenutno evroobmočje-15 ter za potencialno evroobmočje-25. Pri preverjanju korelacije med poslovnimi cikli in medsebojno trgovino ter analizi vpliva asimetričnih šokov na posamezne države podatke analiziram z ekonometričnim modelom, pri čemer uporabim panelno tehniko.

Magistrsko delo je razdeljeno na pet poglavij. V prvem poglavju se osredotočim na širitev evroobmočja ter razložim in ovrednotim ekonomsko stanje držav kandidatka za uvedbo evra ter njihove priprave na uvedbo evra. Pri tem izpostavim asimetričnost nadaljnje širitve. V naslednjem poglavju se posvetim institucionalnim implikacijam. Za lažje razumevanje problema so najprej podrobneje obrazloženi organi odločanja Evrosistema ter sam institucionalni ustroj. Problematiko rotacije ter neenakovredno zastopanje predvsem manjših centralnih bank povežem

s tretjim poglavjem, v katerem se osredotočim na ekonomske posledice širitve ter na smiselnost z vidika nadaljnje optimalnosti enotnega valutnega področja. V tem poglavju, ki je tudi osrednje poglavje magistrskega dela, skušam empirično preveriti verjetnost in intenzivnost asimetričnih šokov ter kriterije OCA po širitvi evroobmočja. Hipotezo endogenosti v smislu pozitivne povezave med korelacijo poslovnih ciklov in medsebojno trgovino preverim še z ekonometričnim modelom. V sklepnem poglavju podam zaključek. V Prilogah so podrobneje prikazani nekateri ekonomski kazalci proučevanih držav in njihova primerjava, podrobnosti tehničnih priprav na prevzem evra nekaterih držav v primerjavi s slovenskimi ter nekateri vmesni rezultati ekonometrične analize.

1 ŠIRITEV EVROSISTEMA

Po prevzemu evra v Sloveniji, 1. januarja 2007, je evroobmočje sestavljalo 13 držav članic EU. Sloveniji sta leto dni kasneje sledili še Malta in Ciper. Med 27 državami članicami EU je tako danes 10 držav članic z derogacijo, kar pravzaprav pomeni, da bodo preostale države članice z izjemo Velike Britanije in Danske postale del evroobmočja, ko bodo izpolnjeni vsi pogoji za uvedbo evra.

Poleg stremljenja k izpolnjevanju maastrichtskih konvergenčnih kriterijev, uvedba evra terja od držav članic EU tudi obsežne praktične priprave, ki vključujejo zasebni in javni sektor. Uspešen prevzem evra v Sloveniji ter izkušnje prvega vala držav prevzemnic evra potrjujejo, da so pravočasne in izčrpne praktične priprave ključne za gladek ter uspešen prehod ter pozitiven odziv javnosti.

V naslednjem valu širitve evroobmočja je pričakovati še vstop Slovaške, 1. januarja 2009. Konvergenčno poročilo objavljeno maja 2008, pa je potrdilo, da država izpolnjuje vse potrebne kriterije za uvedbo evra. Čeprav ciljni datumi uvedbe evra za preostale države še niso strogo določeni, v magistrski nalogi predvidevam, da bodo v bližnji prihodnosti vstopile še naslednje srednjeevropske in baltske države: Češka, Madžarska, Poljska, Litva, Latvija in Estonija. Pri tem je zanimivo izpostaviti nekatere razlike med njimi tudi z vidika ekonomskih indikatorjev.

Že vstop v EU je pomenil spremembe za stare in nove članice. V novih državah članicah, ki so se pridružile EU 1. maja 2004, je bilo potrebno izvesti nekatere dolgoročne pravne in ekonomske reforme, katerih namen je bil uskladitev pravnega reda s pravnim redom EU (*acquis communautaire*), kar je omogočilo olajšano soočenje s pritiski enotnega trga. V novih članicah EU je po preteku nekaj let že opaziti temeljito liberalizacijo in modernizacijo gospodarstva, ki je posledica vstopa v EU. Za stare države članice je po drugi strani vstop novih držav v EU pomenil večjo konkurenco, dodatne pritiske na strukturne prilagoditve ter hitrejše in bolj intenzivne inovacije.

Širitev EU je vsekakor močno pripomogla k visoki rasti in zaposlenosti v novih državah članicah, kar je glavno vodilo k okrepitvi trgovine in finančne integracije. Pri tem je potrebno opozoriti tudi na neposredne investicijske tokove ter dostopnost finančnih sredstev iz skladov EU. Prav gotovo pa ne smejo ostati neopažene tudi koristi, ki jih imajo od pridružitve novih članic stare članice EU. Strahovi starih članic pred naraščanjem brezposelnosti ter pritiski na plače zaradi znatnih migracij ter realokacijo aktivnosti so bili pretirani. Širitev EU je hkrati pomenila tudi ustvarjanje novih priložnosti za podjetja iz starih držav EU. Izboljšal se je dostop do novih trgov vzhodne in srednje Evrope, cenejši inputi za proizvodnjo pa so pravzaprav izboljšali produktivnost držav članic EU glede na tretje države. Večja izbira proizvodov po nižjih cenah pa je pomenila koristi za potrošnike. Razširjen skupni trg je torej vodil v spodbujanje dinamike ter moči gospodarstva EU ter ji zagotovil boljši položaj v boju z globalno konkurenco (Stark, 2006, str. 2).

Vendar pa vstop v EU za nove države članice še zdaleč ni pomenil zaključka pristopnega procesa, saj je pričakovati, da se bodo države pridružile tudi evroobmočju. V starih in novih državah članicah EU se mnenja politikov, ekonomistov in javnosti razlikujejo glede potencialnega optimalnega časovnega okvira glede pridružitve v evroobmočje. Zagovorniki vključitve v evroobmočje izpostavljajo visoko raven integriranosti trgovine in poslovnih ciklov med potencialnimi državami članicami evroobmočja in evroobmočjem in potencialne koristi zaradi zmanjšanja transakcijskih stroškov ter odprave valutnega tveganja. Nasprotniki hitrega vstopa v evroobmočje pa poudarjajo stroške izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev in odpoved lastnega deviznega tečaja, ki ima pomembno vlogo pri prilagajanju na posledice asimetričnih šokov (Dabrowski, 2006, str. 199).

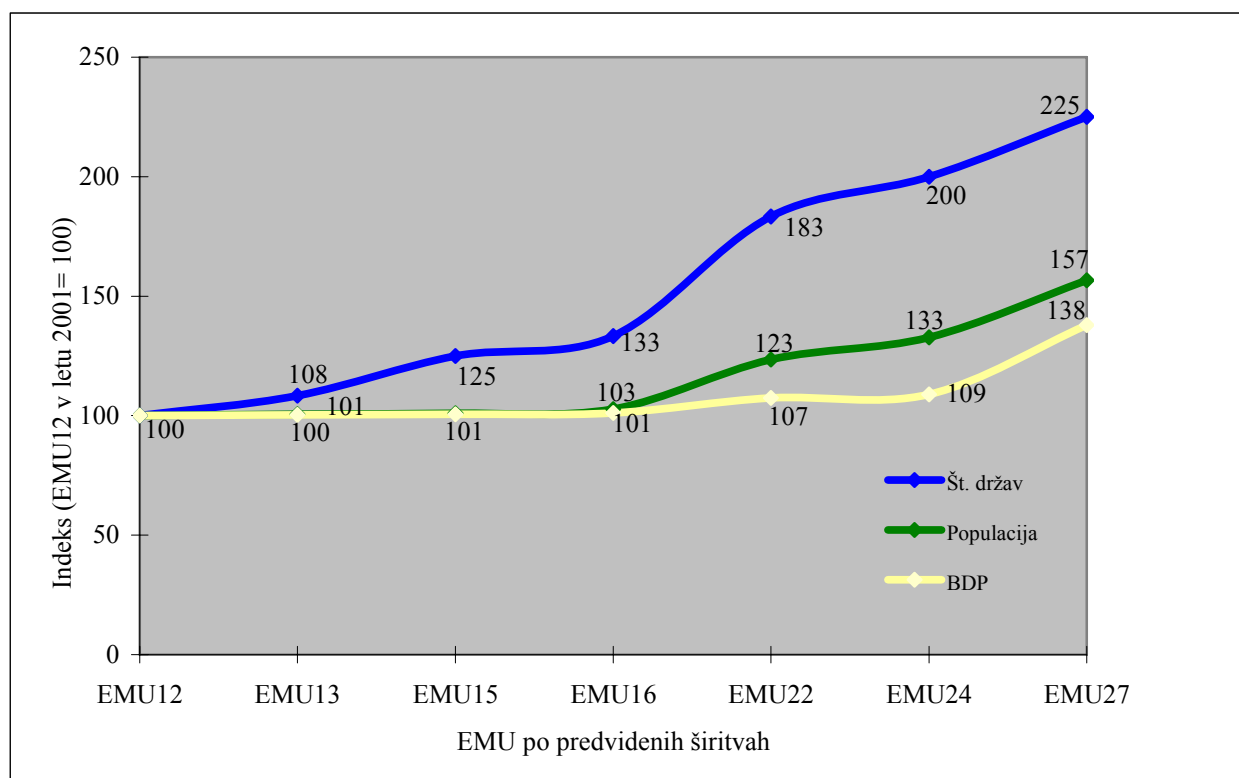
1.1 Asimetričnost širitve evroobmočja

Če predvidevamo nadaljnjo širitev evroobmočja, je potrebno opozoriti tudi na precejšnjo asimetričnost z vidika primerjave naraščajočega števila držav članic in povečanja ekonomskega obsega razširjenega evroobmočja. Asimetrija je razvidna s Slike 1, kjer so označene nekatere obstoječe širitve (do leta 2008) in predvidene hipotetične nadaljnje širitve. Tako EMU13 predstavlja evroobmočje po pridružitvi Slovenije, EMU15 po pridružitvi Cipra in Malte (torej po letu 2008). Predpostavljene pa so tudi nadaljnje širitve (EMU16 – Slovaška, EMU22 – Češka, Madžarska, Poljska, Latvija, Litva in Estonija, EMU24 – Bolgarija in Romunija in EMU27 – Velika Britanija, Danska in Švedska). Slednja je zgolj hipotetični primer, saj, kot bo pojasnjeno v nadaljevanju, Velika Britanija in Danska lahko sami odločata o pridružitvi evroobmočju, medtem ko je na Švedskem negativen rezultat referendumu zaustavil priprave na uvedbo evra.

Na grafikonu (Slika 1) je prikazano, kako bi se s povečevanjem števila držav povečevala populacija in kako bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP). V primeru EMU22, ki predvideva pridružitve vseh novih članic EU (razen Bolgarije in Romunije), se torej število držav skoraj podvoji, medtem ko se BDP poveča za približno 7%, populacija pa za manj kot četrtino zaradi dejstva, da je v ekonomskem pogledu večina držav, potencialnih članic

evroobmočja, mnogo manjša od obstoječih članic evroobmočja. Na nek način tudi opraviči dejstvo, da enakovredno zastopanje glasovalnih pravic ne bo več mogoče (Berger, 2002, str. 6).

Slika 1: Asimetričen razvoj evroobmočja

Opomba: Izračun indeksov temelji na podatkih za leto 2006, medtem ko so v bazni indeks vključene vrednosti držav, ki so leta 2001 tvorile EMU12.

Vir: Berger: *The ECB and the Euro area Enlargement*, 2002 str. 7, Eurostat, lastni izračun, ki temelji na podatkih za leto 2006.

Države – potencialne kandidatke za vstop v evroobmočje pa niso le majhne (sodeč po populaciji) temveč so tudi relativno manj razvite – iz Tabele 1 je razvidno, da njihov povprečni BDP p.c. obsega manj kot polovico BDP p.c. držav evroobmočja. Del teh razlik je mogoče pojasniti z različnim ekonomskim razvojem, saj je v teh državah relativno visok delež kmetijstva (v primerjavi z državami evroobmočja kar štirikrat večji). Zanimiva je tudi primerjava javnih financ. Javni dolg kot delež BDP v povprečju ne presega vrednosti maastrichtskega kriterija (60%), pomembna pa je tudi njegova vzdržnost ter tendenca zniževanja. Kot je razvidno iz Tabele 1, sta tako Malta in Ciper presegali to vrednost, vendar so bile njune javne finance zaradi trenda zmanjševanja ocenjene kot vzdržne.

Tabela 1: Nekateri ekonomski indikatorji potencialnih držav članic (leto 2006)

Država	Število prebivalcev (v 1000)	BDP po tržnih cenah (v mio €)	BDP p.c. (v 1000 €)	Delež kmetijstva v dodani vrednosti (%)	Javni dolg/BDP (%)
Slovenija	2.008	29.742	15.2	2.3	27.1
Malta	406	5.096	12.5	2.8	64.7
Ciper	770	14.522	19	2.6	65.2
Slovaška	5.319	43.945	8.3	3.9	30.4
Češka	10.244	113.969	11.1	2.6	30.1
Madžarska	10.071	89.884	8.9	4.1	65.6
Poljska	38.132	271.530	7.1	4.3	47.6
Latvija	2.288	16.180	7.1	3.7	10.6
Litva	3.394	23.746	7	5.2	18.2
Estonija	1.354	13.074	9.8	3.1	4.0
Bolgarija	7.679	25.100	3.3	8.5	22.8
Romunija	21.581	97.118	4.5	9.1	12.4
Danska	5.473	220.163	40.5	1.6	30.3
Švedska	9.081	305.989	34.5	1.3	47
V. Britanija	60.533	1.906.359	31.6	0.9	43.2
<i>Povprečna vrednost²</i>	<i>7.405</i>	<i>62.169</i>	<i>11</i>	<i>3</i>	<i>36</i>

Vir: Eurostat, OECD, ECB

Potencialnim problemom, ki jih lahko povzroči asimetrična širitev evroobmočja in ki so vezani na problematiko načina odločanja, se posvetim v naslednjem poglavju o institucionalnih posledicah širitve evroobmočja, pred tem pa se osredotočim na samo širitev, obveznost do prevzema evra ter na kratko povzamem nekatere značilnosti potencialnih kandidatk za vstop v evroobmočje ter pregledam izpolnjevanje ekonomskih konvergenčnih kriterijev in priprave na prevzem evra.

1.2 Določbe v PES – obveznost prevzema evra

V 122. in 123. členu PES je določena procedura prevzema evra v določeni državi članici EU, ki zajema naslednje korake:

- najmanj enkrat letno oz. na zahtevo države članice z derogacijo, Evropska komisija (v nadaljevanju EK) in ECB poročata o napredku v izpolnjevanju maastrichtskih konvergenčnih kriterijev, kar je v skladu s postopkom 121. člena PES;
- na osnovi predloga EK in po posvetovanju z Evropskim parlamentom Svet EU³ odloči, ali bo določena država prevzela evro;
- Svet EU, po posvetovanju z ECB, določi menjalni tečaj, po katerem bo evro nadomestil veljavno valuto države članice.

² Brez Bolgarije, Romunije, Danske, Švedske in Velike Britanije.

³ Svet EU sestavljajo ministri držav članic. Ima glavno vlogo pri sprejemanju zakonodaje EU.

Maastrichtski konvergenčni kriteriji, ki so formalni pogoj za prevzem evra, so navedeni v 121.1 členu PES:

- Doseganje visoke stopnje stabilnosti cen

Stopnja inflacije ne sme za več kot 1,5 odstotnih točk presežati povprečja stopnje inflacije treh držav članic, ki so dosegle najboljše rezultate glede stabilnosti cen.

- Vzdržnost položaja javnih financ

Javno-finančni primanjkljaj ne sme presežati 3 % BDP, razen če je to razmerje znatno in neprestano upadalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti ali, v drugem primeru, je prekoračitev referenčne vrednosti samo izjemna in začasna ter razmerje ostaja blizu referenčne vrednosti.

Javni dolg ne sme presežati 60 % BDP, razen če se to razmerje zadostno zmanjšuje in z zadovoljivo hitrostjo dosega referenčno vrednost.

- Trajnost konvergence

Dolgoročne obrestne mere ne smejo za več kakor 2 odstotni točki presežati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije.

- Stabilnost deviznega tečaja

Upoštevanje normalnih mej nihanja, predvidenih z mehanizmom deviznih tečajev **ERM II**, vsaj dve leti, brez devalvacije valute.

PES določa tudi doseganje pravnih konvergenčnih kriterijev, kar pomeni skladnost nacionalne zakonodaje z določbami PES, to pa omogoča predvsem zagotovitev popolne neodvisnosti nacionalne centralne banke.

Izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev, kot so določeni v PES, ocenjujeta EK in ECB v konvergenčnih poročilih najmanj enkrat na vsaki dve leti ali na zahtevo države članice EU, ki še ni uvedla evra. Svet EU v sestavi finančnih ministrov na predlog EK po posvetovanju z Evropskim parlamentom in po razpravi v Evropskem svetu s kvalificirano večino odloči, ali določena država članica izpolnjuje potrebne zahteve za uvedbo.

Do sedaj je te kriterije izpolnilo 15 držav članic EU: Avstrija, Belgija, Finska, Francija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Portugalska, Španija, Slovenija, Malta in Ciper, medtem ko evra niso uvedle: Velika Britanija, Danska, Švedska, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška, Bolgarija in Romunija, ki so sicer članice EU.

Velika Britanija in Danska imata poseben položaj, saj sta v postopku pogajanj dosegli, da se sami odločita, ali želita uvesti evro po izpolnitvi konvergenčnih kriterijev. Imata t.i. »**opt-out**« **pravico**, kar pomeni, da jima ni potrebno uvesti evra, tudi če izpolnjujeta zahtevane

konvergenčne kriterije. Tako je dansko prebivalstvo septembra 2000 na referendumu glasovalo proti uvedbi evra na Danskem. Za vse ostale države članice EU velja, da morajo uvesti evro, če izpolnjujejo konvergenčne kriterije. Poseben status Danske in Velike Britanije je rezultat pogajanj ob sprejemu Maastrichtske pogodbe, ko sta si obe državi, ki sta tedaj že bili članici EU, izborili pravico, da se kasneje odločita o morebitnem sodelovanju v tretji fazi Ekonomske in monetarne unije (v nadaljevanju EMU). Obe državi sta še pred 1. januarjem 1999 (dnem uvedbe evra) obvestili Svet EU, da ne želita sodelovati v tretji fazi EMU.

Člen 4 Akta o pogojih pristopa določa, da "vsaka od novih držav članic sodeluje v ekonomski in monetarni uniji od dne vstopa kot država z odstopanjem (derogacijo) v smislu člena 122 PES". To pomeni, da države članice, ki so pristopile v EU 1. maja 2004, s pristopom v EU niso avtomatično uvedle evra, so pa prevzele obveznost evro uvesti tedaj, ko izpolnijo konvergenčne kriterije. Od vseh novih držav članic, bodočih novih članic in od Švedske se torej pričakuje, da bodo evro uvedle.

1.3 Nove članice evroobmočja ter potencialne države kandidatke za uvedbo evra

Po nedavnem prevzemu evra na Cipru in Malti, 1. januarja 2008, je med potencialnimi kandidatkami najpomembnejša Slovaška, ki naj bi se evroobmočju predvidoma pridružila 1. januarja 2009.

Kljub temu, da sta Malta in Ciper državi, ki sta že postali del evroobmočja, poseben poudarek namenjam izpolnjevanju ekonomskih kriterijev Malte, Cipra in Slovaške. Za Ciper in Malto so opredeljeni v konvergenčnih poročilih ECB in EK, ki so bila objavljena maja 2007. V nadaljevanju na kratko povzamem tudi tehnične priprave na uvedbo evra v omenjenih državah. Po zgledu Slovenije in držav, ki so v prvem valu vstopile v takrat nastajajoče evroobmočje, se je koordinacija tehničnih priprav izvajala na širši ravni vlad in centralnih bank.

Priprave na uvedbo evra potekajo na različnih nivojih. Ko država določi ciljni datum uvedbe evra, običajno to pomeni nekakšno spodbudo za pričetek pravočasnih priprav na uvedbo evra. Hkrati pa tudi pomeni, da je dosežena že dovolj velika kredibilnost in da je država sposobna izpolniti konvergenčne kriterije. V letu 2006 je večina držav (Češka, Estonija, Latvija, Litva in Madžarska) opustila svoje ciljne datume za prevzem evra predvsem zaradi težav pri izpolnjevanju konvergenčnih kriterijev. Bolgarija, Poljska in Švedska ciljnega datuma za prevzem evra še niso določile. Na Švedskem so se priprave pravzaprav ustavile zaradi negativnega izida referenduma, ki je bil izveden septembra 2003.

Tako med državami z resnimi ciljnim datumi za uvedbo evra ostajata, po dejanskem prevzemu evra na Cipru in Malti 1. januarja 2008, le še Slovaška (1. januar 2009) in Romunija (2014) (EK, 2007).

1.3.1 Ciper in Malta

Malta in Ciper sta za ciljni datum uvedbe evra določili 1. januar 2008. EK je tema dvema mediteranskima otokoma dala zeleno luč za uvedbo skupne valute na podlagi izpolnjevanja konvergenčnih kriterijev. Konvergenčni poročili EK in ECB sta bili objavljeni 16. maja 2007. O poročilih je nato potekala razprava na zasedanju predsednikov držav in vlad, 21. in 22. junija 2007, kar je bila osnova za končno odločitev, ki pa je bila sprejeta na Svetu finančnih ministrov – ECOFIN-u, 10. julija 2007⁴, ko je bilo določeno tudi nepreklicno menjalno razmerje (EK, 2007a).

Sodeč po konvergenčnem poročilu EK iz leta 2006 je Ciper že takrat izpolnjeval tri konvergenčne kriterije, maja 2007 pa je bila ocenjena visoka stopnja izpolnjevanja vseh konvergenčnih kriterijev in posledično pripravljenost na prevzem evra. Naloga, ki jo je bilo še potrebno izpolniti, je bila odstranitev nekaterih neskladnosti z evropsko zakonodajo. Ciprski parlament je potrdil zakon s potrebnimi amandmaji zakona o ciprski centralni banki in tako je bila zagotovljena popolna kompatibilnost (EK, 2007b).

Za Malto je največji izziv predstavljalo obvladovanje inflacijskih pritiskov ter zmanjšanje javnega dolga do vzdržne ravni, v skladu z maastrihtskimi kriteriji. Le nekaj mesecev po pridružitvi Malte EU, maja 2004, so finančni ministri EU odprli tako imenovano proceduro presežnega deficita, ki je od Malte zahteval, da se javni deficit zniža na 3 % BDP, kot je določeno v maastrihtskih kriterijih (EK, 2007c).

1.3.2 Države srednje in vzhodne Evrope (Slovaška – 2009)

Med državami srednje in vzhodne Evrope so štiri države, ki morajo v skladu s PES v bližnji prihodnosti uvesti skupno valuto. Ciljni datumi za prevzem evra so bili v predpristopnih programih v večini primerov že določeni. Le Slovenija je sodila v skupino »fast entrants«, saj je že prej kot pol leta po vstopu v EU vstopila tudi v ERM II, medtem ko so se ostale države uvrstile v skupino »slow entrants«, upoštevaje »wait and see« strategijo.

Kljub lastnostim in okoliščinam, ki so državam skupne, obstaja mnogo razlik, zaradi katerih so posamezne države na različnih stopnjah integriranja ter harmonizacije poslovnih ciklov z evropskimi. Ravno zaradi tega je potrebno, da odločitev o strategiji vstopa v ERM II ter zgodnejša ali poznejša vpeljava evra temelji na oceni posamezne države, saj prevlada koristi nad stroški ni v vseh državah istočasna (Lavrač & Žumer, 2003, str. 9).

V toku leta 2006 je tako nekaj srednjeevropskih držav (Češka, Madžarska, Poljska) opustilo svoje ciljne datume za prevzem evra, predvsem zaradi težav pri izpolnjevanju konvergenčnih

⁴ Uredba Sveta (ES) št. 1135/2007 z dne 10. julija 2007 o spremembi Uredbe (ES) št. 2866/98 glede menjalnega razmerja eura za Ciper ter Uredba Sveta (ES) št. 1134/2007 z dne 10. julija 2007 o spremembi Uredbe (ES) št. 2866/98 glede menjalnega razmerja eura za Malto.

kriterijev. Edina s ciljnim datumom, določenim za leto 2009, je ostala Slovaška. Kako so bili ciljni datumi vstopa v ERM II in prevzema evra določeni leta 2005 in kako leta 2007, je razvidno iz Tabele 2 in Tabele 3.

Tabela 2: Ciljni datumi za prevzema evra, določeni leta 2005

Država	Vstop v ERM II/ Ciljni datum vstopa v ERM II	Ciljni datum prevzema evra
Češka	2,5 leti pred prevzemom evra.	2009-10, če so maastrichtski kriteriji izpolnjeni in je realna konvergenca zadovoljiva.
Madžarska	Nedoločeno.	2010, če so gospodarski pogoji boljši od pričakovanih.
Poljska	2,5 leti pred prevzemom evra.	2009 ali 2010.
Slovaška	28. november 2005.	Ne pred 2008-2009.

Vir: Focus on European Economic Integration 1/2005, OeNB, 2005

Tabela 3: Ciljni datumi za prevzema evra, določeni leta 2007

Država	Vstop v ERM II/ Ciljni datum vstopa v ERM II	Ciljni datum prevzema evra
Slovaška	28. november 2005	1. januar 2009

Vir: Fifth report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area, EK, 2007

1.3.3 Baltske države

Baltske države – Estonija, Latvija in Litva so po vstopu v EU iz institucionalnega in ekonomskega vidika izjemno napredovale in se približale starim članicam EU. Kljub napredku v realni in nominalni konvergenci tudi za prihodnost ostajata prioriteta vzdrževanje procesa dohitevanja in zagotavljanje stabilnosti. Posebnega pomena je zagotavljanje zdravih zasebnih investicij ter vzdržne potrošnje, ki je protiutež za visoke deficite tekočih računov. K doseganju tega cilja je potrebno usmeriti vse ekonomske politike, pri čemer je ključnega pomena fiskalna politika.

Potencial za nadaljnjo realno konvergenco ostaja, saj so baltske države skupaj s Poljsko, države z najnižjim BDP p.c. dohodkom. Stopnja gospodarske rasti je sicer visoka, vendar volatilna, za baltske države pa je tudi na področju finančnega integriranja značilna visoka stopnja rasti finančnega sektorja (Stenlein & Vlagsma, 2005. str. 2).

Vse baltske države so že vključene v mehanizem deviznih tečajev ERM II, in sicer Estonija in Litva od 28. junija 2004 (v mehanizem sta se vključili takrat kot Slovenja), Latvija pa od 2. maja 2005 (tako kot Ciper in Malta). Tudi njihovi ciljni datumi za prevzem evra so bili določeni precej optimistično. Estonija in Litva sta se nameravali evroobmočju pridružiti 1. januarja 2007, Latvija pa leto dni kasneje. ECB in EK sta maja 2006 objavili konvergenčno poročilo za Slovenijo in

Litvo. Ocena pripravljenosti Slovenije na uvedbo evra je bila pozitivna, medtem ko je bila ocena za Litvo negativna, saj ni izpolnila inflacijskega kriterija.

Estonska vlada je oktobra 2006 odobrila 5. poročilo o nacionalnem prevzemu evra, le-to je v veliki večini temeljilo na predhodnem poročilu. Zaradi opustitve ciljnega datuma pa se v poročilu sklicujejo na »€-dan«. Posodobljen načrt prevzema evra in novo komunikacijska strategija ob prevzemu evra v Litvi je vlada potrdila aprila 2007. Nova različica med drugim predvideva daljše obdobje dvojnega označevanja cen in hitrejšo preddobavo evrobankovcev poslovnim bankam (EK, 2007, str. 11).

1.4 Ciper in Malta – uvedba evra leta 2008

Tako Ciper kot Malta sta postali samostojni državi leta 1960. Njuni glavni trgovinski partnerji so države članice EU, čeprav trgujeta tudi z nekaterimi drugimi sosednjimi mediteranskimi državami. V devetdesetih letih sta s podpisom sporazuma GATT⁵ postali članici svetovne trgovinske organizacije WTO. Večina njune industrije je odvisne od uvoza surovin, tudi hrane, zato sta si dosledno trudili razviti liberalne trgovinske odnose. Glavno gospodarsko dejavnost v obeh državah predstavlja turizem, kar pomeni, da sta občutljivi na zunanje šoke. V zadnjih letih je na nihanje turističnih dejavnosti vplival predvsem strah pred terorističnimi aktivnostmi na Bližnjem vzhodu. Lokacija otoških držav že sama po sebi poudarja pomen pomorskih storitev. V obeh državah je registriranih veliko tujih ladij, s čimer je povezan tudi razvoj drugih storitev kot so administrativne funkcije, zavarovalništvo, tovarne storitve, ladjedelništvo in popravilo ladij.

Ciper leži v vzhodnem Sredozemskem morju, v bližini Turčije, Sirije in Libanona. Od sedemdesetih let dalje ima turška ciprska skupnost nadzor nad severnim delom otoka. Nadzor ni mednarodno priznan in severni del ima neposredno povezavo le do Turčije. Pogajanja, ki so potekala pod okriljem Združenih narodov, niso prispevala k dovolj podpre na referendumu, ki je potekal spomladi leta 2004. EU je sicer namenila del finančnih sredstev za razvoj severnega dela Cipra, delno odprtje meje z jugom leta 2003 pa je pomenilo nek skromen zagon gospodarski integraciji in je prispevalo k povečanju BDP-ja na račun delavcev s severa, ki so se zaposlili v turizmu in gradbeništvu na jugu. Na jugu predstavljajo storitve približno 72 % delež BDP, od česar približno četrtino prinašajo turistične storitve. Prav tako pomembna sektorja v ciprskem gospodarstvu sta še industrija in gradbeništvu (18 %) ter kmetijstvo (4 %). Med storitvami je izpostavljen finančni sistem, saj je predvsem bančništvo visoko razvito. Poglavitno gonilo rasti je turizem, relativno fleksibilen trg dela pa omogoča skorajšnjo polno zaposlenost.

Gospodarstvo ohranja močno gospodarsko rast. Gonilo rasti je domače povpraševanje, zasebna potrošnja ter investicije – predvsem v gradbeništvu. Ciper je v zadnjih letih prav tako uspešno zmanjšal proračunski deficit, kar je eden izmed pogojev za vstop v evroobmočje. Obvladovanje le-tega pa je tudi eden izmed glavnih izzivov makroekonomske stabilnosti.

⁵ GATT – General Agreement on Tariffs and Trade.

Malta je najmanjša članica EU in leži na sredini Sredozemskega morja, med italijansko Sicilijo, Tunizijo, Libijo. Zaradi majhne površine je močno odvisna od uvoza hrane, goriva ter mnogih surovin za predelovalno industrijo. V gospodarstvu prevladujejo storitve, saj obsegajo kar 70 % BDP. Turizem je najpomembnejši vir zaslužka, vendar pa dohodki od turizma nihajo glede na zunanje dejavnike. Podobno je tudi s finančnim sektorjem, ki je odvisen od gospodarske dejavnosti drugih držav, kar vpliva na investicijske strategije. V predelovalnem sektorju, ki zajema petino BDP in delovnih mest, glavne izvozne proizvode predstavlja komunikacijska oprema, predelana hrana, tiskovine, plastični in kemični izdelki, tekstilni izdelki, obutev in oblačila. Polprevodniki predstavljajo pomemben segment, in sicer 60 % celotnega predelovalnega izvoza.

Medtem ko je zaradi fiskalnega zaostrovanja potrošnja v letu 2005 stagnirala, so investicije vir dinamike predvsem zaradi implementiranja velikih infrastrukturnih projektov, ki so jih financirali strukturni skladi EU in italijanske donacije.

Država se sooča s problemom nizkega deleža zaposlenih žensk, ki je le 33,1 %, medtem ko je delež zaposlenih moških nad evropskim povprečjem. Uvedene so bile nekatere iniciative, ki naj bi spodbudile tudi k zaposlovanju žensk. S starajočo se populacijo se namreč vedno večje breme prenaša na sistem socialnega varstva. Ključnega pomena je torej povečati število zaposlenih in EK je na tem področju določila naslednje prioritete: (1) zmanjšanje obdavčenja delavcev; (2) okrepitev iniciativ za delo; (3) izboljšanje kvalitete srednjih šol in poklicnega izobraževanja; (4) spodbujanje žensk srednjih let k vrnitvi na delo.

EK je prav tako poudarila pomembnost povečanja konkurence v ključnih sektorjih gospodarstva, kot so npr. mrežna industrija, prehrabena industrija ter ladjedelništvo. Specifične okoliščine in lastnosti majhnega malteškega gospodarstva namreč zahtevajo unikatne rešitve (EK, 2007d).

1.4.1 Ocene konvergenčnih poročil

Konvergenčni poročili ECB in EK sta bili objavljeni maja 2007, na zahtevo Cipra in Malte, ki sta zaprosila za pregled. Obe poročili sta bili predloženi Svetu EU. Za obe državi so proučevali, ali sta dosegli visoko stopnjo trajne ekonomske konvergence, ali je nacionalna zakonodaja skladna s PES in ali so izpolnjene zakonske zahteve, da lahko njuni NCB postaneta del Evrosistema.

V nadaljevanju so na kratko predstavljeni štirje kriteriji doseganja ekonomske konvergence ter kriterij pravne konvergence. V Prilogi 2 je za splošnim opisom kriterija in opredelitvijo referenčne vrednosti glede na majski konvergenčni poročili ECB in EK, opisano doseganje teh kriterijev na Cipru in Malti. Prav tako je podan podrobnejši grafični prikaz izpolnjevanja kriterijev.

1.4.1.1 Ekonomska konvergenca

Enoten okvir v prvi vrsti temelji na določbah PES, ki jih ECB uporablja pri analizi cenovnih gibanj, javnofinančnega salda in stopnje dolga ter deviznih tečajev in dolgoročnih obrestnih mer, skupaj z drugimi pomembnimi dejavniki (ECB, 2007, str. 7). Pomembnejše načelo, ki se upošteva pri obravnavi konvergenčnih kriterijev je, da se posamezni kriteriji razlagajo in uporabljajo brez odstopanja, izpolnjeni morajo biti vsi in sicer na podlagi dejanskih podatkov. Uporaba kriterijev mora biti prav tako dosledna, preprosta in pregledna. Izjemnega pomena pa je tudi, da je dosežena konvergenca trajna in ne le trenutna. Trajnost ekonomske konvergence pa je odvisna od zdravega izhodiščnega položaja kot tudi od politik, ki se izvajajo po uvedbi evra.

V kolikšni meri so bili izpolnjeni konvergenčni kriteriji na Malti in Cipru glede na referenčno vrednost je prikazano v Tabeli 4.

Tabela 4: Ekonomski kazalniki konvergence (brez kriterija deviznih tečajev)

		HICP -inflacija	Dolgoročne obrestne mere	Javnofinančni saldo (+/-)	Bruto javni dolg
Ciper	2005	2,0	5,2	-2,3	69,2
	2006	2,2	4,1	-1,5	65,3
	2007	2,0	4,2	-1,4	61,5
Malta	2005	2,5	4,6	-3,1	72,4
	2006	2,6	4,3	-2,6	66,5
	2007	2,0	4,3	-2,1	65,9
Referenčna vrednost		3,0	6,4	-3,0	60,0

Opombe: HICP – povprečne medletne spremembe v odstotkih; dolgoročne obrestne mere – v odstotkih, letno povprečje; javnofinančni saldo in bruto javni dolg – kot odstotek BDP. Projekcije za leto 2007 je pripravila EK.

Vir: Konvergenčno poročilo ECB, ECB, 2007

Podrobnejša analiza ekonomske konvergence, razdeljena na cenovna gibanja, fiskalna gibanja, gibanja deviznega tečaja in obrestnih mer, je vključno z grafičnimi prikazi podana v Prilogi 1.

1.4.1.2 Pravna konvergenca (združljivost nacionalne zakonodaje z evropsko)

V skladu s 122(2). členom PES je potrebno preveriti združljivost nacionalne zakonodaje vsake od držav članic z odstopanjem s statutom centralne banke, 108. in 109. členom PES ter Statutom ESCB in ECB (v nadaljevanju Statut). Cilj ocenjevanja pravne konvergence je, da se Svetu EU olajša odločitev o tem, katere države članice „izpolnjujejo potrebne pogoje za uvedbo enotne valute“. Takšni pogoji se na pravnem področju nanašajo zlasti na neodvisnost centralnih bank in na pravno integracijo NCB v Evrosistem.

Za prepoznanje tistih področij, na katerih je treba prilagoditi nacionalno zakonodajo, so pregledana naslednja vprašanja:

- združljivost z določbami o neodvisnosti NCB v PES (108. člen) in Statutu (7. in 14.2. člen) ter tudi z določbami o zaupnosti (38. člen);

- združljivost s prepovedjo denarnega financiranja (101. člen PES) in privilegiranim dostopom (102. člen PES) ter združljivost z enotnim zapisom evra, ki ga zahteva zakonodaja Skupnosti; in
- pravna integracija NCB v Evrosistem (zlasti v zvezi z 12.1. in 14.3. členom Statuta) (ECB, 2007, str. 14).

Po nedavnih spremembah in dopolnitvah Zakona o centralni banki Central Bank of Cyprus je statut ciprske centralne banke združljiv z zahtevami PES in Statuta za tretjo fazo ekonomske in monetarne unije.

V konvergenčnem poročilu decembra 2006 je bilo ocenjeno, da malteška zakonodaja ni bila popolnoma skladna s 109. členom PES in Statutom, kar zadeva integriranje centralne banke v sistem ESCB v času uvedbe evra (EK, 2007g, str. 4). Po nedavnih spremembah in dopolnitvah Zakona o centralni banki Bank Ċentrali ta' Malta/Central Bank of Malta je statut malteške centralne banke skladen z zahtevami PES in Statuta za tretjo fazo ekonomske in monetarne unije.

1.4.2 Scenariji uvedbe evra – big bang

Državne oblasti so odgovorne za koordinacijo in pripravljalo delo za uvedbo evra v njihovi državi. Iz praktičnih in logističnih razlogov so države, ki so prevzele evro, v prvem valu imele nekakšno tranzicijsko obdobje treh let (v primeru Grčije je trajalo le eno leto) med uvedbo evra kot knjižnim denarjem in uvedbo evrske gotovine. Uvedba evra je tako leta 1999 za enajst držav in leta 2001 za Grčijo potekala po tako imenovanem madridskem scenariju. Glavna alternativa temu je tako imenovani »big bang« scenarij, po katerem je leta 2007 evro prevzela Slovenija, leta 2008 Malta in Ciper in ga leta 2009 namerava uvesti tudi Slovaška. Po tem scenariju datum uvedbe evra kot knjižnega denarja sovpada z datumom uvedbe evrskih bankovcev in kovancev. Ta scenarij je primeren za uvedbo evra ali vstop v območje v razmerah, ko evrokovanci in evrobankovci že obstajajo.

Do datuma uvedbe evra država članica obdrži nacionalno pristojnost za denarno politiko, evro pa je zanjo tuj denar. Obdobja med odločitvijo o odpravi derogacije in uvedbo evra zato ni mogoče določiti na enak način kot v madridskem scenariju. Namesto izraza prehodno obdobje je primernejša oznaka za obdobje med odpravo derogacije in uvedbo evra predvstopno obdobje (BS & Vlada RS, 2005a, str. 6).

Po uvedbi evrskih bankovcev in kovancev sledi obdobje dvojnega obtoka, v katerem se iz obtoka umika nacionalna valuta, ki še ima status zakonitega plačilnega sredstva.

Kakšna je bila priprava in sam prehod na novo valuto v državah članicah EU, ki sta se pridružili evroobmočju v tem letu, je podano v nadaljevanju. S pomočjo primerjave s slovenskimi pripravami na prevzem evra so podane bistvene značilnosti tehničnih priprav ter poglobitnih faz uvedbe skupne valute.

1.4.3 Primerjava priprav na prevzem na Cipru in Malti s slovenskimi pripravami

1.4.3.1 Načrt prevzema evra na Cipru in Malti

V fazi priprav na prevzem skupne valute centralna banka ter vlada države, ki namerava prevzeti evro, v sodelovanju pripravita nacionalni načrt prevzema evra, v katerem opredelita poglobitne cilje načrta za prevzem evra, poglobitne faze prevzema evra, institucionalni okvir, določene podrobnosti tehničnih priprav za prevzem skupne valute ter nenazadnje tudi komunikacijsko strategijo. V nadaljevanju so predstavljene pomembnejše aktivnosti Malte in Cipra po zgoraj navedenih sklopih, z dodano primerjavo s slovenskimi pripravami na prevzem evra.

Podobnost med posameznimi načrti za prevzem evra ni presenetljiva, saj so bila povsod upoštevana priporočila EK. Prav tako gre za primerjavo manjših gospodarstev.

1.4.3.1.1 Poglobitni cilji načrta za prevzem evra

Ciper ima v svojem nacionalnem načrtu za prehod na evro opredeljene širše in ožje cilje. Med širšimi cilji je pravočasna in popolna priprava na novo valuto, ki zajema pripravo javnosti, finančnega, bančnega in zasebnega ter poslovnega sektorja.

Med ožjimi cilji pa so:

- Priprava ciprskega gospodarstva, da izkoristi priložnosti in se uspešno sooči z izzivi, ki jih prinaša pridružitve Cipra k evroobmočju. Primarni cilj vlade je, da izvede učinkovite ukrepe za preprečitev neupravičenega dviga cen v obdobju pred zamenjavo valute in po njej.
- Nadaljevanje in okrepitev politik, ki stremijo k doseganju makroekonomske stabilnosti, ter še nadaljnje zadovoljivo izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev ter zahtev Pakta stabilnosti in rasti.
- Spodbujanje tehničnih priprav na prevzem evra, kar vključuje tudi prilagoditev računovodskih in informacijskih sistemov v privatnem in javnem sektorju ter oblikovanje ustreznega pravnega okvira.
- Gladek prehod na evro vključuje tudi pravočasno pridobitev evrskih bankovcev in kovancev, varno distribucijo ustreznih količin v gospodarstvo ter pomoč javnosti in podjetjem pri zamenjavi valut ter hitri opustitvi ciprskega funta.
- Sistematično, pravočasno in ustrezno informiranje vseh ciprskih državljanov, s posebnim poudarkom na informiranju skupin s posebnimi potrebami ter prebivalcev turškega dela Cipra.
- Tesno sodelovanje z ustreznimi organi EU (CBC, 2007, str. 9).

Malteški načrt za prevzem evra stremi k razvoju strateških načrtov v okviru sodelovanja, koordinacije, komunikacije, implementacije in nadzovanja skozi celoten proces prevzema. To

bi omogočilo gladek prehod na novo valuto ter doseganje pozitivnega odziva malteške družbe na proces nadaljnega evropskega integriranja.

V končni, dopolnjeni verziji načrta aktivnosti so predstavljeni ključni mejniki v obdobju priprav na prevzem evra ter postopki, ki jih je potrebno implementirati v samem procesu priprav. Zajema tudi podroben pregled aktivnosti v okviru priprav, ki jih izvaja nacionalni odbor za prehod na evro, in vsi sodelujoči (NECC, 2007, str. 3).

1.4.3.1.2 Poglavitne faze prevzema evra

Poglavitne faze prevzema evra so v načrtih aktivnosti opredeljene praviloma širše in nato še podrobneje. Opazna je podobnost med malteško in slovensko opredelitvijo faz, saj sta obe državi opredelili tri poglavitna obdobja: ERM II obdobje, predvstopno obdobje ter povstopno obdobje (ki ga v slovenske načrtu imenujemo kar obdobje zamenjave gotovine). Obdobja so ločena tudi glede na dvojno označevanje cen. Do ocene konvergenčnega poročila je bilo na Malti namreč prostovoljno, po njej pa je bilo dvojno označevanje cen obvezno. V ciprskem načrtu aktivnosti je urnik nadvse podrobno izdelan, saj vključuje tudi pomembne mejnike z vidika komunikacijske kampanje ter nekaterih programov tehnične pomoči, ki so potekali pod okriljem EK. Poglavitne faze so, kakor v posameznih načrtih aktivnosti, za lažjo primerjavo predstavljene v naslednji preglednici (Tabela 5).

Tabela 5: Poglavitne faze prevzema evra, določene v nacionalnih načrtih aktivnosti

	Ciper	Malta	Slovenija
Poglavitne faze v načrtu prevzema evra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ustanovitev nacionalnega odbora za prevzem € (december 2004) ▪ Vstop v ERM II (2. maj 2005) ▪ Določitev ciljnega datuma za prevzem evra 1.1.2008 (november 2005) ▪ Formalni pričetek komunikacijske kampanje (maj 2005) ▪ Potrditev nacionalnega načrta prevzema evra (marec, julij 2006) ▪ Najem agencije za odnose z javnostmi (februar 2007) ▪ Uradna zaprositev Ministrstva za finance in Centralne banke za oceno ali Ciper izpolnjuje kriterije (13. februar 2007) ▪ Pozitivna ocena v konvergenčnih poročilih (16. maj 2007) ▪ Potrditev Sveta EU glede prevzema evra (21. junij 2007) ▪ Določitev fiksnega tečaja zamenjave (10. julija 2007) ▪ »Fair pricing code« (julij 2007 – julij 2008) ▪ Dvojno označevanje cen (september 2007-september 2008) ▪ Preddobava bankovcev in kovancev (oktober-december 2007) ▪ Prevzem evra - 1. januar 2008 ▪ Obdobje vzporednega obtoka (januar 2008) ▪ Zamenjava ciprskih funtov za evre do konca julija 2008 v poslovnih bankah, še 10 let v centralni banki 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vstop v ERM II (2. maj 2005) ▪ Potrditev ciljnega datuma za prevzem evra 1.1.2008 po določitvi fiksnega menjalnega razmerja (10. julij 2007) ▪ Odprava provizije za evro depozite na evro računih pri poslovnih bankah (na podlagi odločbe o obveznem dvojnem označevanju cen – od januarja 2007) ▪ Prostovoljno dvojno označevanje cen – v evrih in malteških lirah (od januarja 2007 dalje) ▪ Pozitivna ocena v konvergenčnih poročilih (16. maj 2007) ▪ Določitev fiksnega tečaja zamenjave (10. julij 2007) – obvezno dvojno označevanje cen ▪ Preddobava evrobankovcev in evrokovancev (konec septembra – decembra 2007) ▪ Brezplačna menjava malteške lire za evre za podjetja (od 1. decembra 2007 dalje) ▪ Začetni paketki kovancev (starter-kits) in pred preddobava (od 1. decembra 2007 za podjetja in od 10. decembra 2007 na voljo za občane). ▪ Prevzem evra - 1. januar 2008 ▪ Obdobje vzporednega obtoka (januar 2008) ▪ Brezplačna zamenjava malteških lir za evre v poslovnih bankah (do 31. marca 2008), v centralni banki 10 let za bankovce in 2 leti za kovance 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vstop v ERM II (28. junij 2004) ▪ Pozitivna ocena v konvergenčnih poročilih (16. maj 2006) ▪ Odprava derogacije z določitvijo nepreklicno določenega tečaja zamenjave (11. julij 2006) ▪ Preddobava kovancev (september 2006) in bankovcev (december 2006) ▪ Prevzem evra (1. januar 2007) ▪ Dvojni obtok evrov in tolarjev (do 14. januarja 2007) ▪ Brezplačna zamenjava tolarjev za evre v bankah (do 1. marca 2007), v Banki Slovenije za bankovce neomejeno; za kovance pa 10 let

Opombe: Fair pricing code - zaveza k pravičnemu določanju cen

Vir: Central Bank of Cyprus and Ministry of finance: National Changeover Plan, 2007; National euro changeover committee: Final Masterplan for the Euro Changeover in Malta, 2007; Vlada RS in Banka Slovenije: Načrt uvedbe evra, 2005.

1.4.3.1.3 Institucionalni okvir in tehnične priprave na prevzem evra

Vsaka od posameznih držav, ki se pripravljajo na prevzem nove valute, v svojem načrtu za prevzem evra, opredeli določen institucionalni okvir. Pri tem je pomembna organizacijska struktura, ki je odgovorna za uspešno implementacijo nacionalnega načrta. Na Cipru so poleg najpomembnejšega Nacionalnega odbora za prevzem evra sodelovali še politični, komunikacijski, koordinacijski in tehnični odbor (CBC, 2007, str. 13). Na Malti je bil v projekt uvedbe evra vključen tudi širši javni sektor. Vsaka od organizacij je vodila svoj evro projekt, vse skupaj pa je bilo pod skupnim nadzorom in ocenjevanjem Nacionalnega odbora za prehod na evro in pod okriljem nacionalne komunikacijske kampanje (NECC, 2007, str. 9).

Uvedba evra je za vsako državo velik in kompleksen logistični projekt, zato je vanj vključenih več nosilcev odločanja in aktivnosti. V projekt uvedbe evra v Sloveniji je bilo vključenih mnogo akterjev, projekt pa sta vodila centralna banka in ministrstvo za finance. Za tehnične priprave za uvedbo evra je skrbel Koordinacijski odbor za tehnične priprave za uvedbo evra, ki je nastal ob vključitvi Slovenije v ERM II na pobudo Ministrstva za finance in Banke Slovenije. Odbor je sestavljalo več delovnih skupin, zadolženih za različna vsebinska področja, za katera so se pripravljali akcijski načrti, o njihovi izvedbi pa so se sproti usklajevali. Načrt uvedbe evra, ki vsebuje vsebinske priprave na uvedbo evra v Sloveniji, sta že leta 2005 sprejeli Vlada RS in Banka Slovenije (Vlada RS & BS, 2005, str. 3).

V okviru tehničnih priprav na prevzem evra je bilo potrebno izvesti številne spremembe in prilagoditve na naslednjih področjih:

- plačilni in poravnalni sistemi;
- operacije monetarne politike;
- statistika;
- priprave bančno-finančnega sektorja (zamenjava gotovine, konverzija stanj na bančnih računih, prilagoditev plačilnih instrumentov na novo valuto);
- komunikacijska strategija.

Podrobnosti tehničnih priprav na prevzem evra v Sloveniji, na Malti in Cipru so navedene v Prilogi 2. Podrobnejša analiza javnega mnenja glede komunikacijske kampanje ob uvedbi evra pa je podana v Prilogi 3.

1.5 Slovaška – uvedba evra leta 2009

1.5.1 Opis gospodarstva

Tako kot za večino srednjeevropskih gospodarstev je bila tudi za preteklo ureditev Slovaške značilna centralno-planska ureditev. Vendar pa je Slovaško zaznamovalo nekoliko manj boleče obdobje tranzicije v primerjavi z nekaterimi drugimi sosednjimi državami, za katere si bile

značilne visoke stopnje hiperinflacije in rast revščine. Glavno gonilo rasti je bila predvsem visoka rast produktivnosti, ki jo je spremljala nizka inflacija. To pa je tudi razlog, da velja Slovaška še danes za enega izmed najbolj dinamičnih gospodarstev srednje in vzhodne Evrope, ki so se EU priključili maja 2004. Gledano z vidika doseganja realne konvergence dohodek per capita sicer še vedno zaostaja za nekaterimi drugimi državami.

Že tradicionalno je bila Slovaška usmerjena v težko industrijo. V komunističnem režimu je predstavljala pomemben center za obdelavo težkih kovin in proizvodnjo jekla. Na temeljih tradicionalnih proizvodnih dejavnosti je nato razvila ključne panoge industrijske proizvodnje, kot sta avtomobilska industrija in industrija elektronike, ki sta pritegnili tudi mnogo tujih investitorjev. Tuji investitorji so v glavnem koncentrirani na zahodnem območju države, kar povzroča velike razlike med vzhodom in zahodom.

Slovaška je po razpadu Češkoslovaške 1. januarja 1993 postala samostojna država. Ekonomske reforme so se nekoliko upočasnile in se nato znova okrepile po letu 1998 pod reformno usmerjeno vladno koalicijo, ki je izvedla pomembne ekonomske in politične spremembe, ki so Slovaški tlakovale pot v EU maja 2004. Med drugim je vlada na transparenten način prestrukturirala podjetja in banke ter izvedla veliko število obsežnih privatizacij, ki so bile dostopne tudi tujim vlagateljem. Danes je skoraj celoten bančni sektor in večina velikih podjetij v lasti tujih investitorjev. Takoj po ponovni izvolitvi vlade je uvedla še širok spekter reform na področju davčne politike, pokojninskega sistema, socialnega in zdravstvenega sistema. Uvedena je bila enotna davčna stopnja, obvezen pokojninski steber in bolj usmerjena politika socialnih prispevkov. Te reforme so povečale iniciativo do dela, ustvarile nova delovna mesta in investicijske priložnosti ter spodbudile gospodarsko rast in proces dohitevanja razvitih gospodarstev.

Vladna koalicija, ki je prišla na oblast po parlamentarnih volitvah junija 2006, je obljubila spremembe nekaterih ekonomskih reform, ki jih je izvedla prejšnja vlada in si za prioriteten cilj postavila zagotovitev pravičnejše razdelitve dohodka. Vlada je obnovila zavezo za pridružitvev evroobmočju januarja 2009, medtem ko je večina novih držav članic EU ciljni datum uvedbe evra prestavila nekoliko bolj v prihodnost.

Po vključitvi v EU maja 2004 se je Slovaška zavezala k eventualni vključitvi v evroobmočje in uvedbi skupne valute z vključitvijo v mehanizem deviznih tečajev ERM II, novembra 2005. Pomemben del tega procesa je izpolnjevanje konvergenčnega programa, ki ga vsaka od držav članic pripravi in dostavi EK in Svetu EU v oceno. Programi so del Pakta stabilnosti in rasti, skupaj z nacionalnimi programi reform, ki so bili sprejeti v okviru lizbonskega procesa. Določajo ekonomske ukrepe vsake države, ki bodo zagotovili zdrave javne finance, stabilnost cen in ustrezne strukturne pogoje za uspešno sodelovanje v evroobmočju, močno in vzdržno gospodarsko rast ter ustvarjanje novih delovnih mest. Dobri gospodarski pogoji ponujajo odlično priložnost za premik naprej k fiskalni konsolidaciji in nadaljnjim strukturnim reformam.

V zadnjem konvergenčnem programu, ki je bil objavljen novembra 2006, Slovaška ponovno med osnovnimi cilji za obdobje 2006-2010 opredeljuje prevzem evra v letu 2009. Glavni fiskalni cilj je zmanjšanje osnovnega vladnega deficita pod 3 % BDP do leta 2007, kar bi pomenilo izpolnitev kriterija za vstop v evroobmočje. Drugi cilj je zmanjšanje cikličnega deficita splošnega vladnega deficita pod 1 % BDP, kot je v skladu s Paktom stabilnosti in rasti (EK, 2007e).

19. marca 2007 je centralna pariteta slovaške krone aprecirala za 8,5 % nasproti evru. Apreciacija je bila odobrena s strani ECB, finančnih ministrov 13 držav članic evroobmočja ter finančnih ministrov in guvernerjev centralnih bank držav članic, ki sodelujejo v mehanizmu ERM II. Kot je bilo navedeno v izjavi za javnost, revaloracija pomeni podporo vladi v vzdrževanju makroekonomske stabilnosti. Temelji na trdni obvezi vlade, da bo izvedla vse ukrepe politik za podporo tej odločitvi, da bo dosežena stabilnost cen. Prav tako je izražena podpora zunanji konkurenčnosti. EU se je zavezala, da bo temeljito spremljala makroekonomski razvoj in gibanje deviznega tečaja (EK, 2007f).

Po napovedih EK naj bi stopnja inflacije, merjene kot harmoniziran indeks življenjskih potrebščin, v letu 2007 predvidoma padla na 1,7 %, v primerjavi s 4,3 % v letu 2006. Vzrok za padeč so manjši dvigi reguliranih cen v energijskem sektorju in znatna apreciacija slovaške krone nasproti evru. V skladu z napovedmi EK naj bi povprečna letna stopnja inflacije tudi v letu 2008 narasla le na 2,4 %, saj se predvidevajo le zmerne prilagoditve reguliranih cen ter gibanje deviznega tečaja na približno istih ravneh.

V preteklih letih so na stopnjo inflacije imele velike učinke cene energentov, saj so bile cene elektrike in plina v januarju 2006 med najvišjimi v državah članicah. Razlog tiči v veliki neučinkovitosti še iz komunističnih časov ter pomanjkanju konkurence med dobavitelji energije. Izboljšanje stanja je mogoče doseči z vzpodbujanjem večje učinkovitosti.

Slovaška je kar nekaj let rasla po vzdržnih stopnjah gospodarske rasti, katere gonilo so predstavljale neposredne tuje investicije in proizvodnja. Leta 2007 je po izračunih Eurostata zabeležila 10,4 % rast. Leto 2006 beleži 8,3 % rast, ki pa je bila posledica domačega povpraševanja. V letu 2008 naj bi se rast umirila na stopnji 7 %. Izvoz naj bi presegal uvoz v prihodnji letih, kar bo vodilo v izjemno zmanjšanje trgovinskega deficita in neto tujega izposojanja.

Močno domače povpraševanje ter nove izvozne proizvodne kapacitete, naj bi povečala stopnjo zaposlenosti in zmanjšala brezposelnost, ki naj bi se znižala za skoraj 3 %, na 13,4 %. To znatno znižanje je delno povezano tudi s selitvijo mnogih Slovakov na delo v tujino. Dolgoročno naj bi se stopnja brezposelnosti gibala okoli 10 %, razlog za to pa je tudi v pomanjkanju delovnih mest za nizko izobražene delavce.

Na področju razvoja javnih financ je vlada implementirala pokojninsko reformo leta 2005, s pomočjo katere se je preusmerilo 9 % bruto plač v drugi pokojninski steber. Kot posledica

postopne tranzicije in velike zastopanosti v shemi naj bi se po ocenah transferji dohodkov iz 0,8 % BDP leta 2005 povečali na 1,2 % BDP v letu 2006. Januarja 2007 je povečanje trošarin na tobačne izdelke in alkohol spodbudilo mnoge državljanke k nakupu zalog ob koncu leta 2006, kar ni bilo predvideno in je negativno vplivalo na davčne prihodke leta 2006.

Višji BDP od pričakovanega ter rast zaposlenosti in nižji obrestni izdatki so zagotovili, da je vladni deficit v letu 2006 (vključujoč stroške pokojninske reforme) znašal približno 3,4 % BDP. Kot rezultat močne gospodarske aktivnosti in omejene javne porabe je v letu 2007 pričakovan padec vladnega deficita pod 3 % BDP.

Slovaška torej napreduje v procesu fiskalne konsolidacije, toda očitno trenutni pogoji ugodnega cikla niso popolnoma izkoriščeni za zmanjšanje proračunskega deficita (EK, 2007e).

Tabela 6: Glavni makroekonomski indikatorji

	2003	2004	2005	2006	2007*	2008*
Stopnja realnega BDP	4,2	5,4	6,0	8,3	8,5	6,5
St. rasti investicij	-2,3	5,0	17,5	7,3	7,1	6,1
St. zaposlenost	1,8	-0,3	1,4	2,3	1,7	0,9
St. brezposelnosti	17,6	18,2	16,3	13,4	12,2	11,7
HICP	8,4	7,5	2,8	4,3	1,7	2,4
Rast realnih stroškov dela	0,8	-2,7	-1,8	-1,0	-2,6	-1,0
Proizvodna vrzel (% BDP)	-2,8	-2,5	-2,4	-0,4	1,7	1,8
NAIRU	17,6	16,7	15,5	14,2	12,9	11,6

Opombe: * - napovedi Evropske komisije.

Vir: Eurostat, Evropska komisija, 2007

1.5.2 Ocena konvergenčnega poročila (maj 2008)

Konvergenčno poročilo, v katerem sta ECB in EK ocenili, ali Slovaška izpolnjuje vse pogoje za uvedbo evra in pridružitvev evroobmočju, je bilo objavljeno 7. maja 2008.

Konvergenčno poročilo ocenjuje, da je v referenčnem obdobju od aprila 2007 do marca 2008 12-mesečna povprečna **stopnja inflacije po HICP** na Slovaškem znašala 2,2 %, kar je precej pod referenčno vrednostjo 3,2 %, določeno v PES.

Kot kaže pregled daljšega preteklega obdobja, je rast cen življenjskih potrebščin na Slovaškem precej nihala in je bila občasno visoka, tako da je v obdobju po letu 1998 v povprečju medletno znašala 6,5 %. Pri analizi inflacijskih gibanj je treba upoštevati visoko in pospešeno realno rast BDP v zadnjih nekaj letih. Živahno povpraševanje je skupaj z dosedanjimi strukturnimi reformami prispevalo k izboljšanju razmer na trgu dela, vseeno pa stopnja brezposelnosti na Slovaškem ostaja najvišja v EU. V zadnjih letih je inflacijo zaviral predvsem trend apreciacije slovaške krone.

Glede prihodnjega gibanja inflacije zadnje razpoložljive napovedi kažejo, da se bo inflacija v letu 2008 verjetno precej povečala in se nato v letu 2009 rahlo zmanjšala. Glede na sedanja gibanja na svetovnem trgu energentov in hrane ter upošteva je trenutno visoko rast domačega povpraševanja in zaostrovanje pogojev na trgu dela, so te napovedi za Slovaško izpostavljene k navzgor usmerjenim tveganjem. Nekaterih dejavnikov (npr. apreciacija slovaške krone), ki so v preteklosti začasno zavirali rast inflacije, namreč ne bo več.

Slovaška je trenutno predmet odločbe Sveta EU o obstoju čezmernega primanjkljaja. Rok za znižanje primanjkljaja je bilo leto 2007. V referenčnem letu 2007 je Slovaška zabeležila **proračunski primanjkljaj** v višini 2,2 % BDP, kar je pod referenčno vrednostjo 3 %. Za leto 2008 EK napoveduje njegovo zmanjšanje na 2,0 % BDP. **Delež javnega dolga** je v letu 2007 padel na 29,4 % BDP in naj bi se po napovedih v letu 2008 še rahlo zmanjšal na 29,2 %, kar pomeni, da bo ostal precej pod referenčno vrednostjo 60 %. Potrebna bo nadaljnja konsolidacija, če želi Slovaška do leta 2010 doseči srednjeročni cilj iz Pakta za stabilnost in rast, ki je v konvergenčnem programu številčno opredeljen kot ciklično prilagojeni primanjkljaj brez začasnih ukrepov v višini okrog 0,8 % BDP.

Slovaška krona je pred pregledom konvergence s strani ECB več kot dve leti **sodelovala v ERM II**. Dogovor o sodelovanju v ERM II je temeljil na številnih zavezah slovaških oblasti. Gledano v celoti je za obdobje sodelovanja v ERM II značilna postopna apreciacija krone do evra. Zaradi tega je težje analizirati, kako bi slovaško gospodarstvo delovalo v razmerah nepreključno določenega deviznega tečaja.

Povprečna **raven dolgoročnih obrestnih mer** je v referenčnem obdobju od aprila 2007 do marca 2008 znašala 4,5 % in je bila precej pod referenčno vrednostjo za kriterij obrestnih mer (6,5 %).

Kljub številskemu izpolnjevanju vseh kriterijev, pa ECB (2008) v Konvergenčnem poročilu navaja tudi nekatera opozorila, saj ni dovolj le doseganje konvergence, če le-ta ni trajnostna. Za vzpostavitev okolja, ki spodbuja trajnostno konvergenco na Slovaškem, je med drugim potrebna vzdržna in verodostojna javnofinančna konsolidacija. S tem bi lahko zmanjšali tveganje stopnjevanja pritiskov na inflacijo in tekoči račun, ki jih povzroča povpraševanje, ter ohranili potek javnofinančnih reform in sedanji pozitiven zagon gospodarstva. Kljub visoki gospodarski rasti na Slovaškem ECB ocenjuje, da načrt javnofinančnega prilagajanja za leto 2008, ki je predstavljen v konvergenčnem programu, ni dovolj ambiciozen. Za uresničitev javnofinančnega cilja bodo potrebni odločni ukrepi na strani odhodkov. Kar zadeva strukturne politike, bo izredno pomembno izboljšanje delovanja trga dela, za katerega je značilna vztrajno visoka strukturna brezposelnost, neskladje med ponudbo in povpraševanjem na področju usposobljenosti ter nezadostna mobilnost zaposlenih. Poleg tega se mora rast plač, ki se je v preteklih letih gibala v razponu od 7 % do 10 % na leto, še naprej odzivati na spremembe v rasti produktivnosti dela, na razmere na trgu dela in na gibanja v konkurenčnih državah. Slovaška bo morala nadaljevati tudi liberalizacijo gospodarstva in še povečati konkurenco na trgih proizvodov, zlasti v energetske

sektorju. Takšni ukrepi bodo skupaj s stabilnostno usmerjenimi makroekonomskimi politikami pripomogli k oblikovanju ugodnega okolja za vzdržno stabilnost cen ter k spodbujanju konkurenčnosti in rasti zaposlenosti.

Kar zadeva pravno konvergenco, je po zadnjih spremembah in dopolnitvah zakona statut slovaške centralne banke skladen z zahtevami PES in Statuta za tretjo fazo ekonomske in monetarne unije. Tudi Zakon o plačilnih sistemih, ki ni bil skladen s temi zahtevami, je v postopku spremembe z vladnim predlogom spremembe zakona (ECB, 2008a, str. 72-75).

Končno odločitev o uvedbi evra na Slovaškem bo podal ECOFIN (Svet EU v sestavi finančnih ministrov) v juliju 2008, potem ko bo svoje mnenje podal Evropski parlament in po razpravi na junijskem zasedanju v sestavi voditeljev držav in vlad.

1.5.3 Potencialne ovire

Kot že omenjeno, si je tudi nova vlada postavila za cilj vstop v evroobmočje leta 2009. Seveda se pojavljajo izzivi, kako zagotoviti podporo politik gospodarskemu razvoju, ko je država del valutne unije. Prvo leto po prevzemu evra bi se lahko pojavile težave zaradi prilagajanja obrestnih mer, kar je povezano z izgubo valutnega tveganja in prilagoditvijo na rastočo inflacijo, kar bi v kombinaciji z učinkom Balassa-Samuelson⁶ (ocenjeno približno 1-1,5 % letno) lahko vodilo v ekspanzijo, ki bi zahtevala proticiklično fiskalno politiko. Dolgoročno se bo morala prilagoditev na posebne šoke odražati zgolj skozi spremembe v domačih plačah in cenah, saj uravnavanje s pomočjo deviznega tečaja ne bo več mogoče. Ohranjanje makroekonomske stabilnosti v teh okoliščinah pa torej zahteva ustrezno fleksibilnost na trgih dela in proizvodov. Zaenkrat Slovaški dobro kaže pri izpolnjevanju kriterijev za prevzem evra 1. januarja 2009. Povprečna letna stopnja inflacije je v začetku leta 2007 padla na 2,25 %, kar je bilo v skladu s padajočimi svetovnimi cenami energentov, strožjimi maržami pri cenah elektrike in plina ter z realno apreciacijo deviznega tečaja.

Proračun, ki ga je vlada sprejela za leto 2007, temelji na zelo previdnih predpostavkah o zmanjšanju splošnega vladnega deficita za 0,8 % BDP, na 2,9 %; kar bi zadostilo maastrichtski referenčni vrednosti. Drugi fiskalni kriterij ni problematičen, saj je bil v letu 2006 delež javnega dolga 33 % BDP. Načrtovana je prihodnja fiskalna konsolidacija, ki bi zmanjšala strukturni deficit na 0,9 % BDP v letu 2010, kar je skladno s srednjeročnimi cilji za dosego vzdržnih javnih financ, opredeljenimi v Paktu stabilnosti in rasti. Konsolidacija proračuna je dosežena predvsem zaradi omejitve izdatkov, kar poveča verjetnost, da se bo konsolidacija izkazala za trajno. Kljub temu da večji problemi še niso bili očitni, lahko znatna decentralizacija vladnih odgovornosti, ki poteka od leta 2004, poveča tveganje glede obveznosti splošne vladne konsolidacije, ki jo lahko spodkoplje slabo koordinirana akumulacija dolga nižjih vladnih nivojev. Da bi omejili to

⁶ Balassa-Samuelson učinek: V procesu hitrejše gospodarske rasti hitreje raste produktivnost sektorja trgovanih dobrin (tradeables), kar povzroča apreciacijo realnega deviznega tečaja (Kovacs, 2002).

tveganje, je smiselno uvesti določen mehanizem, ki omogoča fiskalni politiki boljše koordinacijo v okvirih vseh vladnih nivojev.

Kar zadeva ostala dva maastrichtska kriterija, bo kriterij dolgoročnih obrestnih mer skoraj zagotovo izpolnjen, saj je povprečje že sedaj pod referenčno mejo. Slovaška krona že od novembra 2005 sodeluje v mehanizmu deviznih tečajev ERM II. Devizni tečaj je ostal v predpisanih mejah nihanja (+/- 15%) okoli centralne paritete, čeprav se je gibal mnogo bliže zgornji kot spodnji meji. Z vidika velikih prilivov neposrednih tujih investicij, čemur je sledila naraščajoča gospodarska rast ter izjemna apreciacija ocenjenega ravnotežnega deviznega tečaja, je bilo marca 2007 sklenjeno, da se slovaška krona revalvira za 8,5 % glede na evro. Določena je bila nova centralna pariteta. Ta korak je bil pravočasen in utemeljen. Predstavljal je podporo oblastem pri vzdrževanju makroekonomske stabilnosti (OECD, 2007, str. 4).

Nadvse pomembna je tudi restriktivnost fiskalne politike, ki bi zavrla pregrevanje gospodarstva, ki bi sledilo po uvedbi evra. Po vstopu skupne valute se namreč pričakuje začasna ekspanzija, ki jo povzroči znižanje obrestnih mer. Skozi multiplikatorne učinke se prilagoditev nižjim obrestnim meram odraža na pregrevanju (nižje obrestne mere vodijo v večje investicije). Naraščajoči deficit tekočega računa bi vodil v povečanje domače inflacije (posebej kar zadeva cene nepremičnin), kar bi začasno še dodatno znižalo realne obrestne mere in pospešilo ekspanzijo. Izguba konkurenčnosti bi v neki določeni fazi upočasnila razvoj gospodarstva pod trendno stopnjo, postopno bi se konkurenčnost v določenem obdobju znova okrepila in se vrnila k trendu; kljub temu, da bi bilo obdobje prilagajanja lahko boleče za gospodarstvo. Pomembno je, da se že prej sprejmejo vsi potrebni ukrepi, ki bi preprečili večja nihanja gospodarske aktivnosti.

Načrtovana fiskalna konsolidacija v obdobju do leta 2010 predvideva, da se fiskalna politika zanaša na rast agregatnega povpraševanja v obdobju po pridružitvi evroobmočju. Preudarno bi bilo, da bi se dovolilo popolno delovanje avtomatskih stabilizatorjev gospodarstva. V nasprotnem primeru, da do pregrevanja gospodarstva sploh ne pride, pa bi bila potrebna še strožja proticiklična fiskalna politika.

Konvergenca v življenjskih standardih se je nekoliko upočasnila zaradi zmanjšanja stopnje zaposlenosti in neenake razporeditve produktivnosti dela po sektorjih.

Trajno visoka gospodarska rast v preteklih letih postopno zmanjšuje razkorak med življenjskim standardom na Slovaškem in razvitimi evropskimi državami. BDP per capita (merjeno v PKM⁷) se je iz 50,7 % povprečja EU-27 v letu 1998 povzpel na 63,8 % v letu 2006, kar je bilo večinoma doseženo zaradi večje produktivnosti dela. Vseeno je bila rast produktivnosti nižja v nekaterih sektorjih, v katerih je težje vzpostaviti pogoje konkurenčnega trga. Vsekakor je potrebno podpirati konvergenco življenjskih standardov s povečevanjem stopnje zaposlenosti, še posebej

⁷ Pariteta kupne moči.

če so za vzgled države OECD, med katerimi jih ima kar 11 nad 70 % zaposlenost, medtem ko je odstotek za Slovaško 58 % (OECD, 2007, str. 3).

Kljub trenutni ekspanziji za Slovaško predstavlja trenutno največji izziv doseči dolgoročno vzdržno gospodarsko rast. V preteklih letih so bile izvedene številne reforme na področjih davkov, pokojninskega sistema ter zdravstvene in socialne oskrbe. Vse te reforme so sicer povečale iniciative za delo, za investicije in ustvarjanje novih delovnih mest. Kljub temu ni popolnoma jasno, če se bo ta pozitiven trend nadaljeval tudi v prihodnosti. Enega izmed problemov predstavljajo težave na trgu dela, kajti obstaja pomanjkanje ustrezno usposobljenih delavcev, medtem ko mladi, neizobraženi nimajo nobenih koristi od visoke stopnje rasti zaposlenosti. Poleg tega je problematičen tudi javni sistem izobraževanja, ki ne zagotavlja, da bi vsak pridobil določena znanja, s katerimi bi lahko konkuriral na trgu dela. Tretji problem predstavlja izjemno nizek delež investicij v raziskave in razvoj (Jevčák, 2007, str. 1). V nadaljevanju so podrobneje predstavljene omenjene potencialne ovire.

▪ **Razmere na trgu dela**

Kljub temu da se je celotna brezposelnost zmanjšala v preteklih dveh letih za 5 odstotnih točk, je dolgoročna stopnja brezposelnosti upadla le za 1,5 %. Rezultat tega je, da je dolgoročna brezposelnost v letu 2006 predstavljala kar 76,3 % vse brezposelnosti, kar je daleč najvišji delež v primerjavi z državami EU-27.

Hkrati ko se viša starostna doba za upokojitev in ima to pozitiven učinek na zaposlenost in aktivnost starejšega segmenta aktivnega prebivalstva, ostajajo poglavitni problem mladi brezposelni, ki so z vstopom Slovaške v EU izkoristili tudi zaposlitvene možnosti v okviru EU (t.i. *beg možganov*) (Jevčák, 2007, str. 2).

▪ **Izobraževalni sistem**

Javni izdatki za izobraževanje so na Slovaškem v obdobju 1999-2003 znašali v povprečju 4,2 % BDP, kar je pod povprečjem 27 držav članic EU, kjer je delež znašal 5,1 % in pod povprečjem 12 novih držav članic EU (5 % BDP). Po raziskavah OECD naj bi javni sektor na Slovaškem zagotavljal nižjo kvaliteto izobrazbe v primerjavi z državami OECD. Prav tako so očitne težave pri zagotavljanju enakih možnosti in dostopa do izobrazbe.

▪ **Investicije v raziskave in razvoj**

Delež investicij, namenjenih za raziskave in razvoj, je prenizek v primerjavi z ostalimi državami EU, kakor je razvidno tudi iz Tabele 7. Javni sektor bi moral poskrbeti za večjo iniciativo za investiranje v raziskave in razvoj ter inovacije, ki bi spodbudile tehnološki napredek in razširitev proizvodnje izdelkov z večjo dodano vrednostjo, kar pa bi bilo ključnega pomena za povečanje dolgoročne gospodarske rasti (Jevčák, 2007, str. 5).

Tabela 7: Delež investicij v raziskave in razvoj v BDP

	2001	2002	2003	2004	2005	Povprečje 2001-2005
EU-27	1,88	1,88	1,87	1,84	1,84	1,86
EU-12	0,71	0,67	0,66	0,72	0,77	0,71
Slovaška	0,63	0,57	0,58	0,51	0,51	0,56

Vir: Eurostat, 2007

2 INSTITUCIONALNE SPREMEMBE

2.1 Organi odločanja v Evrosistemu

Glavni organ odločanja v Evrosistemu je Svet ECB, ki ga sestavlja poleg guvernerjev evroobmočja tudi 6 članov Izvršilnega odbora. Razširjeni svet ECB (sestavljajo ga vsi guvernerji EU, predsednik in podpredsednik ECB) zagotavlja institucionalno povezavo med Evrosistemom in NCB držav članic EU, ki še niso uvedle evra. Njegov obstoj, sestava in odgovornosti so posledice različnih nivojev integriranja v EMU. Iz tega sledi, da bo Razširjeni svet ECB prenehal obstajati, ko bodo vse države EU uvedle evro. V nadaljevanju se osredotočim na Svet ECB in Izvršilni odbor.

2.1.1 Svet ECB (Governing Council)

Svet ECB je glavni organ odločanja ECB in je pristojen za sprejemanje najpomembnejših strateških odločitev, ki so ključne za delovanje Evrosistema.

Svet ECB sestavlja 6 članov Izvršilnega odbora ter guvernerji nacionalnih centralnih bank držav članic EU, ki so uvedle evro⁸. Članstvo v Svetu ECB je osebno in neprenosljivo, kar pomeni, da ga je načeloma nemogoče delegirati neki tretji osebi. Vseeno pa obstajata dve izjemi:

- V primeru finančnih odločitev lahko guverner, ki ne more biti navzoč na seji Sveta ECB, imenuje svojega namestnika, da odda njegov glas (10.3 člen, Statut ESCB in ECB).
- Če član Sveta ECB ne more biti navzoč pri glasovanju daljše obdobje (mesec dni), imenuje svojega namestnika kot člana Sveta ECB. Klavzula je že bila upoštevana v primeru daljše bolezni guvernerja ali kadar je guverner odstopil, še preden je bil izbran njegov naslednik (10.2 člen, Statut ESCB in ECB).

Člani Izvršilnega odbora sodelujejo v procesu odločanja Sveta ECB z enakimi pravicami in odgovornostmi kot guvernerji NCB, kar še dodatno poudarja nadsionalno naravo ECB. Vloga Izvršilnega odbora prav tako zagotavlja, da so odločitve Sveta ECB rezultat strokovnosti tistih,

⁸ Trenutno 15 guvernerjev.

ki so odgovorni za implementacijo politik ECB. V skladu s 113. členom PES lahko na sestankih Sveta ECB, brez glasovalne pravice, sodelujeta tudi predsednik Sveta ECOFIN⁹ ter član EK (običajno komisar za ekonomske in monetarne zadeve) (Scheller, 2004, str. 52).

V skladu s 3.2 členom Poslovnika ECB lahko običajno na sestanke Sveta ECB guvernerja spremlja še ena oseba iz NCB. Spremljajoča oseba je praviloma član organa odločanja v NCB ali visoki uradnik.

2.1.1.1 Pristojnosti

V skladu s členom 12.1 Statuta Svet ECB sprejema smernice in odločitve, potrebne za izvajanje nalog, ki so zaupane ESCB v skladu s PES in Statutom. Svet ECB je odgovoren za vse odločitve, razen za tiste, ki so eksplicitno v pristojnosti Izvršilnega odbora. Glede na cilje in naloge Evrosistema je Svet ECB posebej odgovoren za oblikovanje monetarne politike evroobmočja. V tem smislu Svet ECB določa strategijo monetarne politike ECB ter njen operativni okvir, kar pomeni, da je odgovoren za strateške odločitve monetarne politike. Tako Svet ECB sprejema odločitve glede bližnjih monetarnih ciljev (npr. o ključni obrestni meri in zagotavljanju rezerv v Evrosistemu) in smernice, ki jih upoštevajo NCB pri izvajanju operacij monetarne politike (14.3 člen Statuta ESCB in ECB).

Ostale pristojnosti se nanašajo na:

- izdajanje smernic, potrebnih za izvajanje nalog NCB;
- sprejemanje predpisov, ki jih ECB lahko sprejeme kot dodatek k PES ali s pooblastilom Sveta EU;
- izključno pravico odobritve izdajanja evrobankovcev in števila izdanih evrokovancev na evroobmočju;
- določitev potrebnih pravil za standardizacijo računovodstva in poročanje o operacij, ki jih izvajajo NCB;
- vpeljavo zakonodaje Skupnosti in izpolnjevanje svetovalne funkcije ECB ter odločanje o mednarodni vlogi Evrosistema;
- odločanje o alokaciji finančnih virov ECB in ustreznosti finančnih rezultatov ter sprejemanju pravil, ki urejajo alokacijo monetarnega dohodka med NCB evro območja;
- sprejemanje letnega poročila in letnih računovodskih izkazov ECB.

Svet ECB je tudi vrhovni organ odločanja za celotno administracijo ECB. Pristojen je za sprejem poslovnika, ki določa notranjo organizacijo ECB in njene organe odločanja. Prav tako določa pogoje zaposlovanja članov Izvršilnega odbora in zaposlenih ECB ter določa proračun ECB (Scheller, 2004, str. 53).

⁹ Ekonomsko finančni svet, ki ga sestavljajo ministri za gospodarske in finančne zadeve, ki se praviloma sestajajo enkrat mesečno.

Poleg tega lahko Svet ECB sprejme sklep o vložitvi tožbe pri Sodišču (35.5 člen Statuta) ter sklep o razrešitvi guvernerja NCB pred Sodiščem (14.2 člen Statuta) (Smits, 1997, str. 95).

Sestanki Sveta ECB potekajo dvakrat mesečno. Na prvem mesečnem sestanku obravnavajo poglobljene ocene monetarnega in gospodarskega razvoja ter sprejemajo s tem povezane odločitve. Prvemu sestanku v mesecu običajno sledi tiskovna konferenca, na kateri predsednik ali podpredsednik javno objavi rezultate razprav. Drugi sestanek pa se običajno osredotoči na vse druge teme, povezane s preostalimi odgovornostmi ECB in Evrosistema (Scheller, 2004, str. 57). Na sestankih Svet ECB poleg odločitve o obrestnih merah vsak mesec običajno sprejme še odločitve z naslednjih področij:

- operativne zadeve;
- plačilni sistemi in tržna infrastruktura;
- finančna stabilnost in nadzor;
- statistika;
- izdaja bankovcev in kovancev;
- upravljanje;
- mnenja o predpisih.

2.1.2 Izvršilni odbor ECB (Executive Board)

Izvršilni odbor je operativni organ odločanja ECB. Odgovoren je za vse odločitve, ki morajo biti sprejete dnevno. Glede na značilnosti monetarne politike mora biti ECB stalno pripravljena, da se pravočasno odzove na spreminjajoče se pogoje denarnih in kapitalskih trgov in da se spoprijema s posebnostmi in nujnimi zadevami. Takšne funkcije lahko izpolnjuje le organ, katerega člani so stalno in izključno vpleteni v implementacijo politik ECB (Scheller, 2004, str. 59).

Izvršilni odbor sestavlja 6 članov – predsednik ECB, podpredsednik ECB ter štiri člani. Vsi člani so izbrani na podlagi ugleda in izkušenj na monetarnem in bančnem področju. Imenovanja so rezultat soglasja vlad držav evroobmočja - potekajo na ravni predsednikov držav ali vlad, na priporočilo Sveta EU, po posvetovanju z Evropskim parlamentom in Svetom ECB. Pred ustanovitvijo ECB je Svet EMI (Evropskega monetarnega instituta) maja 1998 predlagal 6 kandidatov, ki so sestavljali prvi Izvršilni odbor ECB.

Člani Izvršilnega odbora so zaposleni za polni delovni čas. Njihovi pogoji zaposlitve (plače, pokojnine, prispevki za socialno varnost), so predmet pogodbe z ECB, ki jo potrdi Svet ECB (brez glasov članov Izvršilnega odbora). V teh zadevah Svet ECB deluje na priporočilo odbora, ki ga sestavljajo trije člani, ki jih določi Svet ECB in trije člani, ki jih določi Svet EU. Ti, ki jih določi Svet ECB, so trenutni ali predhodni guvernerji NCB, medtem ko Svet EU izbere člane med člani Sveta ECOFIN (Scheller, 2004, str. 59).

V skladu z 11. členom Statuta je mandat članov Izvršilnega odbora 8 let in ne morejo biti ponovno imenovani. Člani izvršilnega odbora so lahko samo državljani držav članic evroobmočja.

2.1.2.1 Odgovornosti

Poglavitne odgovornosti Izvršilnega odbora so naslednje:

- **Priprava sestankov Sveta ECB.**

To vključuje sestavljanje dnevnih redov sestankov, pripravljanje potrebne dokumentacije za posvetovanje s Svetom ECB in pripravo predlogov za sprejem odločitev. V praksi ima Izvršilni odbor (neformalno) pravico do pobude za odločitve Sveta ECB.

- **Izvajanje monetarne politike v skladu s smernicami in odločitvami Sveta ECB ter posredovanje vseh potrebnih navodil NCB evroobmočja.**

Implementacija oziroma izvajanje monetarne politike je izključna pravica Izvršilnega odbora, določena v PES. Svet ECB tako ne more opravljati te naloge. Odgovornost za izvajanje monetarne politike je utemeljena s pristojnostjo Izvršilnega odbora, da sprejema navodila ECB, ki so namenjena NCB evroobmočja. S tem ko Izvršilni odbor prevzema to funkcijo, je zagotovljeno, da se lahko ECB hitro odzove in prilagodi stalno spreminjajočim se pogojem denarnega in kapitalskega trga ter da se spoprijema s trenutnimi nujnimi zadevami.

- **Odgovornost za tekoče poslovanje ECB.**

S pooblastilom Sveta ECB Izvršilni odbor sprejme in objavlja mesečna poročila o dejavnostih ESCB ter tedenski konsolidirani računovodski izkaz Evrosistema. Za potrebe analiz in upravljanja pripravi konsolidirano bilanco stanja Evrosistema, ki zajema sredstva in obveznosti nacionalnih centralnih bank iz pristojnosti Evrosistema¹⁰. Prav tako se predvideva prenos pooblastil v zvezi z upravljanjem deviznih rezervnih imetij ECB ter odgovornost za izvajanje sankcij nad tretjimi osebami, ki ne ravnaajo v skladu s pravili ECB.

V pristojnosti Izvršilnega odbora je tudi izvrševanje določenih pooblastil (nekaterih tudi regulativne narave), ki jih je na ta organ prenesel Svet ECB, odgovornost za notranjo strukturo organizacije ECB ter sprejem pravil za izbiranje, imenovanje in spodbujanje zaposlenih v ECB.

¹⁰ Letno poročilo in Konvergenčno poročilo sprejme Svet ECB.

2.1.2.2 Glasovanje

Tako kot Svet ECB tudi Izvršilni odbor deluje kot kolegijsko telo. V skladu s členom 11.5 Statuta imajo vsi osebno navzoči člani Izvršilnega odbora pravico glasovati in imajo v ta namen en glas. Izvršilni odbor se sestaja vsaj enkrat tedensko. Če ni določeno drugače, odloča Izvršilni odbor z navadno večino oddanih glasov. Pri nedoločenem izidu pa ima predsednik odločilni glas. Princip kolegijske odgovornosti pomeni, da so odločitve rezultat skupnega posvetovanja in da vsi člani Izvršilnega odbora nosijo skupno odgovornost.

2.1.2.3 Odgovornosti predsednika ECB

Član Izvršilnega odbora, predsednik ECB, je "prvi med enakimi". Vezan je na odločitve Izvršilnega odbora. Statut omogoča predsedniku stalno izrazito vlogo, tako da določene funkcije pripiše izključno njegovi pristojnosti (ali v primeru njegove odsotnosti, podpredsedniku). To so: predseduje vsem trem organom odločanja ECB; ima odločilni glas v Svetu ECB in v Izvršilnem odboru; pokriva zunanje predstavljanje ECB (na mednarodni ravni); predstavi Letno poročilo ECB Evropskemu parlamentu in Svetu EU; ima možnost, da se udeleži sej sveta ECOFIN in Evroskupine¹¹. Po poslovniku ECB ni moč sprejeti odločitve o individualnih odgovornostih članov Izvršilnega odbora v povezavi s tekočim poslovanjem, če so le-te v nasprotju z glasom predsednika (Scheller, 2004, str. 61).

2.2 Način odločanja

Svet ECB deluje kolegijsko, po načelu "en človek, en glas". To pomeni, da razen pri odločitvah, ki so povezane z določenimi finančnimi zadevami, glasovi niso ponderirani. V tem primeru so glasovi ponderirani glede na delež NCB v vpisanem kapitalu ECB. Finančne zadeve, ki zahtevajo ponderirano glasovanje, so sledeče:

- vplačilo in povečanje ECB kapitala (28. člen Statuta);
- sprememba ključa za vpis kapitala (29. člen Statuta);
- prenos deviznih rezerv na ECB (30. člen Statuta);
- razporeditev denarnih prihodkov NCB (32., 51. člen Statuta);
- razporeditev čistega dobička in izgube ECB (33. člen Statuta).

Pri ostalih odločitvah velja, da glas guvernerja NCB največje države članice evro območja šteje ravno toliko kot glas guvernerja NCB najmanjše države članice evro območja, saj za vsakega od članov velja načelo enega glasu. Načelo odraža dejstvo, da so vsi člani, vključno z guvernerji

¹¹ Evroskupino sestavljajo ministri za finance in gospodarstvo držav članic EU, ki so uvedle evro. Evroskupina prestavlja neformalni forum za izmenjavo mnenj in razpravo o zadevah povezanih z EMU. Evroskupina se navadno sestane pred zasedanjem ECOFIN-a.

NCB, imenovani osebno in ne kot predstavniki svojih držav ali NCB. Delovati morajo v skladu z razmerami in v interesu celotnega evroobmočja.

Zanimiva je primerjava, da Slovenija s svojimi 30 milijardami EUR bruto domačega proizvoda predstavlja 0,36 % bruto domačega proizvoda evroobmočja. Guverner Banke Slovenije, ki je po prevzemu evra postal član Sveta ECB, pa je postal enakopraven med 19 člani¹² in, čeprav ne zastopa interesov Slovenije, predstavlja, po pridružitvi Malte in Cipra 1/21 oziroma približno 5 % vseh glasov.

Trenutno ima vsak od 21 članov Sveta ECB pravico do glasovanja. To se bo spremenilo, ko se bo evroobmočje razširilo nad 15 držav članic in bo v poštev prišel režim rotirajočih glasovalnih pravic. Režim rotacije je podrobneje opisan v naslednjem poglavju.

Izvršilni odbor nima pravice glasovanja, kadar se Svet ECB odloča o pogojih zaposlovanja za člane Izvršilnega odbora.

Svet ECB je sklepčen, če sta prisotni dve tretjini članov. Če Svet ECB ni sklepčen, skliče predsednik izredno sejo, na kateri se odločitve sprejmejo ne glede na sklepčnost.

Svet ECB odloča z navadno večino članov, ki imajo glasovalno pravico. Pri neodločenem izidu glasovanja ima predsednik odločilni glas. To pravilo zagotavlja, da odločitve niso ovirane zaradi manjšine članov Sveta ECB ter omogoča, da je ECB vedno zagotovljena možnost odločanja.

Le v naslednjih dveh posebnih primerih je za sprejem odločitve potrebna dvotretjinska večina:

- če Svet ECB ugotovi, da funkcije, ki niso povezane z Evrosistemom in ki jih izvajajo NCB, ovirajo cilje in naloge Evrosistema;
- če se Svet ECB odloči za uporabo operativnih metod monetarnega nadzora drugače, kot je definirano v Statutu (Scheller, 2004, str.54).

V skladu s 4. členom Poslovnika ECB lahko predsednik sproži tajno glasovanje, če tako zahtevajo vsaj trije člani Sveta ECB. Odločitve se lahko sprejmejo tudi po pisnem postopku, razen če temu nasprotujejo vsaj trije člani Sveta ECB. Pri pisnem postopku je treba zagotoviti vsakemu članu Sveta ECB običajno najmanj pet dni za , lastnoročni podpis vsakega člana Sveta ECB in zapis vsake take odločitve v zapisniku naslednje seje Sveta ECB.

¹² Velja za leto 2007. Od leta 2008 dalje, po pridružitvi Cipra in Malte, Svet ECB sestavlja 21 članov.

2.3 Spremembe po 10. členu Statuta (rotacija)

2.3.1 Osnova za spremembe

Cilj Sveta ECB je omogočati učinkovito in pravočasno odločanje tudi v primeru, če se število članov v Svetu ECB izjemno poveča. Da bi bil ta cilj zagotovljen, je v PES klavzula dopustnosti (t.i. "*enabling clause*"), ki ima obliko novega člena 10.6 v Statutu ESCB. Ta člen omogoča, da se lahko soglasno spremenijo modalitete odločanja Sveta ECB, ki so določene v členu 10.2 Statuta.

V skladu s členom 10.6 lahko Svet EU v sestavi voditeljev držav ali vlad na priporočilo ECB ter po posvetovanju z Evropskim parlamentom in EK ali na priporočilo EK ter po posvetovanju z Evropskim parlamentom in ECB soglasno spremeni člen 10.2. Ta člen prav tako predpisuje, da morajo biti takšna priporočila ECB sprejeta soglasno. V deklaraciji, ki je priložena končnemu aktu medvladne konference za pripravo Pogodbe iz Nice, so vlade držav članic izrazile pričakovanje, da bodo priporočila, ki izhajajo iz člena 10.6 pripravljena kmalu zatem, ko Pogodba stopi v veljavo.

Glede na zaključke medvladne konference je Svet ECB intenzivno preučil možne opcije za prilagoditev modalitet glasovanja in 3. februarja 2003 soglasno sprejel Priporočilo ECB za odločitev Sveta o spremembi člena 10.2 Statuta ESCB (ECB/2003/1), ki je bilo Svetu EU predloženo isti dan. 21. marca 2003 je Svet EU v sestavi voditeljev držav in vlad sprejel odločitev o tej spremembi Statuta, ki pa je začela veljati šele potem, ko so jo ratificirale vse države članice v skladu s svojimi ustavnimi določbami (ECB, 2003, str. 74).

2.3.2 Omejitve novega glasovalnega sistema

Povečanje števila članov Sveta ECB ne bo vplivalo le na proces odločanja. Nadvse pomemben je tudi pomen vpliva na javnost in percepcija trgov, da je ECB zmožna odločitve sprejemati pravočasno in učinkovito. Predlog Sveta ECB o spremembi 10. člena Statuta je imel torej namen zaščititi in ohraniti učinkovitost organov odločanja ECB tudi v primeru širitve evroobmočja. Klavzula dopustnosti vsebuje nekatere omejitve, ki so razložene v nadaljevanju.

Pri oblikovanju novega sistema glasovanja je bil Svet ECB vezan na omejitve, ki izhajajo iz klavzule dopustnosti. To nekoliko omeji reformo spreminjanja modalitet glasovanja, kakor je navedeno v členu 10.2 Statuta. Kot rezultat mora vsaka sprememba modalitet glasovanja nastopiti brez predhodne rzsodbe v prid vsem članom Sveta ECB, ki so prisotni na sestankih Sveta ECB in sodelujejo v razpravah. Poleg tega pa kakršnakoli prilagoditev modalitet glasovanja ne sme imeti vpliva na glasovanje o odločitvah, povezanih s členi 28, 29, 30, 32, 33 in 51 Statuta, ki so povezani s finančnimi zadevami in zahtevajo ponderirano glasovanje. Bolj temeljnih sprememb, kot so spremembe sestave Sveta ECB ali sprememba razdelitve nalog med Izvršilnim odborom ECB in Svetom ECB, klavzula dopustnosti ne zajema (ECB, 2003, str. 75).

2.3.3 Pet osnovnih načel

Da bi zagotovili funkcioniranje odločanja v razširjenem evroobmočju, se je Svet ECB strinjal, da mora biti število guvernerjev, ki dejansko glasujejo, manjše od celotnega števila guvernerjev, ki sestavljajo Svet ECB. Po presoji Sveta ECB sistem rotacije predstavlja nepristranski, učinkovit in sprejemljiv način za porazdelitev glasovalnih pravic znotraj Sveta ECB.

Člani Izvršilnega odbora imajo stalno glasovalno pravico zaradi njihovega posebnega statusa, saj so edini člani Sveta ECB, ki so imenovani na evropskem nivoju, po proceduri PES in ki delujejo le v zvezi z evroobmočjem in za ECB. Predsednik ECB pa ima še vedno odločilni glas v Svetu ECB (v primeru neodločenega izida glasovanja). Pri oblikovanju sistema rotacije so pomembna naslednja vodilna načela:

- **"En človek, en glas"**

Kakor je določeno že v Mnenju ECB o omejitveni klavzuli z dne 5. decembra 2000 (CON/00/03), Svet ECB določa načelo "en človek, en glas" za temeljno načelo odločanja. Sistem rotacije sicer implicira, da ne bo več stalnih glasovalnih pravic za vse člane Sveta ECB, ko se število guvernerjev v organu odločanja poveča. Načelo morajo vseeno upoštevati tisti člani Sveta ECB, ki udeležujejo glasovalno pravico. Glede tega torej niso možni predlogi, ki temeljijo na ponderiranem glasovanju.

- **Osebna udeležba**

Vsi člani Sveta ECB morajo še naprej sodelovati na sestankih Sveta ECB, osebno neodvisno, ne glede na to, ali imajo pravico glasovanja ali ne. Tako nov glasovalni sistem, ki bi temeljil na konstitucijah (kot npr. v Mednarodnem denarnem skladu) ali skupinah držav, kjer guvernerji izberejo predstavnika, ki deluje in glasuje v imenu celotne skupine ali konstituce ali pa bi temeljil na delegaciji glasovanja v sistemu rotacije, ni možen, saj ni v skladu z načelom osebne udeležbe.

- **Zastopanost**

Uvedba sistema rotacije glasovalnih pravic bi lahko privedla do situacije, da bi bila skupina guvernerjev z glasovalnimi pravicami iz držav članic, ki kot skupina ne bi bile dovolj reprezentativne za gospodarstvo evroobmočja kot celote. Sistem glasovanja bi moral biti zato oblikovan na način, da bi preprečil tovrstne rezultate.

Da bi zagotovili zastopanost, vsi guvernerji ne bi imeli glasovalne pravice z isto frekventnostjo, saj bi imeli guvernerji večjih držav članic pravico glasovati pogosteje kot guvernerji manjših držav članic. Problem zastopanosti se pojavi šele pri novem načinu glasovanja, saj skuša vključiti vpliv širitve na procese odločanja ECB. Za vse guvernerje, ki izražajo glasovalno pravico pri določeni zadevi, je potrebno spoštovanje načela »en človek, en glas«. Posledično diferenciacija ne bi smela vplivati na dejansko vsebinsko odločanje, temveč je relevantna le pri določanju, kdo kdaj glasuje (ECB, 2003, str. 76).

- **Avtomatičnost**

Glede na to, da je zaporedje nadaljnje širitve Evrosistema nekoliko negotovo, je nov glasovalni sistem nekoliko robusten in prilagodljiv, pri čemer se izogne potrebi po spremembah vsakič, ko se pridruži nova država članica. Posledično so pravila novega glasovalnega sistema dogovorjena na način, da se zagotovi avtomatična prilagoditev sistema glasovanja ob pridružitvi novega guvernerja v Svet ECB v procesu širitve evroobmočja. Sistem rotacije naj bi omogočal prilagoditev vsake verjetne zaporedne širitve do 27. države članice¹³. Avtomatično delovanje sistema bi prav tako moralo preprečiti situacije, v katerih bi guvernerji iz manjših držav članic imeli avtomatično prednost in večjo frekvenco glasovanja kot guvernerji iz večjih držav članic.

- **Transparentnost**

Nov sistem glasovanja mora biti transparenten, saj so le na ta način izražene glavne značilnosti in funkcije sistema (ECB, 2003, str. 77).

2.3.4 Dejanske spremembe

Istočasno izpolnjevanje zgoraj naštetih petih načel in upoštevanje »klavzule dopustnosti« je predstavljalo dobršen izziv, ki je bil dosežen s sprejetim predlogom o novem načinu glasovanja. Poglavitne značilnosti novega sistema so opredeljene v nadaljevanju.

V skladu z 10. členom Statuta so predvidene spremembe v dveh fazah:

- ko bo število guvernerjev v Svetu ECB preseglo 15 in dokler ne doseže 22, bodo guvernerji v dveh skupinah. Prva skupina bo sestavljena iz petih guvernerjev NCB držav evroobmočja, ki imajo največji delež v evroobmočju v skladu z določenim indikatorjem (delež v BDP in delež v bilanci stanja denarnih finančnih institucij). Ta skupina bo imela štiri oz. pet glasovalnih pravic (odvisno od skupnega števila guvernerjev). Drugo skupino bodo sestavljali preostali guvernerji, ki bodo skupaj imeli deset oz. enajst glasovalnih pravic (Tabela 8);
- ko bo število guvernerjev preseglo 22, bodo oblikovane tri skupine. Prva skupina bo sestavljena iz petih guvernerjev NCB držav evroobmočja, ki imajo največji delež v evroobmočju v skladu z določenimi indikatorjem. Ta skupina bo imela štiri glasovalne pravice. Drugo skupino bo sestavljala polovica skupnega števila vseh guvernerjev (zaokroženo navzgor, če bo potrebno), ki sledijo po določenem indikatorju. Ta skupina bo imela osem glasovalnih pravic. V tretji skupini bodo preostali guvernerji, ki bodo imeli tri glasovalne pravice (Tabela 9).

V skladu z načelom zastopanosti imajo guvernerji pravico do glasovanja z različno frekvenco, ki je odvisna od velikosti gospodarstva in finančnega sektorja posamezne države članice evroobmočja.

¹³ Trenutnih 15 držav članic Evrosistema in 12 držav članic EU, navedenih v deklaraciji o širitvi EU, ki je dodatek k Pogodbi iz Nice.

Države se tako razvrsti v določene skupine glede na (1) velikost deleža države članice v skupnem bruto domačem proizvodu po tržnih cenah in (2) velikost deleža v skupni agregatni bilanci stanja monetarnih finančnih institucij držav članic, ki so uvedle evro. Deležem v skupnem bruto domačem proizvodu po tržnih cenah in v skupni agregatni bilanci stanja monetarnih finančnih institucij se dodeli ponderje 5/6 oziroma 1/6. Za izračun deležev v skupnem bruto domačem proizvodu po tržnih cenah se uporablja člen 29.2 Statuta. Skupna agregatna bilanca stanja monetarnih finančnih institucij se izračuna v skladu s statističnim okvirom, ki se uporablja v Evropski skupnosti v času izračuna (Statut ESCB in ECB, člen 10.2).

Ponderja 5/6 oziroma 1/6 sta primerna, saj se tako zagotovi, da je tudi finančna komponenta zadostno zastopana. Komponenta deleža BDP pa zagotovi, da imajo pri odločanju večjo težo večje države članice. Če se skupni BDP po tržnih cenah prilagodi skladno s členom 29.3¹⁴ ali če se poveča število guvernerjev, se prilagodi v skladu z zgoraj nevednimi načeli tudi velikost in/ali sestava skupin.

Tabela 8: Rotacija dveh skupin (prva faza) – frekvenca glasovanja guvernerjev v posamezni skupini

		Število guvernerjev v Svetu ECB						22 in več
		16	17	18	19	20	21	
1. skupina	Št. glasovalnih pravic/št. guvernerjev	5/5	5/5	5/5	4/5	4/5	4/5	Druga faza - rotacija v treh skupinah (Tabela 9)
	Frekvenca glasovanja	100%	100%	100%	80%	80%	80%	
2. skupina	Št. glasovalnih pravic/št. guvernerjev	10/11	10/12	10/13	11/14	11/15	11/16	
	Frekvenca glasovanja	91%	83%	77%	79%	73%	69%	
Σ glasovalnih pravic		15	15	15	15	15	15	

Vir: Scheller: *The ECB: History, role and functions*, 2005, str. 55

Tabela 8 prikazuje prvo fazo, ko je v Svetu ECB nad 16 in do 21 guvernerjev. Rotacija poteka zgolj v dveh skupinah. Če je število guvernerjev 16, 17 ali 18, ima pet guvernerjev največjih 5 držav še vedno vsak svojo glasovalno pravico, guvernerji v drugi skupini pa rotirajo. Ta začasna prilagoditev je potrebna, da se zagotovi, da frekvenca glasovanja guvernerjev v prvi skupini ni manjša od frekvenca tistih v drugi skupini zaradi načela avtomatičnosti. Ali bo do tega primera sploh prišlo pa je odvisno od načina širitve evroobmočja – saj se bodo države lahko pridružile v skupini (več na enkrat) ali pa posamično. V vsakem primeru pa se je mogoče, če Svet ECB z dvotretjinsko večino tako odloči, izogniti tej situaciji tako, da se pričetek sistema rotacije prestavi do takrat, ko število guvernerjev preseže število 18 (ECB, 2003, str. 78).

¹⁴ Ponderji, določeni za NCB, se po ustanovitvi ESCB usklajujejo vsakih pet let, glede na ključ za vpis kapitala ECB.

Tabela 9: Rotacija treh skupin (druga faza) – frekvenca glasovanja guvernerjev v posamezni skupini

		Število guvernerjev v Svetu ECB						
		16-21	22	23	24	25	26	27
1. skupina	Št. glasovalnih pravic/št. guvernerjev		4/5	4/5	4/5	4/5	4/5	4/5
	<i>Frekvenca glasovanja</i>		80%	80%	80%	80%	80%	80%
2. skupina	Št. glasovalnih pravic/št. guvernerjev	Prva faza: rotacija v dveh skupinah (Tabela 8)	8/11	10/12	8/12	8/13	8/13	8/14
	<i>Frekvenca glasovanja</i>		83%	77%	79%	73%	69%	69%
3. skupina	Št. glasovalnih pravic/št. guvernerjev		3/6	3/6	3/7	3/7	3/8	3/8
	<i>Frekvenca glasovanja</i>	50%	50%	43%	43%	38%	38%	
Σ glasovalnih pravic		15	15	15	15	15	15	15

Vir: Scheller: *The ECB: History, role and functions*, 2005, str. 56

Po novem sistemu torej, kakor je razvidno tudi iz zgornjih tabel, število guvernerjev z glasovalno pravico nikoli ne bo preseglo števila 15. Šest članov Izvršilnega odbora ima stalno glasovalno pravico.

Po simulaciji razvrstitve držav v posamezne skupine na podlagi podatkov iz leta 2002, v prvo skupino v vseh primerih sodijo Nemčija, Italija, Francija in Španija. V kolikor je v skupini držav prisotna tudi Velika Britanija (v primeru Evroobmočja-25), ta iz prve skupine izpodrine Nizozemsko, ki je sicer prisotna v prvi skupini 5 držav, ki imajo 5 oz. 4 glasovalne pravice. Slovenija je v primeru rotacije v prvi fazi (zgolj 2 skupini držav) v 2. skupini – deli si 10 oz. 11 glasovalnih pravic, v primeru rotacije v drugi fazi (3 skupine držav), pa je razvrščena v 3. skupino, kjer si deli 3 glasovalne pravice (Bénassy-Quéré & Turkisch, 2005, str. 14). Rezultati simulacije razvrstitve držav na podlagi zgoraj navedenih kriterijev so prikazani v Prilogi 4.

2.3.5 Odnos EU institucij do rotacije

S formalno predložitvijo ECB priporočila Svetu EU je bila sprožena procedura za spremembo 10.2 člena Statuta v okviru »klavzule dopustnosti«. Predstavniki ECB so na sestankih Evroskupine, ECOFIN-a in Ekonomsko finančnega odbora (EFC) predstavili in podrobno razložili značilnosti novega načina glasovanja predstavnikom držav članic in EK. Tako so svoja stališča do rotacije, glede na predstavljena priporočila, izoblikovale tudi druge institucije EU. Njihovi pogledi so predstavljeni v nadaljevanju.

2.3.5.1 Evropska komisija

V svojem mnenju z dne 19. februarja 2003 pojmuje EK nov način glasovanja, ki ga priporoča ECB, kot pomemben korak v prilagoditvi procesa odločanja z vidika širitve evroobmočja.

Čeprav je bila splošna ocena pozitivna, je EK predlagala možne izboljšave modela rotacije. Značilnosti modela EK, po katerem naj bi se guvernerji razvrstili v 3 skupine, so naslednje:

- manjše število guvernerjev z glasovalnimi pravicami (in ne 15), kar bi povečalo hitrost in učinkovitost sprejemanja odločitev;
- uvedba dodatnega indikatorja prebivalstva za razvrščanje držav v skupine, kar bi omogočilo, da je razvrstitev guvernerjev v skupine nevtralna in nepristranska z vidika obstoječih in prihodnjih držav članic;
- izboljšana določitev operativnih dejavnikov sistema glasovanja (npr. kolikšen čas je med dvema rotiranjema);
- razjasnitve glede natančnega datuma začetka sistema rotacije.

V končni fazi se je EK strinjala, da so nekatere omejitve določene s »klavzulo dopustnosti« in poudarila, da bi vse potencialno bolj obsežne in izčrpne prilagoditve, kot je na primer odločanje na področju monetarne politike in vpliv članov Izvršilnega odbora, morale biti predmet širšega dogovora o prihodnosti Evrope na naslednji medvladni konferenci (ECB, 2003, str. 81).

2.3.5.2 Evropski parlament

Evropski parlament je na svojem plenarnem zasedanju 13. marca 2003 na osnovi poročila Odbora za ekonomske in monetarne zadeve sprejel resolucijo o priporočilu ECB. V svoji resoluciji pa priporočila ECB zavrača z utemeljitvijo, da je predlagani model rotacije preveč kompleksen. Kot alternativo predlaga dvofazni pristop. Predlaga, da se zaenkrat ohrani status quo, kar pomeni, da bi vsi člani Sveta ECB še naprej sodelovali v procesu odločanja z vsemi glasovi. Bolj obsežno reformo pa naj bi potrdila naslednja medvladna konferenca. Spremembe naj bi temeljile na ločevanju med operativnimi odločitvami, o katerih bi odločal razširjen Izvršilni odbor 9 članov, ki bi ustrezno zastopali gospodarstvo evroobmočja ter odločitvami o strateški in splošni monetarni politiki, o kateri bo odločali člani Sveta ECB po načelu dvojne večine (ECB, 2003, str. 81).

2.3.5.3 Svet EU

Svet EU je 21. marca 2003 na zasedanju v sestavi voditeljev držav ali vlad soglasno sprejel Odločitev o spremembi 10.2 člena Statuta, ki zadeva pravila glasovanja članov Sveta ECB. Soglasna odločitev je bila možna šele, ko sta dve državi članici (Finska in Nizozemska) umaknili določene zadržke, ki sta jih prvotno izrazili. Vsekakor vztrajajo, da naj bi se na prihodnji medvladni konferenci obravnavalo upravljanje ECB in da so njihovi zadržki zabeleženi. Na željo Nizozemske se je Svet strinjal, da se v zapisniku navede, da model glasovanja Sveta ECB ne postane precedens za prihodnjo sestavo in proces odločanja v drugih institucijah Evropske skupnosti (ECB, 2003, str. 81).

2.4 Pomanjkljivosti sistema rotacije

Nov sistem glasovanja je tako kot vsak sistem rotacije neizbežno opredeljen kot kompleksen. To pa je zgolj posledica izpolnjevanja več načel hkrati. Omembe vredno je, da je nov sistem glasovanja nekoliko podoben načinu glasovanja v odboru FOMC (angl. *Federal Open Market Committee*), v Ameriški centralni banki - zveznih rezervah (t.i. *FED-u*), kjer so guvernerji posameznih zveznih držav razdeljeni v skupine in imajo glasovalno pravico z različno frekvenco. Prisotnost vseh članov Sveta ECB na zasedanju še ne pomeni, da bo razmislek in razprava o odločitvi kaj olajšana, bo pa olajšan in bolj učinkovit sam proces odločanja.

Čeprav torej nov sistem glasovanja uvaja načelo zastopanosti, ne določa natančno, kdo kdaj glasuje. Še vedno je pomembno načelo osebne zastopanosti, ter da tisti, ki ima pravico glasovanja, lahko glasuje le enkrat. Le tako bo zagotovljeno, da bodo tudi v razširjenem Evrosistemu vse odločitve podprte z oprijemljivimi argumenti, ne glede na državo, iz katere guverner prihaja in ne glede ali je država, ki določeno odločitev podpira, večja ali manjša. Vse to bo omogočalo, da bodo odločitve sprejete z vidika evro-perspektive (ECB, 2003, str. 83).

2.5 Vpliv rotacije na manjše ali večje države članice

Širitev evroobmočja vodi do večje zastopanosti manjših držav članic in na nek način lahko povzroči splošno neravnovesje med ekonomskimi in političnimi utežmi članic evroobmočja. V primeru, da ne bi prišlo do spremembe načina glasovanja in uvedbe rotacije, bi odstotek držav članic, katerih politična utež bi presegla ekonomsko, dosegel skoraj 80 %. Dejstvo, da bi lahko 17 najmanjših držav članic, ki predstavljajo manj kot 11 % skupnega BDP evroobmočja, sprejemalo odločitve monetarne politike po načelu večinskega glasovanja, predstavlja še dodatni argument za sprejetje potrebnih sprememb načina glasovanja (Berger, 2002, str. 11).

Večina držav kandidatka za vstop v evroobmočje je tranzicijskih držav, kar na nek način zaznamuje guvernerje NCB v Svetu ECB, še posebej kar zadeva njihove poglede na realno gospodarsko rast. Zaradi nizke ravni BDP p.c. v primerjavi s starimi državami članicami naj bi bili ti guvernerji usmerjeni k doseganju visokih stopenj rasti kot cilju skupne politike. Realna konvergenca pa prav tako pripomore k vse večjim razlikam med stopnjami rasti znotraj evroobmočja, kar vodi v inflacijo. Posledica hitrejšje rasti je torej višja inflacija, medtem ko je cilj ECB ohranjanje stabilnosti cen. Dolgoročno članstvo v EU vpliva na spodbujanje rasti tranzicijskih gospodarstev. Popolnejša integracija ter vključitev v evroobmočje pa vplivata na tesnejše trgovinske povezave, učinkovitejši prenos tehnologij ter zmanjšanje realnih obrestnih mer, kar posledično vodi tudi do višjih stopenj gospodarske rasti (Berger, 2002, str. 14).

Pri vodenju skupne monetarne politike, o kateri odločajo člani Sveta ECB, so najpogostejši vir nesoglasij asimetrični šoki, ki prizadenejo proizvodnjo, inflacijo ter gospodarsko strukturo posameznih držav. V takšni situaciji je namreč težko določiti obrestno mero, ki bi vsem enako ustrezala. V trenutnem sistemu odločanja, ko ima vsak od guvernerjev en glas, je takšen sistem

učinkovit. Vseeno pa je odločitev o obrestnih merah skoraj vedno skladna s preferencami članov Izvršilnega odbora, ki naj bi zastopali širše evro- stališče (Bénassy-Quéré & Turkisch, 2005, str. 11).

V primeru uvedbe rotacije in spremenjenega načina glasovanja sta možna dva položaja novih, manjših držav članic. Glede na v zgornjem poglavju opisano shemo rotiranja, bodo te države tiste, ki ne bodo imele pravice glasovanja ves čas.

Prvi scenarij je neugoden za stare države članice, saj se evroobmočju pridružujejo nove države članice, ki imajo običajno težave z višjimi inflacijskimi stopnjami. Tako se pojavi tveganje, da bi se oblikovale skupine manjših visoko inflatornih držav, ki bi pri sprejemanju odločitev tvorile koalicio, ki pa ne bi bila v skladu s preferencami večjih, starih držav članic (Bénassy-Quéré & Turkisch, 2005, str. 12).

Po drugi strani pa je posamezna manjša država, ki jo prizadene asimetrični šok, tista, ki ima zaradi neenakovredne zastopanosti v Svetu ECB, manj možnosti, da so odločitve skupne monetarne politike usmerjene njej v prid. Od izpolnjevanja določenih OCA kriterijev v posameznih državah pa je odvisno, v kolikšni meri so se države sposobne prilagoditi na asimetrične šoke ob odsotnosti fleksibilnega deviznega tečaja in jim članstvo v valutni uniji prinaša večje koristi. Kateri so ti kriteriji OCA in v kolikšni meri jih proučevane države izpolnjujejo, je opredeljeno v naslednjem – osrednjem poglavju.

3 EKONOMSKE POSLEDICE

3.1 Teorija optimalnega valutnega področja

Valutno področje predstavlja skupino držav, ki imajo skupno valuto (primer popolne monetarne integracije), ali pa skupino držav, ki imajo svoje nacionalne valute, vendar ohranjajo medsebojni fiksni devizni tečaj in popolno konvertibilnost valut. Istočasno je devizni tečaj proti ostalim državam fleksibilen. Pojavi se vprašanje, ali je prisotnost v valutni uniji oziroma valutnem področju za državo koristna. Optimalnost je mogoče meriti na različne načine. Potrebno je predvsem ugotoviti, ali je država sposobna ohranjati zunanje ravnotežje hkrati s stabilnostjo cen in polno zaposlenostjo (Gandolfo, 1995, str. 404).

Teorija optimalnega valutnega področja (v nadaljevanju OCA¹⁵) se ukvarja s kompliciranimi, medsebojno močno prepletenimi temami, ki posegajo v samo jedro mednarodne makroekonomije. Ključen je doprinos teorije na področju izbire režima deviznega tečaja, ki je za neko gospodarstvo optimalen ter pomembnost deviznega tečaja v primeru prilagajanja, ki nastane zaradi neravnovesja v plačilni bilanci. Nenazadnje pa je teorija OCA pomembna v

¹⁵ OCA - Optimal Currency Area.

okviru same teorije monetarne integracije in predstavlja tudi nekakšen temelj za nastanek in razvoj evropske Ekonomske in monetarne unije (EMU) (Horvath, 2003, str. 7).

Posamezni avtorji za analizo OCA uporabljajo različne pristope. Tradicionalni pristop za ugotavljanje optimalnosti izpostavlja določene ključne kriterije, medtem ko se *cost/benefit* analiza osredotoči na primerjavo med stroški in koristmi, ki jih vključitev v skupno, enotno valutno unijo za določeni ekonomski prostor prinaša.

Pri proučevanju OCA je pomemben tudi vidik velikosti valutnega področja. Le pri določeni velikosti skupnega valutnega področja je dosežena optimalnost. Pri tej velikosti se namreč mejni stroški izenačijo z mejnimi koristmi.

Optimalnost je lahko definirana na različne načine. Tako McKinnon (1963) definira optimalnost v valutni uniji kot stanje, ko so izpolnjeni trije pglavilni cilji – polna zaposlenost, cenovna stabilnost in ravnotežje v plačilni bilanci. Kenen (1969) definira kot optimalen režim deviznega tečaja, fleksibilen ali fiksni režim, ki omogoči vzpostavitev zunanjskega ravnotežja in pri tem ne povzroči povečanja brezposelnosti. Grubel (1970) pravi, da je optimalna unija držav ali regij tista, ki poveča blagostanje njenih prebivalcev. Ricci (1997) pa ocenjuje, da zaradi kompleksne narave ni mogoče določiti enotnega merila za optimalnost ter da je OCA tisto valutno področje, v katerem vse države članice pričakujejo koristi od članstva (Horvath, 2003, str.8).

Analiza *cost/benefit* opozarja na ovrednotenje stroškov in koristi, ki zadevajo državo, če le-ta postane del OCA. Postopek ovrednotenja stroškov in koristi poteka s pomočjo funkcije družbenih preferenc. Pomembno je, kolikšna je »utež« - ponder določenih stroškov oziroma koristi, to pa se seveda spreminja glede na čas in ekonomski prostor. Naštete **koristi** so umeščene med najbolj izrazite.

- Fiksni devizni tečaj izvzame možnost špekulativnih kapitalskih tokov.
- Prihranek deviznih rezerv. Države ne potrebujejo več mednarodnih rezerv za transakcije znotraj območja. Predpostavljena je popolna kredibilnost fiksnega deviznega tečaja.
- Monetarna integracija lahko vzpodbudi integracijo ekonomskih politik in celo ekonomsko integracijo. Sodelovanje v valutnem območju in obveza o vzdrževanju fiksnih deviznih tečajev vzpodbuja vse članice k enotni ekonomski politiki (predvsem protiinflacijski). Po drugi strani pa lahko monetarna integracija povzroča tudi večjo inflacijo, saj so odločitve nacionalne politike nemalokrat podrejene institucionalnim dejavnikom, kot so sindikati.
- Politične prednosti: Denarna unija ima proti preostalim državam izven unije veliko večjo moč kot celota, kakor ena sama posamezna država.

Med **stroške** je mogoče umestiti sledeče:

- Izguba avtonomnosti monetarne in tečajne politike. Centralne banke članice valutnega območja se združijo v skupno supra-nacionalno centralno banko. Nezmožnost uravnavanja deviznega tečaja predstavlja težave, kadar imajo rast plač, produktivnosti in cen med

posameznimi državami različne trende. Problemi pa postanejo še posebej pereči, kadar se pojavijo šoki, katerih izvor je zunaj valutnega območja.

- Omejitve nacionalne fiskalne politike. Medtem ko je monetarna politika v režimu fiksnega tečaja neučinkovita, ravno obratno velja za fiskalno politiko. Fiskalna politika je v posamezni državi sicer podrejena skupnim ciljem celotnega območja, kot je na primer vzdrževanje določenega ravnovesja plačilne bilance v razmerju s preostalim svetovnim gospodarstvom. Tako se lahko zgodi, da je oblikovana v prid večini in da za določene države ne predstavlja koristi.
- Možno povečanje brezposelnosti. Država, ki ima nizko stopnjo inflacije in zunanji presežek, bo v OCA dominirala, medtem ko se ji bodo morale preostale države prilagoditi. Države z deficitom bodo sprejele restriktivne ukrepe za znižanje le-tega, to pa se bo odražalo na povečanju brezposelnosti. Monetaristi sicer trdijo, da je dolgoročno nižja inflacija vsekakor koristna. Vprašanje pa je, kako dolg je dolgi rok in kako veliki so stroški brezposelnosti, ki se pojavijo kratkoročno.
- Povečevanje regionalnih razlik. Večja mobilnost kapitala kot dela povzroči, da se le-ta širi v območja z višjimi kapitalskimi donosi – znotraj denarnega območja. To še dodatno zavira razvoj nerazvitih regij v posamezni državi, ki se soočajo z visoko brezposelnostjo. (Gandolfo, 1995, str. 407-410)

Ovrednotenje stroškov in koristi vsekakor predstavlja težave in je hkrati tudi predmet obravnavanj različnih ekonomskih šol. Nekateri drugi avtorji, kot na primer Mongelli (2002), so koristi in stroške optimalnega denarnega področja opredelili nekoliko drugače.

Ekonomska literatura opredeljuje tako enkratne kot permanentne stroške in koristi sodelovanja v OCA. Večine ne moremo meriti statično, saj se spreminjajo v času, glede na stopnjo razvoja – obstajajo velike razlike med OCA v začetni fazi in OCA v končni fazi, ko enotna valuta popolnoma odraža tako prednosti posameznega nacionalnega območja kot tudi v mednarodnih merilih. Prav tako se razlikujejo koristi in stroški med državami znotraj OCA. (Mongelli, 2002, str. 7). Kot je razvidno že iz tradicionalnega pristopa, obstaja različno ovrednotenje prednosti in slabosti za različno velike države, prav tako je pomembno, kako visoke inflacijske stopnje je država imela v preteklosti.

Mogelli (2002) se je na podlagi dotedanjih študij osredotočil na mikroekonomsko učinkovitost, makroekonomsko stabilnost ter pozitivne oziroma negativne eksteranlije, ki jih optimalno valutno področje prinaša.

Koristi izboljšanja mikroekonomske učinkovitosti izhajajo iz povečane uporabne vrednosti denarja. Več kot je denarja v obtoku (večje kot je valutno območje), večje so koristi. Večja transparentnost cen vpliva na zmanjšanje cenovne konkurence ter zmanjšanje tržne segmentacije in spodbuja konkurenčnost. Ker ni več negotovosti nominalnega deviznega tečaja znotraj območja, se zmanjšajo transakcijski stroški in stroški »hedginga«. To pa okrepi notranji trg blaga

in storitev ter spodbuja trgovino, zmanjša investicijska tveganja, spodbuja čezmejne neposredne tuje investicije in izboljša alokacijo proizvodnih dejavnikov.

Koristi povečane makroekonomske stabilnosti izhajajo iz povečane stabilnosti cen ter dostopa do širših in bolj transparentnih finančnih trgov, kar poveča dostopnost do zunanjega financiranja. Zmanjšajo se določena nihanja outputa in zaposlenosti v celotnem območju, ki so bila posledica različnih ekonomskih politik.

Med **koristi pozitivnih eksternalij** pa sodijo prihranki zaradi zmanjšanih transakcijskih stroškov, kar je posledica širšega mednarodnega obtoka skupne valute; prihodki, ki jih prinaša mednarodni seigniorage; zmanjšanje potreb po deviznih rezervah in poenostavljena mednarodna koordinacija.

V luči načela objektivnosti pa je potrebno izpostaviti tudi nekatere stroške OCA. Med njimi so zagotovo **stroški zmanjšanja mikroekonomske učinkovitosti**. Ob prehodu na enotno valuto se pojavijo stroški zamenjave, ki vključujejo administrativne, pravne in programske stroške. Ključnega pomena je pariteta nominalnega deviznega tečaja, na podlagi katere se domača valuta menja za skupno. Previsoko ali prenizko določena pariteta lahko povzroči preveliko ali premajhno konkurenčnost države v primerjavi z ostalimi. Dokler se struktura plač in cen ter nivo gospodarske aktivnosti posamezne države ne prilagodi, se lahko zgodi, da se pojavljajo neravnovesja v zunanji bilanci. Z ustanovitvijo denarnega področja je povezan tudi obstoj supranacionalne institucije, kar povzroči višje administrativne stroške.

Med **stroške zmanjšane makroekonomske stabilnosti** lahko uvrstimo zmanjšan izbor instrumentov, ki jih ima država na voljo pri vodenju ekonomskih politik po vključitvi v OCA. Ker je nadnacionalna institucija odgovorna za vodenje monetarne in tečajne politike, nobena od držav ne more izvesti realnih prilagajanj, da bi omilila asimetrične šoke. Če ima država članica višje nominalne cene in bolj rigidne plače od preostalih držav področja, lahko nižja inflacijska stopnja celotnega področja povzroči povečanje frikcijske brezposelnosti. Povečevanje traja vse dokler se nominalne rigidnosti s pomočjo strukturnih reform ne zmanjšajo. To pa lahko, v državah, ki so bolj rigidne, vodi do intenzivnejših kratkoročnih nihanj dohodka in zaposlenosti.

Nadnacionalna institucija prevzame tudi neposredni nadzor nad delom tujih deviznih rezerv in drugimi sredstvi. Skupne omejitve fiskalne politike (v primeru EMU gre za Pakt stabilnosti in rasti) preprečijo posameznim državam, da bi vodile nevzdržne fiskalne politike. Omejitve so še posebej obvezujoče za države, ki dosegajo relativno visok javni dolg oziroma prevelik proračunski primanjkljaj.

V primeru da bi ena ali več držav imele prevelik proračunski primanjkljaj, kar bi vodilo v javni dolg, ki bi se akumuliral, bi se pojavile nekatere **negativne eksternalije**. Pojavil bi se strah pred nezmožnostjo financiranja javnega dolga. To bi lahko povzročilo pritisk na obrestno mero valutne unije. Mednarodno zaupanje v skupno valuto bi lahko bilo omajano, kar bi bil velik

strošek predvsem za države, ki so pred vstopom v OCA imele stabilno valuto (Mongelli, 2002, str. 8-9).

V nadaljevanju je predstavljeno samo bistvo teorije OCA s pomočjo asimetričnih šokov ter načini prilagajanja. Teorija se je razvila v šestdesetih letih, ko so posamezni avtorji preverjali optimalnost valutne unije s pomočjo različnih kriterijev. V devetdesetih sta pomemben doprinos k teoriji prispevala Frankel in Rose (1996), ki sta s teorijo endogenosti pojasnila povezavo med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo bilateralne trgovine. S takšnim konceptom sta zavrгла dotedanje študije, ki so vrednotile kriterije za vstop v monetarno unijo le na podlagi zgodovinskih podatkov.

3.1.1 Bistvo teorije, asimetrični šoki in prilagajanje

Osnovna ideja teorije OCA je, da se v primeru povezave različnih držav v enotno področje njihova različnost odraža v asimetričnih šokih. Le-te lahko natančneje opredelimo kot negativne šoke povpraševanja, ki pa ne prizadenejo vseh držav enako. Instrument, ki lahko deluje kot blažilec šokov, je devizni tečaj, ki pa v primeru valutne unije ni več relevanten.

V primeru neugodnih šokov povpraševanja se celotna proizvodnja gospodarstva zmanjša. Če je režim deviznega tečaja fiksen, se z realno depreciacijo ne more prilagoditi navzdol. Posledično se BDP zmanjša še bolj, neprodani proizvodi pa se akumulirajo. Postopoma se zmanjša tudi proizvodnja, kar vodi v recesijo, povečanje brezposelnosti ter padec plač in cen.

Kadar neugodni šoki prizadenejo države različno, govorimo o asimetričnih šokih. Pri njihovem odpravljanju pa lahko postane valutna unija resno omejujoča. Ukrepi deviznega tečaja, ki namreč koristijo prizadeti državi (ki je članica valutne unije), imajo lahko popolnoma nasprotno učinke na preostale države. Tako imamo lahko stanje presežne ponudbe v eni državi znotraj valutne unije in stanje presežnega povpraševanja drugod. Nastalo stanje predstavlja stroške oz. slabosti valutne unije v primeru, ko se pojavi asimetrični šok in je potrebno sprejeti ukrepe za odpravo njegovih posledic (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 351-354).

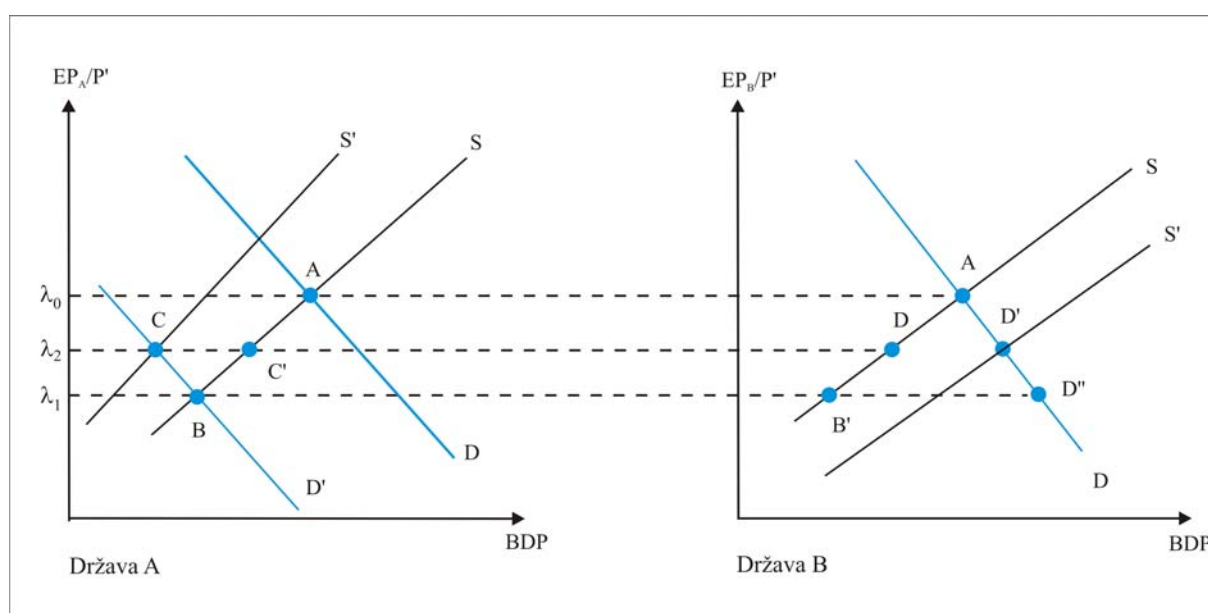
Odziv države na asimetrične šoke se razlikuje glede na to, ali je država v OCA ali ne. Slednje je najenostavneje prikazati na preprostem primeru držav A in B. Država A ima poseben devizni tečaj nasproti državi B in drug devizni tečaj nasproti preostalim državam¹⁶. Podobno velja za državo B. Če obe državi prizadene isti neugoden šok, morata obe depreciirati devizni tečaj nasproti ostalim državam. Če sta si državi dovolj podobni, ni razloga, da bi se spremenil njun bilateralni devizni tečaj. Situacija pa je popolnoma drugačna v primeru asimetričnega šoka. Predvidevamo, da le državo A prizadene negativen šok. Ta država bo torej morala depreciirati tako nasproti ostalim državam kot tudi nasproti državi B. Izguba mehanizma deviznega tečaja

¹⁶ "Rest of the world"

kot mehanizma za prilagajanje znotraj valutne unije torej še zdaleč ni problematična, če vse države članice doleti isti negativni šok (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 355).

Kako omejujoča je valutna unija v primeru asimetričnega negativnega šoka je prikazano na Sliki 2. Na grafih je na vertikalnih oseh prikazan realni devizni tečaj države A in države B nasproti ostalim državam (EP_A/P^* in EP_B/P^*), P_A in P_B predstavljata indekse cen v posameznih državah, P^* predstavlja raven cen v ostalih državah, E skupni devizni tečaj, ki je v začetku enak E_0 . Točka A na obeh grafih predstavlja začetni položaj, ko je realni devizni tečaj v ravnovesju v obeh državah in je enak $\lambda_0 = E_0P_A/P^* = E_0P_B/P^*$. Predpostavlja se, da so cene lepljive (angl. *sticky*).

Slika 2: Asimetrični šok v valutni uniji

Vir: Baldwin, Wyplosz: *The economics of European integration*, 2006, str. 355

V primeru, da negativni šok prizadene državo A, se krivulja D, ki predstavlja povpraševanje, premakne levo navzdol (v D'). V kolikor država A ni del valutne unije in lahko spremeni svoj nominalni devizni tečaj, je najboljši način, da deprecira do E_1 , tako da se realni devizni tečaj spusti na raven na $\lambda_1 = E_0P_A/P^*$. Novo ravnovesje se tako vzpostavi v točki B. Država B v tem primeru nima razloga, da bi spreminjala svoj nominalni ali realni devizni tečaj, ki ostaja pri E_0 in λ_0 . V kolikor pa državi A in B tvorita valutno unijo, poteka prilagajanje drugače. Nova, skupna centralna banka pomaga državi A, ki jo je prizadel negativni šok povpraševanja in deprecira skupni tečaj do E_1 . Zaradi cen, ki niso fleksibilne, imata obe državi devizni tečaj na nivoju λ_1 . Iz slike 2 je razvidno, da to ni dobro za državo B, ki se v tem primeru sooča s presežnim povpraševanjem, ki je lahko inflatorno. V primeru asimetričnega šoka je torej jasno, da ukrep, ki pomaga eni državi, lahko škoduje drugi.

V primeru, da je skupni devizni tečaj valutne unije prosto plavajoč, deprecira zaradi negativnega šoka v enem delu, vendar ne do E_1 , temveč do vmesnega nivoja E_2 , ki ustreza nivoju realnega deviznega tečaja $\lambda_2 = E_2P_A/P^* = E_2P_B/P^*$. Rezultat je kombinacija presežne ponudbe v državi A (ki jo predstavlja razdalja CC') in presežnega povpraševanja v državi B (ki ga predstavlja

razdalja DD'). Obe državi se torej nahajata izven ravnovesja. Nova raven deviznega tečaja je sicer v povprečju "ustrezna", vendar je devizni tečaj še vedno premočan za državo A, ki je v recesiji, in prešibak za državo B, ki se pregreva. Ta primer torej nazorno prikaže strošek sodelovanja v valutni uniji. Vendar pa neravnovesje ne more trajati dolgo. V naslednji fazi se skupni tečaj nasproti ostalim državam, ki je na ravni E_2 , ne prilagaja več. Potrebna je prilagoditev na strani cen in plač v obeh državah. Država A ne more prodati vsega, kar proizvede, zato se bo moral nivo cen postopno zmanjšati, dokler realni devizni tečaj ne deprecira do λ_1 , ravnotežne ravni, ki je bila opredeljena na samem začetku. Država bo v recesiji, saj bo ponudba presežna, brezposelnost pa se bo povečala, kar bo pritiskalo na zmanjšanje plač in cen. Cene se bodo v državi A zmanjševale, dokler ne dosežejo ravni P'_A , pri kateri je $\lambda_1 = E_2 P'_A / P^*$. V državi B pa so razmere ravno obratne. Soočajo se s presežnim povpraševanjem, cene dobrin narastejo do P'_B , kar pomeni, da realni devizni tečaj aprecira nazaj do ravnotežnega nivoja, ki je $\lambda_0 = E_2 P'_B / P^*$. Recesija in zmanjšanje inflacije v državi A ter ekspanzija in inflacija v državi B so pravzaprav stroški delovanja valutne unije v primeru, ko se pojavi asimetrični šok (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 354-355).

Obstajajo tudi simetrični šoki, ki povzročajo asimetrične učinke. Ti so posebej značilni za države, ki zaradi svoji različnih predispozicij različno reagirajo na isti zunanji šok. Gre za države, ki imajo različne ekonomske strukture, se razlikujejo v ureditvah, ki določajo trg dela, relativni pomembnosti različnih industrijskih sektorjev, vlogi bančno-finančnega sektorja, zunanjem dolgu ter sposobnosti sklepanja sporazumov med podjetji, sindikati in vlado. Tako npr. dvig cene nafte na svetovnem trgu (zunanji šok) prizadene države, ki nafto uvažajo ter deluje v prid državam, ki so izvoznice nafte.

Še posebej zanimivo asimetrično delovanje pa je povezano z odločitvami monetarne politike. Skupna centralna banka se namreč odzove na simetrični šok, kar pa ne pomeni nujno, da bo učinek enak v vseh državah valutne unije. Pomembne so razlike v strukturah in delovanju bančnih ter finančnih trgov ter velikosti podjetij in njihovi posojilojemalski sposobnosti, ki se lahko odražajo v obliki asimetričnih šokov (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 355). V primeru evroobmočja je ravno skupna monetarna politika lahko vir za asimetrične šoke. Država, ki je članica monetarne unije, je namreč na drugih gospodarskih področjih še vedno neodvisna. Med njimi je najpomembnejše področje proračuna, ki ostaja v pristojnosti nacionalnih oblasti. Šoki, ki izhajajo torej iz posameznih proračunskih odločitev, ostajajo znotraj nacionalnih meja in imajo seveda različne učinke na posamezne države članice (De Grauwe, 2000, str. 28).

Tako je pri skupni monetarni politiki pomembna korelacija ciklov in stopnja konvergence ekonomskih, strukturnih in nacionalnih ekonomskih politik, ki lahko ublažijo asimetrične šok (Trichet, 2004).

Država torej z vključitvijo v valutno unijo izgubi instrument deviznega tečaja, s katerim lahko blaži posledice asimetričnih šokov in zato za ta namen potrebuje druge mehanizme prilagajanja. Kateri so ti mehanizmi in ali so v določeni državi dovolj prisotni, je pravzaprav izraženo v obliki

kriterijev, s pomočjo katerih se preverja, ali je za državo smiselno, da postane del valutne unije. V nadaljevanju so predstavljeni najpomembnejši kriteriji.

3.1.2 Kriteriji OCA in njihov razvoj

V zgodovini ekonomske teorije so posamezni avtorji izpostavili različne kriterije kot ključne, da opredelijo skupno valutno področje kot optimalno. Gandolfo (1995) v svojem delu povzema kriterije, ki jih navajajo Ishiyama (1975), Tower in Willet (1976) ter Allen in Kenen (1980):

▪ Mednarodna mobilnost proizvodnih faktorjev

Državam, med katerimi obstaja velika mobilnost proizvodnih faktorjev, lahko valutna unija prinaša velike koristi. V primeru zmanjšanja dohodka in potrošnje v določeni regiji (oziroma ekonomskem prostoru) je mogoče zunanje financiranje. To omogoči mobilnost kapitala, kar nadomesti izpad dohodka. Prosta mobilnost aktivnega prebivalstva pa omogoča delovna mesta brezposelnim.

▪ Stopnja odprtosti gospodarskega prostora

Meri se lahko na različne načine, kakor je opredeljeno tudi v nadaljevanju. Najpogostejša mera je razmerje med količino proizvedenih trgovancev in netrgovancev¹⁷. Država, ki ima velik delež trgovancev v svoji proizvodni strukturi, ima od valutne unije večje koristi.

▪ Diverzifikacija proizvodov

Država z veliko proizvodno diverzifikacijo bo izvažala velik asortiman različnih proizvodov. Celoten izvoz države, ki ima večjo diverzifikacijo, je tudi bolj stabilen. V takšnem primeru so tudi potrebe po spreminjanju deviznega tečaja manjše, kar pomeni, da je primernejša za fiksni režim deviznega tečaja.

▪ Stopnja finančne integracije

V primeru finančne integriranosti niso potrebne spremembe deviznega tečaja, ki bi vzpostavile ravnovesje plačilne bilance, saj se že majhna sprememba obrestne mere odrazi v ustrezni uravnovešenosti kapitalskih tokov. Seveda velja, da pri mednarodnem pretoku kapitala ni nikakršnih omejitev.

Integracija finančnih trgov vpliva na zmanjšanje razlik med dolgoročnimi obrestnimi merami in omogoči financiranje zunanjih neravnovesij med partnerskimi državami, ki jih prizadene šok. Potrebno pa je razlikovati med začasnim financiranjem neravnovesja in procesom prilagajanja novemu ravnotežju, v kolikor ima šok dolgotrajne posledice. Finančna integracija omogoči zgolj začasno premostitev težav s pomočjo kapitalskih tokov in ni nadomestilo, če je potrebna stalna prilagoditev, kljub temu, da lahko olajša dolgotrajni proces prilagajanja (Mongelli, 2002, str. 3).

¹⁷ Trgovanci (*angl. tradeables*) – blago namenjeno mednarodno menjavi, s katerim se trguje. Netrgovanci (*angl. non-tradeables*) – blago za domačo uporabo, ki ni namenjeno trgovanju.

▪ **Podobnost inflacijskih stopenj**

V primeru valutne unije, znotraj katere obstaja režim fiksnih deviznih tečajev oz. skupna valuta, lahko pride do tega, da je država primorana sprejeti višje stopnje brezposelnosti in nižje stopnje inflacije. Če so inflacijske stopnje med državama nizke in podobne, bodo stabilni ostali tudi pogoji menjave (Fleming, 1971, str. 468). V primeru podobnih inflacijskih stopenj torej ne pride do vpliva na pogoje menjave in transakcije tekočega računa dosežejo ravnovesje znotraj valutnega področja.

▪ **Stopnja politične integriranosti**

Politična integriranost je lahko zgolj na nizki ravni in pomeni le skupno koordinacijo ekonomskih politik med državami, ali pa na zelo visoki ravni, ko države svojo monetarno in fiskalno neodvisnost popolnoma podredijo višji monetarni oblasti. Predpostavljeno je seveda, da gre istočasno za popolno ekonomsko integracijo, ki je brez vsaj delne politične integracije ni mogoče doseči. Podobnost političnega odnosa v državah je predpogoj za uspešno in optimalno valutno unijo.

Vsi izmed navedenih kriterijev so bili predmet kritik, saj jih lahko označimo za nepopolne in delne. Upoštevanje enega samega kriterija za določitev optimalnosti valutnega področja je vsekakor premalo. V nadaljevanju so predstavljeni najpomembnejši avtorji teorije, ki so s svojimi deli in posameznimi kriteriji doprinesli k nadaljnjemu razvoju teorije OCA.

3.1.2.1 Mundell (Kriterij mobilnosti aktivnega prebivalstva)

Robert Mundell je leta 1961 razvil teorijo OCA, ki predstavlja evolucijski razvoj koncepta valutnega področja. V svojem članku je predstavil raziskavo, v kakšnih okoliščinah je režim fleksibilnega deviznega tečaja primernejši od fiksnega. Skušal je pojasniti, kako naj državi, ki imata skupen fiksni devizni tečaj, absorbirata asimetrične šoke. Njegova ugotovitev, da je smiselno tvoriti valutno unijo le, če sta si državi po strukturnih in gospodarskih značilnostih tako podobni, da je verjetnost asimetričnih šokov izjemno majhna, velja še danes. Poleg tega je Mundell kot dodaten kriterij, ki delno nevtralizira asimetrične šoke, predlagal še kriterij mobilnosti aktivnega prebivalstva. Ideja temelji na tem, da so stroški skupne valute zanemarljivi, če se proizvodna dejavnika – delo in kapital, lahko prosto gibljeta med mejami. Glede na predpostavko, da je kapital mobilni, je glavni dejavnik pomanjkanje mobilnosti aktivnega prebivalstva.

Mundell (1961) je v svoji teoriji tako združil argumente zagovornikov fleksibilnih deviznih tečajev z utemeljitvijo, da je mogoče z depreciacijo poskrbeti za brezposlenost v primeru primanjkljaja zunanje bilance, ter z apreciacijo za inflacijo v primeru presežka na zunanji bilanci (Mundell, 1961, str. 675). Poudaril je tudi razliko med medregionalnim prilagajanjem in mednarodnim prilagajanjem. Jedro njegovega argumenta pa je, da ima fleksibilni režim

deviznega tečaja med dvema državama prednost pred fiksnim deviznim tečajem le v primeru, ko državi med seboj ne tvorita OCA.

Predvideval je tudi, da so plače in cene lepljive (angl. *sticky*) in, da je mednarodna mobilnost kapitala premajhna, da bi vplivala na delovaje domačih politik. Nominalni devizni tečaj določa realnega, kar pa vpliva na ravnovesje tekočega računa. Nominalni tečaj je tako mogoče uporabiti za vzdrževanje zunanjskega ravnovesja, medtem, ko se s pomočjo monetarne in fiskalne politike vzdržuje notranje ravnovesje. V primeru monetarne unije izguba samostojne tečajne politike pomeni izgubo instrumenta za uravnavanje zunanjskega ravnovesja. Mundell se osredotoča na trg dela, s pomočjo katerega je mogoče ublažiti šok in ponovno vzpostaviti zunanje ravnovesje.

Kriterij po Mundellu : *Optimalno valutno področje je tisto, znotraj katerega je omogočeno gibanje aktivnega prebivalstva.*

Kriterij se osredotoči predvsem na pripravljenost delavcev, da se na šoke odzovejo z gibanjem med ekonomskimi prostori. Tako ne bi prihajalo do primerov, ko na nekaterih področjih valutne unije brezposelnost narašča, na drugih pa podjetja ne morejo proizvesti dovolj, da bi zadostila povpraševanju.

Omejitve mobilnosti delavcev se nanašajo predvsem na kulturne in jezikovne razlike ter problematiko selitve, kar je razlog, da je mobilnost aktivnega prebivalstva znotraj posamezne države večja kot čezmejna. Nacionalna valuta včasih ni le simbol državnosti, temveč je opravičena tudi z mobilnostjo zaposlenih. Med državami pa ne obstajajo zgolj kulturne in jezikovne razlike, ki so ovira mobilnosti zaposlenih. Dodatno omejitve velikokrat predstavljajo še institucionalne ovire. Spremembe v zakonodaji bi olajšale čezmejno mobilnost zaposlenih, povečale velikost valutne unije in tako prispevale k tesnejši integraciji. Četudi so delavci mobilni, se lahko pojavi problem pri mobilnosti proizvodne opreme. Za izgradnjo novih proizvodnih kapacitet so lahko potrebni meseci, celo leta. V tem času pa se zna zgoditi, da posledice asimetričnih šokov že izpuhtijo (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 356).

Nekateri avtorji so opozorili na določene pomanjkljivosti Mundellove razlage. Kenen (1969) izpostavlja Mundellovo definicijo regije, ki ni ne geografska ne politična (Kenen, 1969, str. 44). McKinnon (1963) opozarja na razlikovanje med geografsko mobilnostjo delavcev ter mobilnostjo delavcev med različnimi industrijskimi panogami (McKinnon, 1963, str. 724). Giersch (1973) ter Corden (1973) pa sta skeptična glede izvedljivosti selitve delavcev med državami predvsem zaradi kulturnih in jezikovnih razlik. Slednji ugotavlja tudi, da je kratkoročno mobilnost kapitala sicer lahko koristna, vendar dolgoročno ne more rešiti problema prilagajanja dveh držav, ki ju prizadene asimetrični šok. Izpostavljeno pa je tudi dejstvo, da na dolgi rok nominalni devizni tečaj ne vpliva na realni devizni tečaj države in da bi morale biti strukturne razlike med gospodarstvi odpravljene s pomočjo strukturnih reform (De Grauwe, 1994, str. 44). Vsem kritikam navkljub pa se je Mundellov kriterij mobilnosti zaposlenih, ki odloča o optimalnosti valutnega območja, obdržal (Hrovath, 2003, str. 14).

3.1.2.2 Kenen (Kriterij proizvodne diverzifikacije)

Izhodiščno dejstvo je, da vir težav znotraj valutnega področja predstavljajo asimetrični šoki. Zastavlja pa se vprašanje, kako pogosti pravzaprav so. Če se pojavljajo redko, so celotni stroški manjši od koristi, ki so vsakodnevne. Kenen (1969) se sprašuje predvsem, od kod izvirajo šoki in ali so povezani s spremembami potrošniških? navad, ki so posledica sprememb okusov ali novih tehnologij, ki prinašajo nove izdelke, medtem ko stari postajajo zastareli. Takšni šoki se pojavljajo vsakodnevno, vendar jih je izven določene industrije komaj opaziti. Da šok predstavlja problem za valutno unijo, mora biti velik in asimetričen. Zaradi takšnih šokov so najbolj prizadeta gospodarstva, ki so ozko specializirana v proizvodnjo določenega spektra izdelkov. Ravno nasprotno pa se gospodarstva s široko diverzificirano proizvodnjo lahko na nek način zaščitijo pred asimetričnimi šoki. Šok, ki prizadene določeno vejo industrije, ne povzroči večjih posledic v gospodarstvu, v katerem ta industrija predstavlja le manjši delež vse proizvodnje.

Kenen (1969) tako izpostavlja, da je dobro diverzificirano gospodarstvo dober kandidat za članstvo v valutni uniji, saj ne bo imelo potreb po spreminjanju realnega deviznega tečaja. Učinki asimetričnih šokov na gospodarstvo bodo namreč zaradi diverzificiranosti manjši. Vsaka izmed izvoznih panog določenega gospodarstva je sicer lahko žrtev zunanjih šokov, vendar pa prizadetost zaradi spremembe tujega povpraševanja ali sprememb v tehnologiji ne bo tako izrazita, če gospodarstvo izvaža široko paleto izdelkov, zunanji šoki pa prizadenejo različne sektorje. Pravzaprav bo diverzificiranost zmanjšala spremembe realnega deviznega tečaja, ki so potrebne, da ublažijo zunanji šok, ki prizadene posamezno dejavnost. V popolnoma specializiranem gospodarstvu delavci, ki bi izgubili službo zaradi zunanjega šoka, ne bi imeli kam iti, realni devizni tečaj pa bi moral deprecirati dovolj, da bi pokril izgubo zaradi padca izvoza. V gospodarstvu z izvoznimi in uvoznimi izdelki pa lahko deprecijacija realnega deviznega tečaja celo stimulira povpraševanje po uvoznih proizvodih in je izguba zaradi tega lahko manjša (Kenen, 2002, str. 150).

Kenen (1969) prav tako predlaga, da skupni fiskalni sistem lahko do določene mere odtehta makroekonomske slabosti, ki jih prinaša valutna unija v ekonomskem prostoru, kjer delavci niso popolnoma mobilni. V primeru izdatkovnih šokov bi višji davki pripomogli k stabilizaciji razpoložljivega dohodka v državi, kjer narašča output, nižji davki pa v državi, kjer output upada. Neto učinek na fiskalni položaj celotne denarne unije bi bil tako zanemarljiv.

Kriterij po Kenenu : *Optimalno valutno področje tvorijo države, v katerih sta proizvodnja in izvoz podobne strukture in močno razvejana.*

3.1.2.3 McKinnon (Kriterij odprtosti gospodarstva)

Tudi McKinnon (1963) tako kot Mundell proučuje, v kakšnih razmerah je režim fiksnega deviznega tečaja primernejši za posamezne države in ugotovi, da je pomemben kriterij odprtost gospodarstva. Odprtost gospodarstva se, kot že omenjeno, meri z deležem trgovancev in netrgovancev. Po njegovem je režim fleksibilnega deviznega tečaja primernejši za zaprta gospodarstva, fiksni pa za odprta gospodarstva. Tako so majhna in odprta gospodarstva primerna za vključitev v večjo valutno unijo (Horvath, 2003, str. 15).

Kasneje McKinnon (2001) v svojem delu razširja Mundellovo teorijo o delitvi mednarodnega tveganja pred šoki ponudbe (šoki, ki vplivajo na produktivnost in posledično tudi na mednarodne pogoje menjave). Prav tako proučuje, kako na različne vrste finančnih sredstev (denar, obveznice, kapital) vpliva vrsta režima deviznega tečaja, kako je s tem povezano valutno tveganje in posledične spodbude za mednarodno divezifikacijo premoženja (McKinnon, 2001, str. 1).

Sprašuje se, ali je devizni tečaj relevanten pri blaženju in soočanju z asimetričnimi šoki. V kolikor ni tako relevanten, gospodarstvo ne izgubi veliko, če se mu odpove (v primeru skupne monetarne politike). Tako torej sprememba deviznega tečaja ne vpliva toliko na konkurenčnost gospodarstva, če je le-ta izražena v domači valuti. V odprtem gospodarstvu je tudi manj verjetna predpostavka o nefleksibilnih cenah in devizni tečaj ni več pomemben prilagoditveni instrument, kar je tudi osnova McKinnovega kriterija. Če je torej gospodarstvo majhno in odprto (razvita zunanja trgovina), ima malo možnosti, da spremeni cene svojih proizvodov na mednarodnih trgih. V tem primeru, kot že omenjeno, odpoved deviznemu tečaju (in temu, da gospodarstvo nima več svoje lastne valute) ne pomeni večje izgube – še posebej ne v primeru zmernih šokov.

Kriterij po McKinnonu: *Optimalno valutno področje lahko tvorijo države, ki so odprte in imajo aktivno medsebojno trgovino, saj bodo stroški izgube tečajne politike manjši.*

Za temeljitejšo pojasnitev zgoraj navedenega kriterija si lahko predstavljamo dve državi (npr. A in B), ki nimata skupne valute, temveč ima vsaka svoj devizni tečaj glede na ostale države. V primeru, da sta državi odprti in intenzivno trgujeta med seboj, razlika med domačimi in tujimi dobrinami ni tako izrazita, saj konkurenca izenači cene večine dobrin, ki so izražene v isti valuti¹⁸. Cena domače dobrine v državi A je P_A oz. izražena v svetovni valuti $E_A P_A$, kjer je E_A devizni tečaj. Podobno velja za ceno v državi B - P_B oziroma $E_B P_B$. Konkurenca zagotovi, da velja sledeča enačba: $E_A P_A = E_B P_B$. Vsaka sprememba deviznega tečaja npr. E_A se mora odraziti v spremembi lokalnih cen P_A , da se ohrani svetovno ravnovesje cen, določeno z $E_A P_A$. Slednje pomeni, da cene niso več toge, temveč, da so fleksibilne in odpoved deviznemu tečaju v primeru valutne unije ne bi pomenila resnejše izgube neodvisnosti (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 358).

¹⁸ Gre za »Zakon ene cene« (angl. *Law of one price*), ki dokazuje, da spremembe deviznega tečaja redko vplivajo na relativne cene.

Dodaten argument, ki povezuje velikost gospodarstva z OCA, je podal Bofinger (1994), ki pravi, da je v velikem valutnem področju lažje vzdrževati vrednost denarja. Če je potencialna valutna unija ustrezno velika in je obseg netrgovancev dovolj velik, potem je vezava domače valute neke države na ta obseg netrgovancev ustrezna, denar pa ima likvidnostno vrednost v očeh prebivalcev te potencialne valutne unije (Horvath, 2003, str. 16).

3.1.2.4 Ostali kriteriji

3.1.2.4.1 Fiskalni transferji

Če določeno državo prizadene negativen šok, je prizadeta tudi druga država, ki s prvo tvori valutno unijo. Tako je tudi v interesu druge države, da pomaga ublažiti posledice negativnega šoka. Ena izmed možnosti je, da finančno kompenzira izgubo prve države. Takšen transfer zmanjša velikost asimetričnega šoka in omili tako recesijo v prvi državi kot tudi ekspanzijo v drugi ter zagotovi določen čas, v katerem šok izzveni, v kolikor je bil trenuten oz. se posledice šoka izravnavajo skozi cene, v kolikor je bil dolgotrajen. Ker se šoki pojavljajo nepričakovano, je lahko gospodarstvo, ki v določenem trenutku nudi fiskalne transferje za ublažitev šokov, že v naslednjem trenutku tisto, ki fiskalne transferje prejema. Pravzaprav takšni transferji delujejo kot nekakšno skupno zavarovanje pred negativnimi šoki.

Kriterij transferov: Optimalno valutno področje lahko tvorijo države, ki med seboj s transferji kompenzirajo negativne šoke.

Takšna shema transferjev tako že obstaja v okviru regij znotraj držav. Včasih deluje eksplicitno, čeprav je pogosteje implicitna. Če določena regija utрпи asimetrični šok, dohodek upade, prav tako tudi davčna plačila, medtem ko se socialne ugodnosti (večinoma prispevki za brezposelne) povečajo. Gledano neto, regija prejme transferje od drugih regij v državi, v okviru redistribucijskega mehanizma, ki deluje v določeni državi (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 358).

3.1.2.4.2 Preference homogenosti

Politični pogoji so pomembni celo, kadar gre za simetrične šoke. V poglavju o simetričnih šokih je sicer navedeno, da le-ti ne predstavljajo težav, v kolikor se države na njih enako odzivajo. Ne smemo pa pozabiti na predpostavko v ozadju, da naj bi se vse države strinjale glede ukrepanja v primeru morebitnih šokov. V praksi le redko obstaja prava in najboljša pot za ukrepanje v takšnih primerih. Odpirajo se vprašanja, ali npr. večjo težavo povzroča naraščajoča brezposelnost ali inflacija. Ali je bolj pomembno podpirati izvoznike (ki si želijo šibak devizni tečaj, da bodo bolj konkurenčni) ali potrošnike (ki si želijo ravno obratno – višji devizni tečaj, ki bi jim omogočil večjo kupno moč)? Gre za odločitve, s katerimi se je potrebno soočiti in s katerimi se običajno soočajo predstavniki nasprotnih interesov, ki so pod določenim vplivom političnih strank, sindikatov in lobijev. Tako običajno ni razloga, da bi se države enako odzivale na simetrične šoke, če njihove nacionalne preference niso homogene.

Če države v skupnem valutnem področju nimajo enakih preferenc glede zgoraj opisanih dilem, bo vsaka od njih želela, da skupna centralna banka izvaja drugačno politiko. Kakorkoli se centralna banka odloči, da bo ukrepala, je lahko ravno obratno od določenih preferenc in vse države zagotovo ne bodo zadovoljne z ukrepi. V najboljšem primeru lahko pride do nezadovoljstva, v najslabšem pa je ogrožen obstoj valutne unije.

Kriterij homogenosti preferenc: *Optimalno valutno področje lahko tvorijo države, med katerimi obstaja širši konsenz glede načinov obvladovanja šokov.*

Preference določenih držav se vsekakor razlikujejo. Način, kako ravnati po šoku, ima tipične redistribucijske učinke. Nekatere skupine izgubijo več kot druge, nekatere lahko celo pridobijo. Vsaka od skupin nosi določeno težo in se bo seveda zavzemala za rešitev, ki ji bo prinesla koristi. Kolektivna preferenca, ki vpliva na oblikovanje političnega odziva, je seveda odvisna od domačih politik in tako ne obstaja razlog za države valutne unije, da bi se strinjale z ravnovesjem političnih sil. Ravno naslednji kriterij pa poudarja, da te razlike vseeno ne bi smele biti pretirano izrazite (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 358).

3.1.2.4.3 Kriterij solidarnosti nasproti nacionalizmu

Zadnji izmed navedenih kriterijev je usmerjen še globlje v politične razloge. Ker nobenemu od prejšnjih kriterijev ni nikoli v popolnosti zadoščeno, ni nobeno skupno valutno področje nikoli popolnoma optimalno. To velja celo za individualne države, ki včasih delujejo kot valutno področje. Ena izmed posledic je, da šok, ki prizadene gospodarstvo, četudi je simetričen, povzroči politična nesoglasja glede možnih ukrepov za odpravo šoka ali njegovih posledic. Ta nesoglasja so lahko še bolj izrazita v določenih regijah, če se zgodi, da ima šok asimetrične posledice. V samostojnih državah je sčasoma rešitev takšnih razprav sprejem posledic na račun stroškov skupnega življenja. Rešitev je na nek način sprejemljiva, ker so državljani pripravljene sprejeti določeno mero solidarnosti drug do drugega.

V primeru, ko posamezne države predvidevajo oblikovanje skupne valutne unije, je pomembno, da se zavedajo, da bo prihajalo do nesoglasij. Ta bodo povezana z različnimi nacionalnimi interesi, še posebej, če bodo šoki asimetrični ali bodo imeli vsaj takšne posledice. V želji toleriranja takšnih nesoglasij, morajo ljudje, ki bodo živeli v skupni uniji, to sprejeti in se zavedati določene solidarnosti do celotne unije. Združuje jih namreč skupna usoda, ki mora preseči nacionalistične tendence, ki bi sicer zahtevale brezkompromisne reakcije (Baldwin, Wyplosz, 2006, str. 359).

Kriterij solidarnosti: *Optimalno valutno področje lahko tvorijo države, ki so zavoljo skupne usode sposobne sprejeti stroške, ki jih povzročijo konflikti nacionalnih interesov zaradi skupne monetarne politike.*

Ekonomski razlogi za nastanek valutne unije naj bi bili pravzaprav drugotnega pomena. Učinkovitost valutnega področja naj bi bila namreč odvisna predvsem od političnih odločitev in stališč, ki jih zavzamejo posamezne vlade, od odločnosti njihovih zavez ter od odnosa prebivalstva, vključenega v sam proces prilagajanja, in narave finančnih ter drugih institucij (Ingram, 1969, str. 98).

3.1.2.4.4 Nadaljnji razvoj teorije OCA

Spremembe, ki jim je bila priča mednarodna makroekonomija v zadnjih desetletjih, so vplivale tudi na nadaljnji razvoj in diskusije o teoriji OCA. Spremenilo se je razumevanje »trade-off-a« med brezposelnostjo in inflacijo, teorija OCA pa se je pojavljala tudi kot argument v razpravah o izbiri med fiksnim in fleksibilnim deviznim tečajem.

3.1.3 Teorija endogenosti ali specializacija

Klasična analiza, ki skuša pojasniti pogostost asimetričnih šokov, izhaja iz dejstva, da zmanjšanje povpraševanja po dobrinah ene države pomeni povečanje povpraševanja in koristi v drugi državi. V iskanju odgovora na vprašanje, ali je takšen šok pogost v primeru držav, ki tvorijo valutno unijo, sta se razvili dve razlagi. Eno zagovarja EK, predstavnik druge razlage pa je Paul Krugman (De Grauwe, 2000, str. 24).

3.1.3.1 Konvencionalni in alternativni vidik

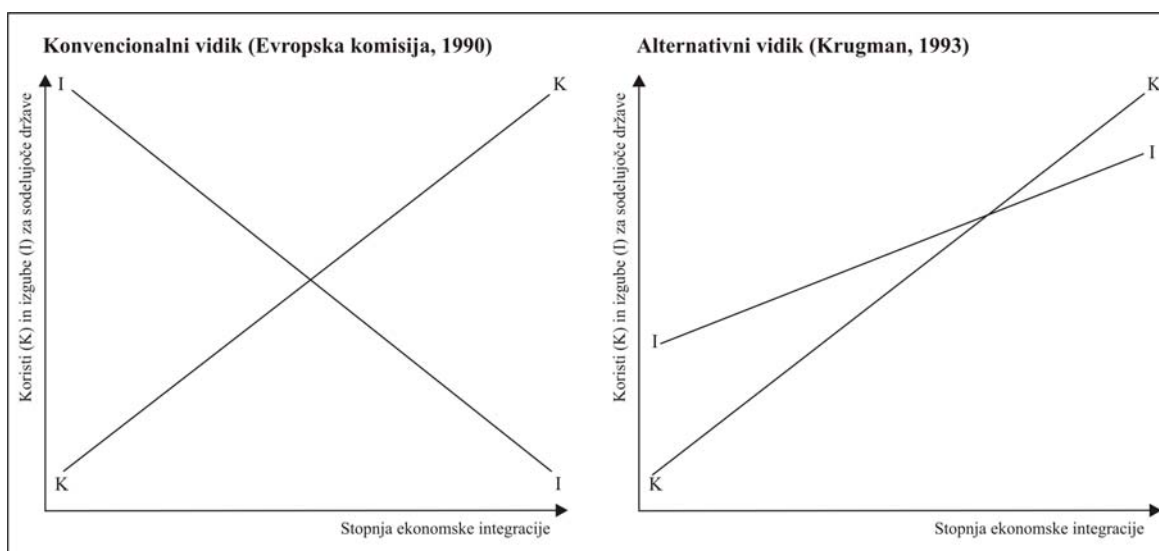
EK (1990)¹⁹ zagovarja dejstvo, da se bo pogostost šokov v monetarni uniji zmanjšala. Trgovina med industrijskimi evropskimi državami je namreč v veliki meri znotraj-panožna ter temelji predvsem na ekonomijah obsega in nepopolni konkurenci (diferenciacija proizvodov). To vodi do strukture trgovine, znotraj katere države kupujejo in prodajajo proizvode v istih kategorijah. Takšna struktura pa pomeni, da bo večina šokov povpraševanja prizadela te države na isti način. Šoki bodo torej vse bolj simetrični (De Grauwe, 2000, str. 25). Vidik pomembnosti podobne strukture trgovine v valutni uniji je poudaril že Kenen (1969).

Nasprotnik te razlage je P. Krugman (1993), ki pravi, da je potrebno opozoriti še na vidik Mundellove analize o dinamiki trgovine v primeru ekonomij obsega. Njegova razlaga temelji na teoriji trgovine. Trgovinska integracija, ki je posledica ekonomij obsega, naj bi namreč vodila v regionalno koncentracijo določenih industrijskih aktivnosti – v specializacijo določenega sektorja proizvodnje.

Dva različna pogleda, ki sta lahko interpretirana tudi kot konvencionalni in alternativni vidik, je lažje pojasniti s pomočjo grafikonov na Sliki 3.

¹⁹ Prelomno besedilo »One market, one money«.

Slika 3: Konvencionalni in alternativni vidik

Vir: Fidrmuc: *The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria, Intraindustry Trade, and EMU Enlargement*, 2001, str. 4

Na Sliki 3 sta prikazana različna vidika razlage med poslovnimi cikli in trgovinsko integracijo. Koristi od članstva v valutni oz. monetarni uniji, ki zajemajo zmanjšanje transakcijskih stroškov in so običajno proporcionalne obsegu trgovine, so pozitivno povezane s stopnjo ekonomske integracije. Na grafih so prikazane s krivuljo KK, ki je pozitivno naraščajoča v obeh primerih. Klasični in konvencionalni vidik se razlikujeta v krivulji II, ki prikazuje potencialne izgube, ki jih ima država zaradi vključitve v valutno unijo. Konvencionalna teorija tako predvideva negativen naklon krivulje II, medtem ko alternativni vidik zagovarja naraščanje stroškov s povečevanjem stopnje ekonomske integracije. Ko se država vključi v ekonomsko integracijo, se specializira in je žrtev pogostejših asimetričnih šokov. Tudi alternativni vidik pa dopušča možnost, da so pri določeni stopnji ekonomske integracije koristi večje od stroškov, saj je naklon krivulje KK bolj strm kot naklon krivulje II. Potencialne koristi od sodelovanja v valutni uniji so v tem primeru mnogo manjše, vključena država pa mora biti bolj integrirana, da sploh doseže določene koristi, ki jih valutna unija prinaša (Fidrmuc, 2001, str. 4).

Kateri vidik je tisti pravi, ni lahko argumentirati. Po razlagi EK, dejstva, da ekonomska integracija vodi do koncentracije in učinka kopičenja, ne moremo zanemariti. Hkrati pa drži tudi dejstvo, da integracija trgov med državami zmanjšuje pomen nacionalnih meja in da so za izbiro lokacije ekonomske aktivnosti bolj pomembni proizvodni dejavniki. Na koncentracijo dejavnosti namreč vse manj vplivajo nacionalne meje. Tako so regije še vedno lahko pod precejšnjim vplivom asimetričnih šokov. Verjetnost, da regije presegajo obstoječe meje, narašča s poglobljanjem ekonomske integracije. Povezava med ekonomsko integracijo in asimetričnimi šoki ni nedvoumna. Teoretične predpostavke govorijo bolj v prid temu, da bo ekonomska integracija zmanjšala verjetnost asimetričnih šokov med državami. Empirično pa sta k razvoju te ideje veliko pripomogla Frankel in Rose (1996) s svojo prelomno študijo, v kateri sta analizirala povezavo med stopnjo ekonomske aktivnosti med pari držav kot funkcijo intenzivnosti trgovinskih povezav med državama. Njun zaključek, da je tesnejša trgovinska povezava med dvema državama močno in konsistentno povezana z bolj korelirano ekonomsko aktivnostjo med državama, govori bolj v prid razlagi EK (De Grauwe, 2000, str. 27).

Povezava med intenzivnostjo trgovine in korelacijo poslovnih ciklov je s teoretičnega vidika tako lahko pozitivna ali negativna. V primeru, ko gre za med-panožno specializacijo, ki temelji na primerjalnih prednostih, kakor zagovarjata tudi Krugman (1993) in Kenen (1969), so cikli vedno manj simetrični in je korelacijski koeficient negativen. V obratnem primeru poteka proces specializacije v glavnem znotraj-panožno, trgovina se kopiči znotraj posameznih sektorjev in cikli so bolj korelirani ter koeficienti pozitivni (Silvestre & Mendonca, 2007, str. 3).

3.1.3.2 Model Frankel-Rose

Frankel in Rose (1996) sta v svoji študiji dokazala, da je skupna valutna unija primernejša za tiste države, ki imajo med seboj močne trgovinske vezi in bolj korelirane poslovne cikle. Pridružitve v valutno unijo pomeni za te države, da so bližje izpolnjevanju pogojev za optimalno valutno področje. To pomeni, da so kriteriji za OCA endogeni in da ugotavljanje ustreznosti za OCA na podlagi zgodovinskih podatkov ni smiselno. Vstop v monetarno unijo namreč povzroči večjo simetrijo poslovnih ciklov zaradi skupne monetarne politike in tesnejših trgovinskih vezi (Frankel & Rose, 1997, str. 4). Avtorja tudi empirično dokažeta povezavo med mednarodno trgovino in simetrijo poslovnih ciklov. V primeru tesnejše povezave, bolj integrirane trgovine in tesnejšega gibanja poslovnih ciklov med državami je tudi verjetnost, da bodo državo prizadeli idiosinkratični šoki, manjša (Dabrowski, 2006, str. 203).

Domneva v ozadju hipoteze endogenosti je, da monetarna integracija zmanjša stroške trgovine, kar vpliva tako na rast trgovine kot tudi finančne integracije, spodbuja tuje investicije, tvorijo se dolgoročne povezave in v določenem času pride celo do spodbujanja politične integracije. Rose (2000) ugotavlja, da za določeno skupino držav nastanek valutne unije lahko pomeni, da se razvijejo v OCA šele ex-post, četudi ex-ante ne izpolnjujejo kriterijev za OCA. V svoji študiji prav tako dokazuje velik in pozitiven učinek valutne unije na mednarodno trgovino ter majhen in negativen učinek na nestanovitnost (volatilnost) deviznega tečaja. Frankel in Rose (2000) v svoji raziskavi na panelu 200 držav dokažeta, da valutna unija več kot potroji trgovino med sodelujočimi državami.

Sčasoma je mogoče ugotoviti, ali se trgovina znotraj evroobmočja resnično povečuje. Vendar pa je le nekaj let premalo za temeljne zaključke. Podatki iz obdobja desetih let (1993-2003) kažejo, da je imela bilateralna trgovina v Evropi tako obdobja rasti kot tudi upadanja, kar je vezano na nihanje gospodarske rasti. Toda, če se osredotočimo zgolj na države evroobmočja, lahko opazimo, da je trgovina med njimi rasla hitreje in upadala počasneje kakor med državami, ki niso članice evroobmočja (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 368).

3.1.3.3 Nekatere ostale empirične študije na področju teorije endogenosti

Frankel in Rose (1997 in 1998) sta svojo hipotezo, da postajajo poslovni cikli med državami, ki imajo med seboj tesno trgovino, vedno bolj podobni, empirično preverila s *cross-section* oceno

razmerja med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine za OECD države v obdobju med leti 1959 in 1993. Fidrmuc (2001) pa je s *cross-section* analizo 20 držav OECD v nekoliko krajšem obdobju (1990-1999) dokazal, da konvergenco poslovnih ciklov pravzaprav povzroča znotraj-panožna trgovina, medtem ko med poslovnimi cikli in med-panožno trgovino ni neposredne povezave. Njegove ocene potrjujejo Krugmanovo hipotezo in proces specializacije.

Crosetti in Pesenti (2002) sta teoretično dokazala, da lahko monetarna unija postane OCA *ex post*, ne da bi bil pri tem sploh potreben proces znotraj-panožne specializacije. OCA je namreč rezultat obvez nacionalnih oblasti in reakcij gospodarstva na določanje cen, ki prispevajo k postavitvi optimalnega fiksnega deviznega tečaja.

Babetski (2004) je preučeval države srednje in vzhodne Evrope in dokazal, da integracija trgovine v glavnem vodi do bolj simetričnih šokov povpraševanja, glede šokov ponudbe pa se razmere razlikujejo po posameznih državah. Dokazal je tudi, da ima zmanjšana volatilitnost deviznega tečaja pozitiven vpliv na konvergiranje šokov povpraševanja in vsaj, kar zadeva to vrsto šokov, potrdil hipotezo endogenosti.

Živkovič (2006) je enodgenost OCA proučeval z vidika Kenenovega kriterija diverzifikacije. Empirično je skušal potrditi domnevo, da bodo imeli asimetrični sektorski šoki v zelo diverzificiranih gospodarstvih manjši učinek kot v manj diverzificiranih, kar pomeni, da bo simetričnost poslovnih ciklov večja. Rezultati empiričnega testa sicer ne pojasnijo te domneve, dokaže pa, da ima diverzifikacija močnejši in pozitiven učinek ob dominantem vplivu deželnih šokov, ki so značilni za tranzicijske države. Učinek trgovinske intenzivnosti na asimetričnost šokov je odvisen torej od vrste šokov.

Silvestre in Mendonca (2007) sta proučevala statistično povezavo med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine v EU, evroobmočju in na Portugalskem in ugotovila, da gre v glavnem za pozitivno povezavo. Proučevano obdobje 1967 – 2003 sta razdelila na posamezna podobdobja in ugotovila, da velja hipoteza enodgenosti le v prvih dveh podobdobjih (do leta 1985), korelacija pa je vseskozi naraščajoča. V primeru preverjanja bilateralnih povezav med Portugalsko in ostalimi državami EU, sta endogenost potrdila le v primeru 4 držav.

3.2 Ugotavljanje prisotnosti asimetričnih šokov ter izpolnjevanje kriterijev v članicah evroobmočja in potencialnih članicah evroobmočja

Od prvega proučevanja OCA je minilo več kot 40 let. Pogledi na posamezne kriterije OCA so se razvijali in spreminjali v skladu z razvojem mednarodne ekonomije. Osnovna domneva samih začetnikov teorije, ki izhaja iz šestdesetih let, pa ostaja še vedno relevantnega pomena. Kriteriji OCA, ki vključujejo tako fleksibilnost plač in cen, mobilnost proizvodnih faktorjev, integracijo finančnih trgov, odprtost in diverzificiranost gospodarstva, fiskalne transfere, politične kriterije ter druge, ostajajo aktualni še danes. Mnogi avtorji, ki so proučevali omenjeno področje, so si enotni v zaključku, da ni enostavnega preverjanja OCA, pač pa je potrebno proučevanje večih kriterijev hkrati, s posebnim poudarkom na njihovi prepletenosti ter težki dokazljivosti (Mongelli, 2002, str. 33).

V nadaljevanju empirično preverim prisotnost asimetričnih šokov v državah potencialnih kandidatkah za vstop v evroobmočje. Nato se posvetim preučevanju posameznih kriterijev ter temu, v kolikšni meri jih izpolnjuje trenutno evroobmočje (evroobmočje-15 po nedavni pridružitvi Malte in Cipra), ter evroobmočje v primeru nadaljnje širitve na preostale članice EU (evroobmočje-25). V procesu ugotavljanja izpolnjevanja kriterijev OCA preverim tudi teorijo endogenosti in skušam potrditi hipotezo, da tudi za potencialne države članice velja pozitivna povezava med povečanjem trgovine in korelacijo poslovnih ciklov proučevanih držav z evroobmočjem.

3.2.1 Empirično preverjanje prisotnosti asimetričnih šokov – statični model

Kot že omenjeno, se različnost držav, povezanih v valutno unijo odraža predvsem v asimetričnih šokih. V tem delu izpostavljam velikost in pogostost asimetričnih šokov, ki so jim po vsej verjetnosti podrejene posamezne države – potencialne kandidatke za vstop v evroobmočje. Na podlagi panelnih podatkov skušam ugotoviti, v kolikšni meri je stopnja rasti BDP in zaposlenosti v teh državah povezana s stopnjo rasti BDP in zaposlenosti v državah evroobmočja.

V idealnem primeru bi morali izločiti šoke, ki so posledica različnih monetarnih politik (ki jih po vključitvi v valutno unijo ne bo več) od strukturnih šokov, ki bodo ostali prisotni navkljub vključitvi v valutno unijo. Postopek za delitev teh šokov sta uvedla Blanchard in Quah (1989) s pomočjo neoklasičnega makroekonomskega modela, ki deli šoke na šoke ponudbe in šoke povpraševanja v časovnih serijah proizvodnje in zaposlenosti. Predvidevamo lahko, da so šoki povpraševanja po značilnostih lahko povezani s spremembami monetarnega režima, medtem ko šoki ponudbe niso. V primeru valutne unije torej ponudbeni šoki ostanejo še vedno prisotni. Analiza stopnje korelacije ponudbenih šokov v proučevanih državah nam lahko pojasni, ali bodo države, ki tvorijo valutno unijo, še vedno prizadete zaradi ponudbenih šokov. Prav tako lahko ocenimo intenzivnost asimetričnih šokov, s katerimi se bo potencialna država članica evroobmočja morala soočiti.

3.2.1.1 Model

Omenjeni postopek, ki sta ga uvedla Blanchard in Quah (1989) temelji na analizi dolgih časovnih vrst podatkov, ki za države, potencialne članice evroobmočja, niso dostopne. Tako za analizo asimetričnih šokov uporabim model, ki sta ga v svoji študiji uporabila De Grauwe in Askoy (1999), ki ne loči med šoki ponudbe in povpraševanja, stremi pa k delitvi na skupne (mednarodne) in posamezne (asimetrične) izvore šokov proizvodnje (BDP) in zaposlenosti.

$$\Delta y_{i,t} = a + \sum_t^{T-1} b_t D_t + \sum_n^{N-i} c_i D_i + e_{i,t} \quad (1)$$

V zgornji enačbi (1) $\Delta y_{i,t}$ predstavlja odstotno spremembo odvisne spremenljivke (BDP, indeks industrijske proizvodnje, zaposlenost), v letu t in državi i ; a predstavlja konstanto, D_t serijo časovnih nepravih spremenljivk (angl. *dummy*), D_i pa je serija nepravih spremenljivk po državah. $e_{i,t}$ predstavlja statično napako za državo i v času t in je slučajna spremenljivka.

V tej preprosti obliki model razlaga letno spremembo npr. BDP s pomočjo dveh spremenljivk. Prva spremenljivka je skupni šok D_t , ki je skupen vsem državam in je odvisen od časovnega obdobja, medtem ko je druga spremenljivka D_i specifična za posamezno državo in tako predstavlja specifičen učinek države, ki je konstanten vsa leta. Slednja meri obseg, v katerem se letna sprememba BDP določne države razlikuje od obsega sprememb v drugih državah v proučevanem vzorcu.

3.2.1.2 Rezultati

Za analizo asimetričnih šokov s pomočjo nepravih spremenljivk (časovnih in specifičnih) uporabim četrtletne podatke o rasti BDP, industrijske proizvodnje in zaposlenosti v potencialnih državah članicah evroobmočja, v obdobju od prvega četrtletja 1996 do zadnjega četrtletja 2007. Na podlagi analize determinacijskih koeficientov ugotavljam, da model bolje razlaga spremembe v rasti BDP ($R^2 = 0,5030$) kot spremembe v rasti industrijske proizvodnje ($R^2 = 0,3595$) in zaposlenosti ($R^2 = 0,3869$).

V Prilogi 5 so podani rezultati panelne analize po metodi REM (slučajni učinki – angl. *random effects*). Pri analizi rezultatov upoštevam, da se pri razlagi nepravih spremenljivk uporablja za primerjalno vrednost evroobmočje (v primeru nepravih spremenljivk vezanih na države – *t.i. country dummies*) ter prvo proučevano leto -1996 (v primeru časovnih nepravih spremenljivk – *t.i. time dummies*). Tako lahko koeficiente posameznih nepravih spremenljivk (podane v Prilogi 5) razlagamo kot razliko glede na evroobmočje oziroma glede na leto 1996.

Tabela 10: Determinacijski koeficienti (v %) glede na vključenost nepravih spremenljivk

Odvisna spremenljivka	BDP	Industrijska proizvodnja	Zaposlenost
R ² modela z vključenimi D _i	37,99	19,70	9,04
R ² modela z vključenimi D _t	12,31	15,89	29,65
Skupni R ² (model z D _i in D _t)	50,30	35,59	38,69

Vir: Lastni izračun

R² modela, ki ne vključuje nepravih spremenljivk, specifičnih za posamezne države (*country dummies*) je le 12 %, R² modela, ki vključuje obe vrsti nepravih spremenljivk, pa v najboljšem primeru (ko uporabimo vrednosti sprememb BDP za odvisno spremenljivko) nekoliko nad 50 %. Zato lahko sklepamo, da je večji delež vzrokov za asimetrične šoke pripisati značilnostim posameznih držav. Tudi v modelu s spremembo industrijske proizvodnje kot odvisno spremenljivko, sodeč po determinacijskih koeficientih (Tabela 10), variabilnost rasti industrijske proizvodnje v večji meri pojasnjujejo šoki, specifični za posamezne države. Ravno obratno pa je v modelu z zaposlenostjo, saj na rast le-te v mnogo večji meri vplivajo agregatni šoki. V splošnem je torej večji prispevek specifičnega šoka kot agregatnega šoka.

Rezultati potrjujejo hipotezo o večji verjetnosti izpostavljenosti asimetričnim šokom v novih državah članicah EU. Na tovrstne šoke se države lahko odzovejo s tečajno politiko, dokler še niso vključene v valutno unijo. V kolikor bo prišlo do vključitve in se bo potrebno odpovedati monetarni suverenosti, pa je potrebno zagotoviti, da je poskrbljeno za izpolnjevanje nekaterih drugih kriterijev OCA, ki so predstavljeni v nadaljevanju. Le-ti bi tako omogočali, da se država neboleče prilagodi asimetričnim šokom, ki bodo po vsej verjetnosti tudi v prihodnosti neizogibni.

3.2.2 Kriterij mobilnosti aktivnega prebivalstva

Teorija OCA pravi, da lahko mobilnost aktivnega prebivalstva (zaposelnih) veliko pripomore k zmanjšanju stroškov, ki jih povzroči asimetrični šok, kadar ne obstaja možnost prilagoditve deviznega tečaja. Mobilnost aktivnega prebivalstva v tem primeru pomeni, s kolikšno lahkoto se lahko zaposleni premikajo glede na ekonomsko spodbudo. Ljudje so vselej mobilni, vendar do določene meje. Popolne mobilnosti pravzaprav ni mogoče doseči. Popolna mobilnost bi bila, če bi ljudje takoj izkoristili prednosti razlik v dohodkih in se nemudoma preselili v območje, kjer so mogoči višji zaslužki. Vendar pa morajo višji zaslužki, da je selitev finančno opravičena, zajemati tudi stroške selitve (natančneje prodajo starega in nakup novega bivališča), možnost, da lahko pride do stanja brezposelnosti, karijerne priložnosti, spremembe za družinske člane, socialne, zdravstvene in socialne prispevke, obdavčitev tako zaslužkov kot tudi prihrankov (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 364).

Če povzamem, sta za OCA delovanje trga dela in ustrezna mobilnost aktivnega prebivalstva pomembna zaradi naslednjih dveh vidikov:

- Fleksibilni trgi dela (kar pomeni, da obstaja konkurenčni mehanizem določanja plač, geografska in medsektorska mobilnost zaposlenih, učinkovit pretok informacij,

transparenten regulatorni okvir) zmanjšajo stroške negativnih šokov ponudbe in povpraševanja na zaposlenost in output. Omogočijo tudi, da je manjša potreba po ukrepih monetarne in tečajne politike, ki bi ublažili vplive teh šokov na nacionalni ravni, kar olajša sodelovanje v valutni uniji.

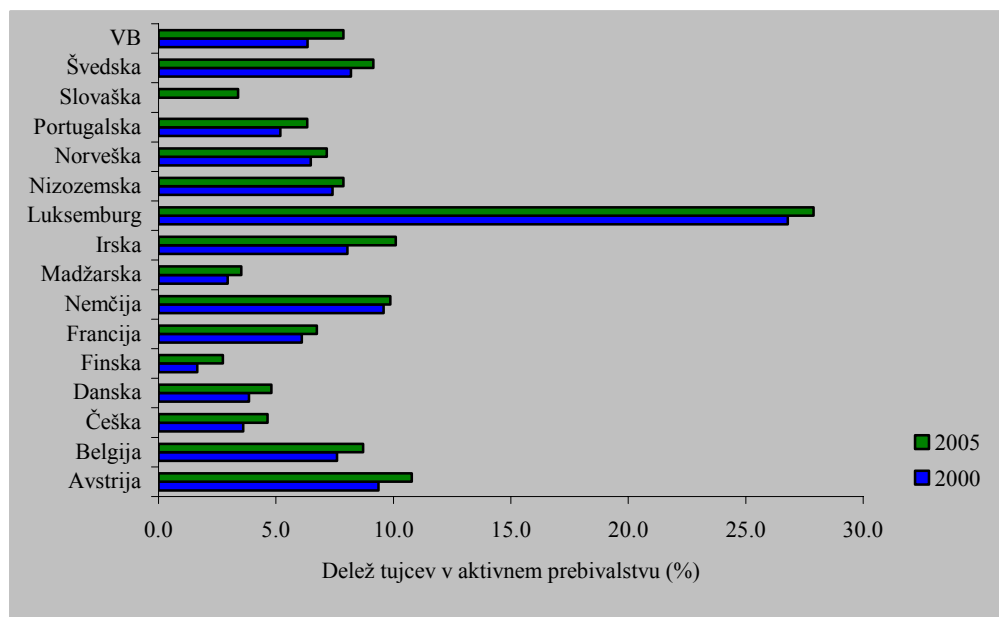
- Trg dela je hkrati tudi pomemben transmisijski kanal za prenos gospodarskih (tudi monetarnih) neravnovesij v cene in realni sektor. Valutna unija lahko deluje bolje, če so strukture trgov dela med državami podobne in prilagodljive, kar prav tako zmanjša tveganja notranjih pritiskov, kadar celotno območje prizadene isti šok (Angeloni et al., 2005, str. 20).

Mobilnost aktivnega prebivalstva pa je prav tako predmet neekonomskih spodbud, kot so kulturne razlike (jezik, vere, tradicije, rasizem, ksenofobija) v državi, ki je mišljena kot cilj imigracije; oslabitev družinskih in prijateljskih vezi in pripadnost državi, iz katere delavec izhaja (nacionalizem).

V tej luči je lahko mobilnost aktivnega prebivalstva zgolj relativna. Primerjava z že obstoječimi valutnimi območji, kot sta ZDA in Kanada, ni najbolj smiselna. Če primerjamo mednarodno migracijo (odstotek aktivnega prebivalstva, ki je bilo rojeno v tujini), je očitno, da je v evropskih državah mobilnost aktivnega prebivalstva bistveno manjša kot v ZDA in Kanadi. Res pa je, da so tudi razlike med evropskimi državami velike. Opazno je, da Evropejci niso v zadostni meri izkoristili prednosti enotnega trga. Poleg tega je tudi mobilnost aktivnega prebivalstva v okviru regij izredno majhna.

Na Sliki 4 je prikazan delež tujih delavcev v celotnem številu aktivnega prebivalstva (zaposlenih) po posameznih evropskih državah, na podlagi podatkov OECD. Razvidno je, da se je delež tujih delavcev povečal v letu 2005 v primerjavi z letom 2000 v večini evropskih držav. Po višjem odstotku tujih zaposlenih izstopa Luksemburg, ki je tudi sicer država z deležem tujega prebivalstva nad 30 %. Če primerjamo nekatere države nove članice EU s starimi, je opazno, da je v novih državah članicah EU (Češka, Slovaška, Madžarska) manjši delež tujega aktivnega prebivalstva.

Slika 4: Delež tujcev v aktivnem prebivalstvu v posameznih evropskih državah, za leti 2000 in 2005

Opomba: Zaradi nedostopnosti podatkov so na grafikonu prikazani podatki za Francijo za leto 1999 namesto 2000 in za Nemčijo za leto 2003 namesto 2005. V primeru Slovaške so dostopni podatki zgolj za leto 2004.

Vir: OECD, Migration Outlook, 2007, lastni izračun

Razlogov za manjšo mobilnost aktivnega prebivalstva v Evropi je več. Med poglavitnimi so gotovo jezikovne in kulturne ovire, različne tradicije, zamenjava stanovanja oz. hiše pa predstavlja večji strošek kot v ZDA. Drugo skupino ovir pa predstavljajo različni socialni sistemi po posameznih državah, kar v primeru selitve prav gotovo ni zanemarljivo. Težave se pojavijo tudi glede različnih sistemov zdravstvenih in pokojninskih zavarovanj ter koriščenju ugodnosti. Nizka migracija državljanov EU je lahko kompenzirana z imigracijo delavcev, ki prihajajo izven EU, kar nekoliko zmanjša stroške evroobmočja. Kljub temu je političen problem imigracije manjši kot v ZDA (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 365). Sicer se je v zadnjih desetletjih nekoliko premaknilo v smer zmanjšanja institucionalnih in pravnih ovir za mobilnost aktivnega prebivalstva, še vedno pa ostajajo posredne ovire, ki znižujejo stopnjo čezmejnega pretoka zaposlenih (OECD, 1999, str. 18).

Če se osredotočimo na nove države članice EU, ki so pravzaprav potencialne kandidatke za prevzem evra, je zanimiva primerjava med konkurenčnostjo na trgih dela. Višji kot je delež zaposlenih na trgih dela (aktivno prebivalstvo kot odstotek populacije v starosti 16 – 64 let), bolj konkurenčen je trg. Primerjava med državami evroobmočja ter kandidatkami za vstop vanj nam kaže, da imajo v povprečju države kandidatke manj konkurenčne trge dela. Obe skupini držav pa zaostajata za ZDA, Veliko Britanijo in Japonsko. Primerjamo pa lahko tudi odstotek članstva v sindikatih. Slika je v tem primeru ravno zrcalna, saj je veliko več delavcev iz držav EU (evroobmočje in potencialne članice) vključenih v sindikate. V povprečju je v evroobmočju le rahlo večji odstotek dejavnosti sindikatov kot v državah kandidatkah, v katerih pa so tudi kolektivna pogajanja manj prisotna. Medtem ko v evroobmočju kolektivna pogajanja potekajo na

sektorski ali nacionalni ravni, so za države kandidatke bolj značilna na ravni posameznih podjetij (Angeloni et al., 2005, str. 22).

Če primerjamo strogost zakonodaje za zaščito delavcev ter radodarnost in trajanje nadomestil za brezposlene, lahko ugotovimo, da so v povprečju države kandidatke za vstop v evroobmočje nekoliko bolj fleksibilne, kar je razvidno tudi iz Tabele 11.

Tabela 11: Zaščita zaposlenih in ugodnosti za brezposelne

	Zaposlenost (redna)	Zaposlenost (začasna)	Možnost odpustitve	Skupni indeks	Delež nadomestila za brezposelnost	Trajanje nadomestila za brezposelnost (v mesečih)
Češka	2,8	0,5	4,3	2,1	50, 40 po 9 mesečih	6
Estonija	3,1	1,4	4,1	2,6	8% povprečne bruto plače	6
Latvija	-	-	-	-	50	6
Litva	-	-	-	-	9-34	12
Madžarska	2,1	0,6	3,4	1,7	65	12
Poljska	2,2	1	3,9	2	22% povprečne plače	12 (dlje v območjih z visoko st. brezposelnosti)
Slovenija	3,4	2,4	4,8	3,5	70, 60 po 3 mesečih	3-24, odvisno od trajanja zaposlitve
Slovaška	2,6	1,4	4,4	2,4	60, 50 po 3 mesečih	9
NMS	2,7	1,2	4,1	2,4		
EU15	2,4	2,1	2,2	2,4	70	12

Opombe:

Izračuni temeljijo na podatkih iz leta 2003. Indikator (zaposlenost – redna, zaposlenost – začasna, možnost odpustitve) je izračunan na podlagi lestvice, ki se giblje od 0 (= ni zaščite za zaposlene) do 5 (= stroga zaščita za zaposlene). Skupni indeks predstavlja povprečni indikator za redno in začasno zaposlitev ter skupne stroške odpustitve.

NMS – države kandidatke za prevzem evra, brez Latvije in Litve.

Vir: Angeloni et al: *Economic and Monetary Integration of the New Member States*, 2005, str. 23

V Tabelo 11 nista vključena Ciper in Malta, ki sta postala del evroobmočja 1. januarja 2008, predvsem zaradi zanimivosti primerjave pa je vključena Slovenija, ki je del evroobmočja sicer že od 1. januarja 2007.

Mobilnost delavcev v evroobmočju je le rahlo večja kot v največjih državah kandidatkah za vstop v evroobmočje. V obeh skupinah držav pa je v primerjavi z ZDA znatno manjša. Kar nekaj empiričnih študij je ugotovilo, da je mobilnost delavcev v ZDA trikrat večja kot v Evropi. Eichengreen (1990) v svoji študiji ugotavlja, da je gibanje brezposelnosti v Evropi dvakrat večje kot v ZDA, medtem ko je razpršenost brezposelnosti v Evropi kar štirikrat večja. V Evropi se ravno zaradi premajhne mobilnosti delavcev pojavlja brezposelnost, ki je posledica določenega šoka. Migracija aktivnega prebivalstva kot odziv na ekonomske šoke je v evroobmočju redka. Vzroki za manj intenzivno migracijo tičijo tudi v konvergenju dohodkov in zmanjševanju

razlik med plačami po državah. Proces gospodarskega dohitevanja (angl. »*catching up*«) v bolj razvitih državah namreč zmanjšuje razkorak med plačami in dohodkom per capita v EU in tako manjša iniciative za migracijo (OECD, 1999, str. 19).

Trgi dela držav kandidatk za vstop v evroobmočje so zagotovo doživeli nemalo znatnih sprememb. V nekaterih izmed držav je zaznati mnogo večjo fleksibilnost predvsem kar zadeva delovanje sindikatov in razširjenost kolektivnih pogajanj. Občutna heterogenost je opazna tudi v primerjavi med institucijami trgov dela in v primerjavi med kontinentalnimi evropskimi državami na eni strani ter ZDA in Veliko Britanijo na drugi strani (Angeloni et al., 2005, str. 23).

Tudi dosedanje empirične analize, ki poudarjajo pomen fleksibilnosti trgov dela z vidika zadostovanja kriteriju OCA, ugotavljajo, da je delovanje trgov dela novih članic EU boljše predvsem glede že zgoraj omenjenih nadomestil za brezposelnost, zakonodaje za zaščito zaposlenih ter fleksibilnosti plač. Pogosta mera za fleksibilnost plač je odzivnost plač na odstotek brezposelnosti. Če se plače odzovejo na brezposelnost, pripomorejo k lažji vzpostavitvi ravnovesja med ponudbo in povpraševanjem na trgu dela. Na fleksibilnost realnih plač pa ima zagotovo pomemben vpliv tudi odziv regionalnih plač na lokalne pogoje na trgih dela. Večina empirične literature je proučevalo razmerje med regionalnimi plačami in lokalno brezposelnostjo v novih državah članicah EU ter ugotovilo negativno povezanost, iz katere sledi zaključek, da se regionalne plače prilagajajo stopnjam brezposelnosti. Iz tega izhaja, da imajo lahko plače vlogo mehanizma prilagajanja na regionalne šoke v novih državah članicah EU. Von Hagen in Traistaru-Siedschlag (2006) analizirata tovrstno povezavo na primeru panelnih podatkov 41 regij 10 evropskih držav v obdobju 1993-2003. Rezultati pričajo, da se regionalne plače odzivajo na lokalne stopnje brezposelnosti v baltskih državah in na Slovaškem. Na Cipru, Malti in na Madžarskem pa je povečanje stopnje lokalne brezposelnosti povezano s povečanjem regionalnih plač, kar odraža mehanizem »kompensiranja razlik« med regijami. V analizo sta nato vključila še dodatno merilo fleksibilnosti plač in sicer odzivnost plač na spremembe v produktivnosti. Po končnih ocenah naj bi bile v baltskih državah, na Poljskem, Češkem in Slovaškem regionalne plače odvisne od gibanja lokalne produktivnosti. Povezanost je največja v baltskih državah, v katerih se povečanje lokalne produktivnosti za eno odstotno točko prenese v povečanje za dve odstotni točki regionalne kompenzacije na zaposlenega. Povečanje plače je nekoliko manjše na Češkem (1,3 %), Poljskem (1,5 %) in Slovaškem (0,75 %). Rezultati torej kažejo, da v 6 državah spremembe v produktivnosti pozitivno vplivajo na plače, medtem ko na Cipru, Malti, v Sloveniji in na Madžarskem spremembe produktivnosti ne vplivajo na rezultat plačnih pogajanj. Na podlagi teh ugotovitev je mogoče zaključiti, da obstaja zmerena stopnja fleksibilnosti, ki lahko pospeši prilagajanje na šoke ponudbe in povpraševanja (Von Hagen & Traistaru-Siedschlag, 2006, str. 65).

Mobilnost zasposlenih v Evropi je, gledano kratkoročno, nadvse nizka. Na srednji ali dolgi rok pa je lahko večja, saj povzroči tudi realokacijo in migracijo ter stroške ponovnega usposabljanja, ki niso zanemarljivi (Mongelli, 2002, str. 17). De Grauwe in Vanhaverbeke (1993) sta proučevala optimalnost Evrope na podlagi regionalnih podatkov in ugotovila, da je stopnja znotraj-regionalne mobilnosti zaposlenih večja v severnih evropskih državah (Nemčija, Velika

Britanija in Francija), kot v južnih evropskih državah (Italija in Španija), čeprav so v južnih državah večje regionalne razlike v dohodku per capita. S primerjavo med nacionalno in regionalno rastjo zaposlenosti pa sta ugotovila, da je dolgoročna razpršenost zaposlenosti med regijami znatno večja kot med državami. Kar zadeva primerjavo mobilnosti med državami in regijami, pa je v splošnem letni tok migrantov med državami manjši kot 1/10 letnega toka migrantov med regijami, kar pojasnjujejo že zgoraj navedene jezikovne, kulturne, socialne in administrativne ovire, ki so večje v primeru mobilnosti med državami (De Grauwe & Vanhaverbeke, 1993, str. 118).

Kljub temu da je mobilnost zaposlenih med regijami znotraj posameznih držav večja kakor čezmejna mobilnost, tudi ta še zdaleč ni popolna. Še vedno obstajajo številne rigidnosti, ki so prisotne tudi na notranjem trgu dela in trenutno stanje na evropskem trgu dela še zdaleč ni takšno, ki ga je v osnovi predvideval Mundell (1961) – popolna notranja mobilnost in popolna zunanja nemobilnost proizvodnih dejavnikov. Čeprav se stopnje rigidnosti razlikujejo po posameznih državah, je večinoma za vse značilna premajhna fleksibilnost nominalnih plač (Dabrowski, 2006, str. 206).

Mobilnost zaposlenih v Evropi je torej nizka in le redki pričakujejo, da bo v bližnji prihodnosti dramatično narasla. Že evropska delavska zakonodaja je neprimerljiva z ameriško. V ZDA je delavce ob poslabšanju gospodarskega položaja veliko lažje odpustiti, brezposelni dobivajo mnogo manjše podpore za brezposelne, kar jih vzpodbuja, da si najdejo drugo delo kakor je mogoče hitro, če je potrebno tudi v drugi zvezni državi. V Evropi pa je brezposelnost običajno višja in dlje trajajoča.

Vprašanje je, ali uvedba skupne valute navedeno v čemerkoli spremeni. Trgi dela so v Evropi bolj rigidni, saj ima delavec visoko stopnjo socialne zaščite ter programe za pomoč brezposelnim. Vse to gre na račun počasnejše gospodarske rasti, vendar z argumentom, da ekonomski vidik ni najpomembnejši ter da se ne sme zanemariti tudi pomena pravičnosti, solidarnosti ter kvalitete življenja.

Skupna valuta lahko na nek način vodi tudi v začaran krog. Ideja valutne unije pomeni povečanje stroškov »evropskega načina« in vpliva na zmanjšanje moči opozicije, ki stremi k povečanju fleksibilnosti delavcev. Če ima vsaka država svojo valuto, delavci zagovarjajo uporabo monetarne politike in deviznega tečaja, ki spodbuja gospodarstvo. To je v primeru valutne unije nemogoče na nacionalni ravni, saj tudi evropski sindikati zaenkrat še ne obstajajo. Ker so vse cene izražene v evrih, to pomeni naraščanje transparentnosti na trgu dobrin, od česar imajo koristi vse države, katerih trgi dela so bolj fleksibilni. Neposredno bo ekonomska konkurenca vodila tudi do konkurence med socialnimi programi, kar lahko vodi v premik med »*trade-off*«-om med ekonomskim učinkom in zaščito delavcev.

Prav tako je možno tudi obratno – zaostritev rigidnosti trgov dela. Ta možnost je utemeljena z naraščajočim poudarjanjem »socialne Evrope«. Zagovorniki visokih stopenj zaščite delavcev se zavedajo tveganja konkurence med socialnimi programi ter so uspešno delovali v smeri sprejetja

nekakšnih minimalnih standardov za zaščito delavcev. Novi del, ki govori o zaposlovanju, je bil vključen že v Amsterdamsko pogodbo in v Lizbonsko proceduro, ki je bila sprejeta leta 1999. Navedene so smernice, ki jih morajo države spoštovati in implementirati v okviru svojih nacionalnih akcijskih načrtov. Ni še jasno, ali bo ta proces odvzel pogum reformam trga dela z zmanjšanjem konkurence ali pa bo ravno nasprotno pomenil nekakšno merilo uspešnosti in »pritisk vrstnikov« v smer večje fleksibilnosti. (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 362)

3.2.3 Kriterij proizvodne in potrošne diverzifikacije

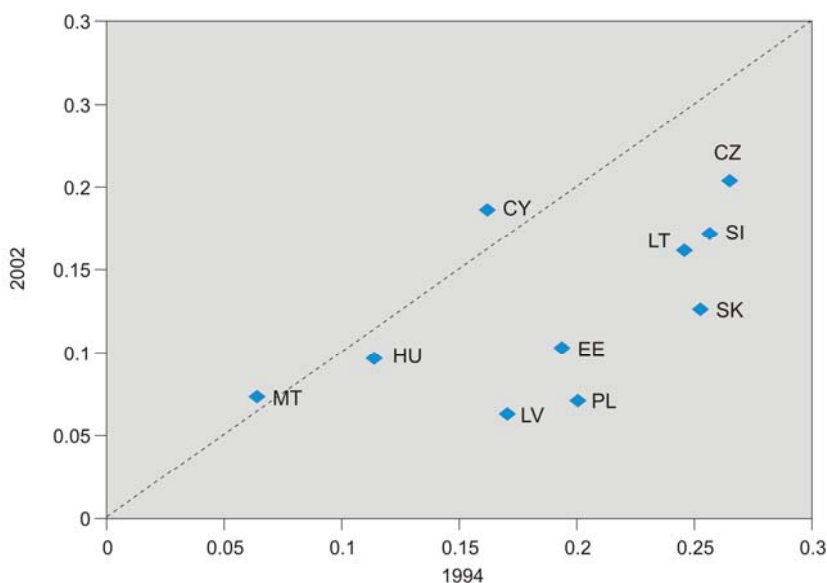
Kot že omenjeno, se Kenenov kriterij opira na dejstvo, da bodo asimetrični šoki manj verjetni med državami s podobno potrošnjo, proizvodno strukturo in katerih trgovina je razvejana. Kako se proizvodna struktura in trgovina razlikujeta med posameznimi državami v primerjavi z evroobmočjem, lahko izračunamo s pomočjo različnih indeksov neenakosti (t.i. *dissimilarity index*).

Kot dober indikator služi indeks neenakosti evropske trgovine, ki je bil izračunan ob koncu leta 1995. Indeks predstavlja, kako se struktura trgovine posamezne države razlikuje od nemške. Indeks temelji na razdelitvi trgovine na troje vrste dobrin: kmetijske izdelke, rudnine in industrijske proizvode. Neenakost je najvišja v primerjavi z Norveško in najnižja v primerjavi z Avstrijo. Logično sklepanje nas lahko privede do ugotovitve, da Norveška, ki največ trguje z nafto in ribami, ni zainteresirana za vstop v evroobmočje. Po drugi strani pa je Nizozemska, katere trgovina je odvisna predvsem od zemeljskega plina, članica evroobmočja. Slednje še dodatno potrdi, da kriteriji OCA niso absolutni in da so usmerjeni predvsem na vrednotenje stroškov članstva v uniji ne pa toliko na ekonomske in politične koristi. Nizozemska namreč verjame, da je njihova država preveč vpeta v evropsko integracijo in da bi bila valutna tveganja tečaja lastne valute previsoka. Po drugi strani imata dovolj visok indeks neenakosti trgovine Švica in Velika Britanija, ki se izogibata članstvu v evroobmočju zaradi političnih razlogov (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 363).

Za nove države članice EU, ki so hkrati tudi potencialne kandidatke za vstop v evroobmočje, je značilno, da se je ob prehodu iz tranzicijskih v tržna gospodarstva spremenila tudi struktura proizvodnje. Von Hagen in Traistaru-Siedschlag (2006) sta indeks neenakosti analizirala na podlagi spremembe v štirih sektorjih gospodarstva (kmetijstvo, industrija, gradbeništvo in storitve). Rezultati analize so prikazani na Sliki 5, s pomočjo indeksa neenakosti, ki meri razlike v sektorski strukturi vsake izmed novih članic EU nasproti povprečju evroobmočja. Indeks neenakosti je definiran s sledečo enačbo $DISSIM = \sum |s_{ki} - s_{KE}|$, kjer s_{ki} predstavlja delež sektorja k v BDP-ju države i in s_{KE} predstavlja delež istega sektorja v BDP-ju evroobmočja. Večja vrednost indeksa DISSIM torej pomeni večjo stopnjo strukturne neenakosti oz. manjšo podobnost.

Na Sliki 5 lahko vidimo grafični prikaz indeksov za leti 1994 in 2002. Vrednosti, ki so blizu premice 45°, nakazujejo majhne strukturne spremembe, vrednosti pod to linijo pa označujejo države, v katerih je v proučevanem obdobju narasla strukturna podobnost.

Slika 5: Podobnost sektorske strukture novih držav članic EU z evroobmočjem

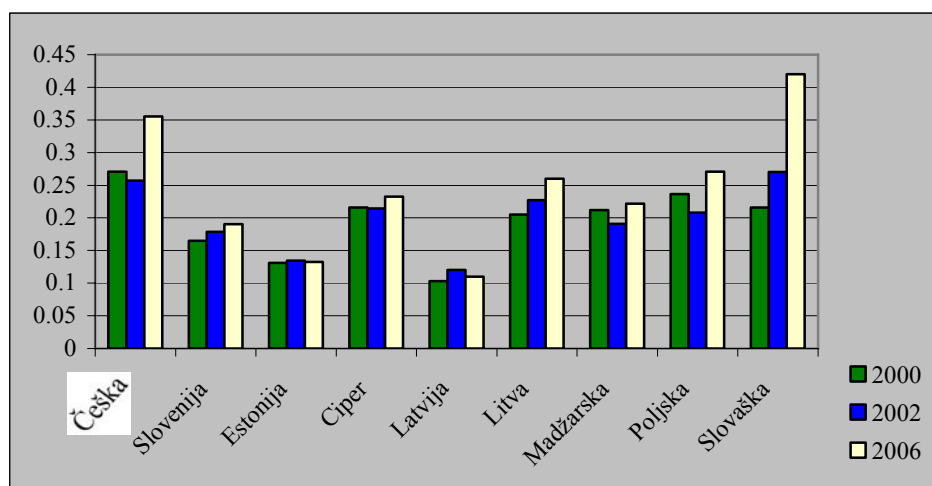
Vir: Von Hagen in Traistaru-Siedschlag: *Macroeconomic adjustment in the new EU Member States, The new EU Member States Convergence and Stability*, 2006, str. 15

V analizo so vključeni tudi Ciper, Malta in Slovenija, ki v proučevanem obdobju še niso bili vključeni v evroobmočje. Opazimo lahko, da so Ciper, Malta in Madžarska izkusili relativno malo strukturnih sprememb. Za ostale države pa lahko na podlagi izračunanega indeksa neenakosti in grafičnega prikaza trdimo, da so strukture njihovih sektorjev postajale v proučevanem obdobju bolj podobne evroobmočju in da je potekala strukturna konvergenca (Von Hagen & Traistaru-Siedschlag, 2006, str. 13-15).

Zanimiva je primerjava z izračunanim podobnim indeksom v kasnejšem obdobju, le da gre za primerjavo deležev proizvodnje v sektorjih kmetijstvo, industrija, gradbeništvo in ostale storitve za potencialne države članice evroobmočja, glede na deleže proizvodnje v tovrstnih sektorjih evroobmočja. Indeks neenakosti je definiran z zgoraj navedeno enačbo.

Indeks neenakosti proizvodnje je izračunan na primeru novih držav članic EU v letih 2000, 2002 in 2006, iz česar je moč razbrati primerjavo. Zaradi nedostopnih podatkov sta iz analize izvzeta Ciper in Malta. Sicer je iz Slike 6 razvidno, da je v večini držav v proučevanem obdobju indeks neenakosti narasel. Iz tega lahko sklepamo, da se je podobnost proizvodnje v proučevanih državah zmanjševala. Z najvišjim indeksom neenakosti pa izstopata Slovaška in Češka. Na podlagi izračunov iz dostopnih podatkov torej ne moremo trditi, da je pri večini držav še vedno potekala strukturna konvergenca. Vseeno pa indeksi različnosti niso tako visoki in različnost strukture ni tako velika, da bi lahko predstavljala težave pri integriranju v evroobmočje.

Slika 6: Indeks neenakosti proizvodnje

Vir: Eurostat, lastni izračun

Diverzificiranost proizvodnje je mogoče oceniti s pomočjo izračuna indeksov koncentracije. Na podlagi podatkov o ustvarjeni dodani vrednosti po posameznih panogah (po NACE klasifikaciji) so za proučevanje države izračunani indeksi koncentracije, ki so podani v Tabeli 12. Višja vrednost indeksa pomeni, da je gospodarstvo bolj koncentrirano – diverzificiranost je manjša.

Tabela 12: Indeksi koncentracije proizvodnje

Država	Indeks koncentracije proizvodnje	
	2000	2006
Češka	0,134	0,132
Estonija	0,116	0,121
Ciper	0,095	0,101
Latvija	0,108	0,115
Litva	0,112	0,121
Madžarska	0,123	0,122
Malta	0,115	0,104
Poljska	0,114	0,115
Slovenija	0,129	0,125
Slovaška	0,129	0,122
evroobmočje-12	0,123	0,121

Vir: Eurostat, lastni izračun

Indeks koncentracije je izračunan kot vsota kvadratov deležev proizvodnje v posameznih panogah po NACE klasifikaciji, glede na celotno proizvodnjo v proučevanih državah. Rezultate je mogoče primerjati s podatki za evroobmočje-12 ter v letih 2000 in 2006. Kakor je razvidno iz Tabele 12, pretiranih nihanj v koncentraciji ni bilo, v polovici držav se je koncentracija proizvodnje povečala, v polovici pa zmanjšala. Povzamemo lahko, da je diverzificiranost proizvodnje na podlagi indeksov koncentracije v primerjavi z evroobmočjem-12 ustrezna. Diverzifikacija je najmanjša na Češkem, kjer znaša indeks koncentracije 0,132. Češki sledijo Slovenija (0,125), Slovaška in Madžarska (obe 0,122).

Diverzificiranost proizvodnje je visoka v večini držav EU. V sektorju industrijske proizvodnje je razlika med proizvodno strukturo regij v povprečju veliko večja v EU kot v ZDA, medtem ko je varianca celotne strukture outputa v ZDA dvakrat večja kot v EU, kakor v svojem delu ugotavljata Bini-Smaghi in Vori (1992). Ugotovitev je skladna s Krugmanovo (1991), ki pravi, da je za ZDA značilna večja specializacija proizvodnje.

OECD (1999) v svojem delu proučuje stopnjo podobnosti strukture potrošnje v državah EU. Indeks podobnosti potrošnje je izračunan na podlagi korelacij različnih sestavin realne potrošnje v vsaki izmed proučevanih držav. Merilo uspešnosti predstavlja povprečje evroobmočja in rezultati kažejo veliko podobnost v večini držav, razen v Španiji. Podobnost strukture proizvodnje se je praktično povečala v večini držav EU, kar pomeni, da so prebivalci EU redkeje tarča asimetričnih šokov, saj so bolj homogene – vsaka proizvaja del vsega in imajo podobno strukturo potrošnje.

Opaziti je, da je struktura proizvodnje tesno povezana s stopnjo gospodarskega razvoja. Mednarodna primerjava pokaže, da je višja stopnja gospodarskega razvoja povezana z manjšim deležem kmetijstva v agregatni proizvodnji ter višjim deležem storitev. Angeloni, Flad in Mongelli (2005) v svojem delu proučujejo strukturo proizvodnje v novih držav članicah v obdobju 1995-2003 in jo primerjajo z evroobmočjem in ZDA. Pri tem uporabijo podoben indeks različnosti, kot je povzet zgoraj. Iz rezultatov analize je razvidno, da je v novih državah članicah EU bistveno večji delež kmetijske proizvodnje in manjši delež storitev. Opazen pa je tudi jasen trend približevanja struktur proti evroobmočju, saj se delež kmetijstva zmanjšuje, delež storitev pa narašča (Angeloni et. al, 2005, str. 13).

Proizvodnja je lahko diferencirana vertikalno ali horizontalno, pri čemer vertikalno pomeni, da gre za različne kvalitete proizvodov, horizontalno pa, da za različne tipe proizvodov. Fontagne in Freudenberg (1999) dokažeta celo, da le del znotraj-panožne trgovine poveča simetrijo šokov, kar pomeni, da je potrebno razlikovati med večjo horizontalno in vertikalno diferenciacijo proizvodnje (Horvath, 2003, str. 28).

Z vidika kriterijev OCA je torej pomembno, da so države, ki imajo odprta in strukturno simetrična gospodarstva tudi bolj diverzificirana, saj bodo le tako njihove koristi od monetarne integracije večje.

3.2.4 Kriterij odprtosti gospodarstva

Odprtost gospodarstva je pomemben dejavnik, saj se v manjših in odprtih gospodarstvih večino proizvodnje izvozi na mednarodne trge. Cene na domačih trgih torej niso odvisne od lokalnih pogojev, sprememba vrednosti valute pa se hitro odraza na domačih cenah. V tem primeru sprememba deviznega tečaja ne more vplivati na konkurenčnost gospodarstva in tako ni uporaben instrument, kar je skladno z McKinnonovim kriterijem.

Odprtost je definirana kot razmerje med izvozom in uvozom in BDP. Razmerje izvoz/BDP meri, koliko domače proizvodnje je bilo izvožene; medtem ko razmerje uvoz/BDP meri, koliko domače potrošnje je bilo namenjene uvozu. Najpogostejša mera za odprtost gospodarstva je stopnja trgovinske integracije (razmerje izvoza in uvoza/BDP). Poleg te, pa se odprtost lahko meri še na naslednje načine (Mongelli, 2002, str. 3):

- razmerje med deležem trgovanih in netrgovanih dobrin in storitev v proizvodnji in potrošnji (trgovanci in netrgovaci);
- mejna nagnjenost k uvozu;
- mednarodna mobilnost kapitala.

Koncepti merjenja se lahko med seboj prekrivajo, vendar ni nujno, da vodijo do istih zaključkov. Gospodarstvo ima tako lahko npr. velik delež trgovancev vendar nizek delež izvoza in uvoza.

Tabela 13: Povprečno razmerje med izvozom in uvozom v BDP v letu 2005

Država	%	Država	%	Država	%
Avstrija	52,3	Ciper	48,3	Danska	42,8
Belgija	87,2	Češka	76	Švedska	43,9
Finska	35,4	Estonija	92,0	V. Britanija	27,9
Francija	27,2	Madžarska	70,1		
Nemčija	39,9	Latvija	55	Turčija	36,5
Grčija	25,5	Litva	56,9	Hrvaška	54,4
Irska	72,6	Malta	81,8		
Italija	27,9	Poljska	40,9	ZDA	13,8
Luksemburg	133,3	Slovaška	83,6	Japonska	13,5
Nizozemska	66,4	Bolgarija	65,9		
Portugalska	36,2	Romunija	39,3		
Španija	29,5				
Slovenija	63,1	EU-25	10,7		

Vir: *European Economy*, 2006

Iz Tabele 12 je razvidno, kolikšen je bil povprečen delež izvoza in uvoza v BDP za države članice EU, tiste, ki se pogajajo za vstop v EU, ter Japonsko in ZDA. Večina evropskih držav je zelo odprtih, še posebej, če gre za manjše države. Že tradicionalno gledano, so manjše države vselej bolj entuziastično podpirale valutno unijo, saj so pričakovale večje koristi. Tudi nove države članice EU, ki so vstopile v EU leta 2004, so med bolj odprtimi. ZDA in Japonska sta bolj zaprti, kakor tudi Evropa, če jo obravnavamo kot celoto.

Kar zadeva odprtost gospodarstva, lahko preverimo tudi, kako se domače cene odzivajo na spremembo deviznega tečaja, torej kakšen je t.i. *pass-through* učinek. Če se vse cene odzovejo enako na spremembo deviznega tečaja, je učinek popoln in sprememba deviznega tečaja povzroči le inflacijo in ne spremembo konkurenčnosti. Kratkoročno se efekt *pass-through* meri kot vpliv deviznega tečaja na uvozne cene in v splošnem pomeni, da bolj ko je odprto gospodarstvo, večji je tudi ta učinek. Večina evropskih držav pa je karakteriziranih tako z odprtostjo kot tudi z visokim *pass-through* učinkom (ravno nasprotno kot ZDA in Japonska) (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 362).

Campa, Goldberg in Gonzales (2005) empirično analizirajo pass through učinek (prenos sprememb deviznega tečaja na uvozne cene) v državah evroobmočja po uvedbi evra. Rezultati potrjujejo velik, predvsem kratkoročni vpliv. Ugotoviti želijo tudi, kakšen vpliv je imela vključitev v evroobmočje, katere posledice so bolj stabilno makroekonomsko okolje, nižje inflacijske stopnje ter povečanje trgovine znotraj evroobmočja. V tabeli so prikazani koeficienti pass-through za nekatere države EMU. Spremembe deviznega tečaja vodijo v spremembe uvoznih cen držav evroobmočja. Čeprav je pass-through nepopoln, v povprečju ostaja kratkoročen (3 meseci) 0,6 in dolgoročen (1 leto) 0,8. Koeficient 0,6 namreč pomeni, da 10 % deprecijaciji deviznega tečaja sledi v 3 mesecih 6 % povečanje uvoznih cen (Campa et al., 2005, str. 25).

Tabela 14: *Kratkoročni in dolgoročni pass-through učinek za posamezne države evroobmočja*

Država	Pass-through učinek (kratkoročni)	Pass-through učinek (dolgoročni)
Francija	0,77	0,79
Belgija in Luksemburg	0,58	0,83
Nizozemska	0,76	0,79
Nemčija	0,63	0,75
Italija	0,69	0,94
Irska	0,50	0,56
Grčija	0,47	0,78
Portugalska	0,80	0,82
Španija	0,81	1,04
Finska	0,75	0,77
Avstrija	0,54	0,77
<i>Povprečje</i>	0,66	0,81

Vir: Eurostat, Campa et al.: *Exchange Rate Pass-through to Import Prices in the Euro Area*, 2005, str. 32

Odprtost gospodarstva proti mednarodni trgovini je namreč ključni element merjenja mednarodne integracije vsakega gospodarstva. Prav tako je odločilni kriterij pri ocenjevanju in izbiri ustreznega režima deviznega tečaja. Večja kot je odprtost gospodarstva, bolj se spremembe v mednarodnih cenah trgovancev prenašajo na domače cene in manjšo vlogo igra nominalni devizni tečaj kot prilagoditveni instrument. Poleg tega pa visoka trgovinska odprtost vodi tudi do bolj sinhroniziranih gospodarskih ciklov, kar zmanjšuje potrebo po domačih stabilizacijskih politikah. Kriterij nas tako privede do zaključkov, ki sta jih povzela že Frankel in Rose (1998 in 2000) v teoriji endogenosti, ki jo v nadaljevanju preverjam tudi na primeru novih članic EU.

Angeloni, Flad in Mongelli (2005) se v svoji analizi posvetijo tudi proučevanju odprtosti gospodarstev novih držav članic EU in ugotovijo, da v povprečju delež izvoza in uvoza v BDP v teh državah v obdobju 1995 – 2004 narašča hitreje kot v starih državah članicah EU. Prav tako je opaziti, da je standardni odklon od povprečja stopnje odprtosti v novih državah članicah manjši in da so manjše države bolj odprte. Za podrobnejšo analizo medsebojne trgovinske integracije je zanimivo primerjati bilateralne trgovinske tokove, iz katerih je razvidno, da je bilo 14 % izvoza novih držav članic EU namenjenega ostalim novim državam članicam EU, delež izvoza, namenjenega v države EU pa se je povečal s 40 % na 55 % v letu 2004. Če primerjamo še delež

izvoza v vse države EU (hipotetično razširjeno evroobmočje) je prav tako opazen trend visoke in naraščajoče integracije (iz 54 % v 70 %).

Učinki na povečanje trgovine so bili v preteklih letih predmet mnogih proučevanj. Na podlagi panelnih podatkov je večina ugotovila znaten in statistično značilen vpliv denarne unije na povečanje trgovine. Andrew Rose (2003) v svoji študiji ugotavlja, da denarna unija povzroči povečanje trgovine med državami članicami unije za 10-100 %. V povezavi z vplivom na povečanje dohodka, ki izvira iz povečanja trgovine, naj bi se BDP po prevzemu evra v večini držav srednje Evrope, z izjemo Poljske, povečal za približno 20-25 %.

Glavni vzrok za povečanje trgovine ne tiči zgolj v zmanjšanju tečajnega tveganja, saj je večina držav že predhodno medsebojno trgovala na podlagi sporazumov o prosti trgovini in tako odprava tečajnega tveganja ni zadovoljiva razlaga vzrokov za povečanje trgovine. Pomembnejši razlog je medsebojno delovanje različnih dejavnikov – od zmanjšanja transakcijskih stroškov ter premije za tveganje pa do povečanja makroekonomske stabilnosti.

Tabela 15: Potencialno dolgoročno povečanje trgovine in BDP po prevzemu evra (v %)

	Visoka ocena		Nizka ocena	
	% povečanje trgovine	% povečanje BDP	% povečanje trgovine	% povečanje BDP
Češka	60	20	7	2
Madžarska	55	18	6	2
Poljska	25	8	3	1
Slovaška	59	20	7	2
Slovenija	53	18	6	2

Vir: Rose: A Meta-Analysis of the Effects of Common Currencies on International Trade, 2003, IMF staff calculations

V Tabeli 15 so prikazane ocene potencialnega dolgoročnega povečanja trgovine in BDP, pri čemer visoka ocena upošteva, da denarna unija povzroči povečanje trgovine med trenutnimi državami evro območja ter ostalimi državami EU za 85 % v 20 letih, medtem ko nižja ocena upošteva povečanje trgovine, ki jo povzroči vključitev v denarno unijo, za 10 %. Pri slednji oceni izhaja iz analize povprečja preteklih koristi petletnega obdobja denarne unije.

Dejanska nihanja ocen povečanja trgovine zaradi prevzema evra temeljijo na medsebojnih vplivih različnih dejavnikov, med katerimi so tudi vplivi politik na mobilnost proizvodnih faktorjev, stopnja odprtosti države ter različni vzorci trgovine. Nezanemarljive so tudi značilnosti, ki so specifične pri vsaki posamezni državi članici. Tako velja, da imajo države, katerih delež znotraj-panožne trgovine je večji od povprečnega deleža ter tiste, katerih stopnja odprtosti je nadpovprečna, zaradi povečanja celotne trgovine, posledično tudi večje koristi zaradi prevzema evra. Valutna unija pa ne vpliva le na odstranitev negotovosti, povezanih z nihanjem deviznega tečaja, temveč posredno ustvarja tudi iniciative za priliv tujih neposrednih investicij,

nižja obrestna mera pa znižuje verjetnost šokov na finančnem trgu, ki bi jih povzročila integracija le-tega (Rose, 2005, str. 26).

Iz podatkov o odprtosti gospodarstev ter usmerjenosti njihovega izvoza lahko sklepamo, da so nove države članice EU povečale stopnjo integracije z evroobmočjem. Njihov delež trgovine z evroobmočjem je v povprečju celo večji kot znotraj evroobmočja (Angeloni et al., 2005, str. 20). K vedno večji trgovini pa pripomore tudi proces liberalizacije cen, implementacija enotnega trga in poglobljanje industrijske trgovine (Mongelli, 2002, str. 19).

Z vidika McKinnonovega kriterija se torej večina evropskih držav kvalificira za vključitev v valutno unijo (Baldwin, Wyplosz, 2006, str. 363).

3.2.5 Kriterij finančnega integriranja

V kolikšni meri so evropske države med seboj finančno integrirane, je mogoče oceniti oziroma meriti na različne, med seboj komplementarne načine. Med temi so med najpogostejšimi zagotovo intenzivnost finančnih tokov, zakon ene cene ter podobnost finančnih struktur. Prav tako pa lahko finančno integracijo opredelimo s pomočjo analize raznovrstnosti finančnih instrumentov, posrednikov in segmentov finančnih trgov.

Čezmejni finančni tokovi znotraj Evrope so lahko ocenjeni kot posredno merilo. Večina empiričnih študij²⁰ devetdesetih let 20. Stoletja ugotavlja nizko raven integracij finančnih trgov, medtem ko Gaspar in Mongelli (2001) ugotovita, da se razmerje med bilanco tekočega računa in BDP per capita v preteklih letih v evropskih državah le povečuje, kar nakazuje na naraščajoč pomen neto finančnih tokov. Liebermann (1999) v svoji študiji dokaže večji čezmejni tok zavarovalnih storitev v obdobju 1992-1997, kar je pravzaprav indikator za integriranje kapitalskih trgov v Evropi (Mongelli, 2002, str. 18).

Jasen indikator, da se je finančna integracija v preteklih letih povečala, so zagotovo tudi manjše razlike v obrestnih merah, kar onemogoča možnost arbitrarnega dobička. Po uvedbi skupne valute se denarni trgi evroobmočja hitro integrirajo, razlike med donosi državnih obveznic pa izjemno hitro konvergirajo (Gaspar, Mongelli, 2001). Oceno finančne integriranosti lahko določimo tudi s tem, da preverimo, ali drži zakon ene cene. Slednje pomeni, da so podobni finančni instrumenti, ki prinašajo enake donose ob enakem tveganju, na voljo po enaki ceni ne glede na kraj izdaje, transakcijo, poravnavo ali skrbništvo (ECB, 2003a, str. 61).

Podobnost finančnih struktur je mogoče povzeti iz študij o monetarnem transmisijem mehanizmu, ki analizirajo in primerjajo finančne strukture posameznih držav. Študije ugotavljajo, da evropske države odražajo znatne razlike glede obrestnih občutljivosti trošenja, dospelosti dolga, neto vrednosti sektorja podjetij in gospodinjstev, pravne strukture, kanala

²⁰ Tesar in Werner (1995), Obstfeld in Rogoff (2000), Bordo, Eichengreen in Kim (1998).

bančnih posojil ter alternativnih oblik financiranja. Te razlike naj bi se sčasoma postopno zmanjševale (Mongelli, 2002, str. 19). Razlike v finančnih sistemih so prav tako rezultat različnih pravnih ureditev med državami in jih je težje zmanjšati v kratkem času. Nedvomno pa so z uvedbo evra tudi lokalni finančni trgi podvrženi strožji konkurenci.

Ferrando et al. (2004) pravi, da je finančna integracija dosežena, ko se vsi potencialni tržni udeleženci soočajo z istimi pogoji: (1) za vse veljajo enaka pravila, kdaj lahko uporabljajo določene finančne instrumente oz. storitve; (2) imajo enak dostop do omenjenega nabora finančnih instrumentov in storitev ter (3) so enako obravnavani, kadar delujejo na trgu.

Finančna integracija prinaša kar nekaj pozitivnih učinkov. Med njimi je seveda izboljšana alokacija kapitala, večja učinkovitost le-tega in posledično tudi višja gospodarska rast. Finančna integracija je prav tako izjemen vir za zavarovanje pred asimetričnimi šoki. Podatki kažejo, da se posledice asimetričnih šokov blažijo s pomočjo kapitalskih in kreditnih trgov v večji meri v ZDA kot v Evropi, kjer večjo vlogo predstavljajo prihranki gospodinjstev (De Grauwe & Mongelli, 2005, str. 19).

3.2.5.1 Vpliv nastanka evroobmočja na cene finančnih storitev, obrestne mere, kapitalske dohodke, investicije in čezmejne združitve ter prevzeme v finančnem sektorju

Denarni trgi v Evropi so se pravzaprav integrirali takoj po uvedbi skupne valute, ki je potekala tekoče. Vendar pa se je integracija tudi na denarnih trgih razlikovala in ni potekala enakomerno na različnih tržnih segmentih. Trg nezavarovanih depozitov lahko obravnavamo kot popolnoma integriranega, medtem ko segment repo poslov, kjer gre za zamenjavo zavarovane kratkoročne likvidnosti, ostaja zelo slabo integriran (ECB, 2003a, str. 63). Kar zadeva trg obveznic, se je integracija finančnih trgov pričela že veliko pred zadnjo – tretjo fazo EMU. Stopnje donosnosti obveznic so znatno konvergirale že od leta 1996 dalje.

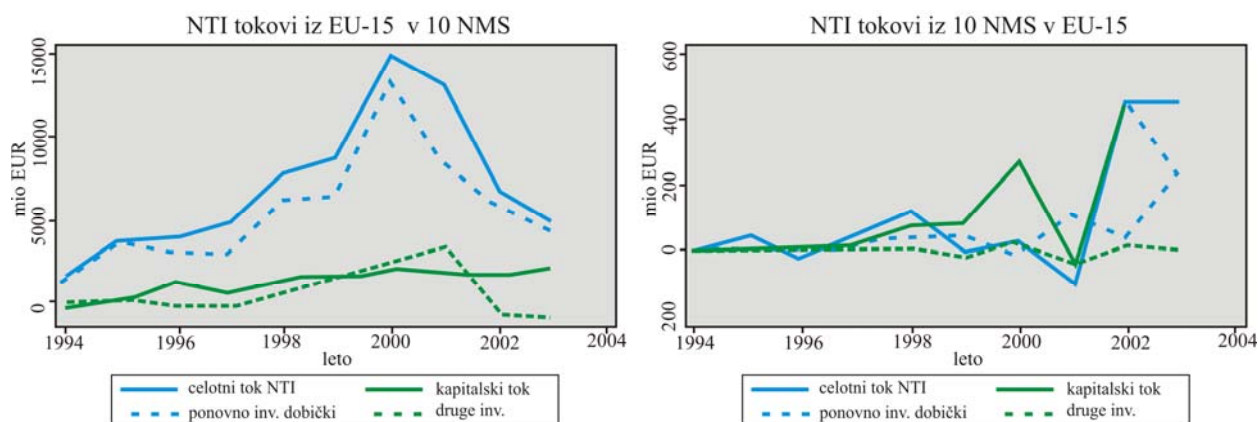
Zmanjšanje premije za tveganje je vplivalo na znižanje stroškov kapitala. Prav tako je opazno, da se je spremenila struktura kapitalskih dohodkov. Manjši pa so dokazi, ki bi potrdili hipotezo, da je povprečni evropski investitor po vključitvi v evroobmočje bolj/manj nagnjen k razpršitvi svojega premoženja. Evropski finančni trgi namreč ostajajo pretirano nediverzificirani (De Grauwe & Mongelli, 2005, str. 19).

Po letu 1990 je opazno tudi obsežno povečanje neposrednih tujih investicij (v nadaljevanju NTI) in portfolio investicijskih tokov med evroobmočjem in državami izven evroobmočja, prav tako se je obseg obojih povečal tudi znotraj evroobmočja.

NTI pa so naraščajočega pomena tudi za nove države članice EU, saj so se v preteklih letih znatno povečale, kar pa lahko uporabimo tudi za približen indikator finančne integracije. V zadnjem času so nove države članice prav tako pričele z investiranjem v tujini. Tako po

metodologiji Eurostata NTI lahko razdelimo na kapitalske investicije, ponovno investirane dobičke in druge investicije (ki večinoma zajemajo kredite) (Wolff, 2006, str. 5).

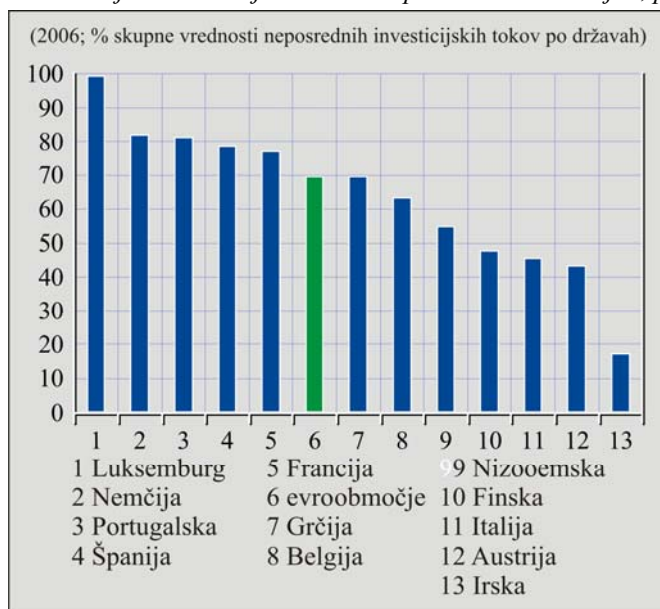
Slika 5: Tokovi neposrednih tujih investicij iz EU-15 v nove države članice in obratno

Vir: Eurostat, Wolff: Foreign direct investment in the enlarged EU, 2006, str. 19

Grafa na Sliki 5 prikazujeta NTI izven območja EU-15 v nove države članice EU (NMS) ter iz novih držav članic v EU-15. Prikazan je celotni tok NTI ter NTI razdeljene na kapitalske tokove, reinvestirane dobičke ter ostalo (kredite). Razviden je izjemen porast NTI v letih 2000 in 2001, ki izhajajo iz evroobmočja. Tudi na splošno je bil odstotek povečanja višji pri neposrednih investicijah znotraj evroobmočja. Velik porast v omenjenem obdobju je po vsej verjetnosti posledica ugodnih pogojev in visoke gospodarske rasti v obdobju 1999-2001.

Slika 6: Delež neposrednih čezmejnih investicij v celotnih neposrednih investicijah, po državah evroobmočja

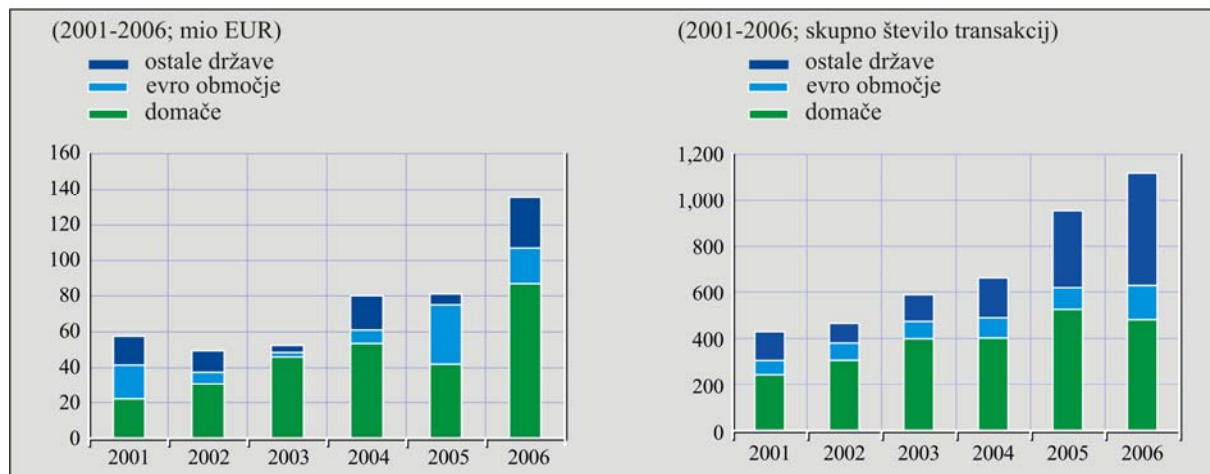
Vir: Financial Stability Review, December 2007, ECB, str.171

Delež čezmejnih investicijskih aktivnosti se je v preteklih letih močno povečal, v letu 2006 pa je predstavljal kar 70 % skupnih investicij v celotnem evroobmočju, kakor je razvidno tudi s Slike 6. Na sliki so prikazane neposredne čezmejne investicije še po državah in razvidno je, da med

državami obstajajo znatne razlike, ki so posledica različnih dostopnosti za tuje investitorje ter različne percepcije tujih investitorjev glede dobičkonosnosti investicijskih priložnosti (ECB, 2007, str. 171).

Podobno gibanje kot čezmejne investicije pa kažejo tudi transakcije, povezane z združitvami in prevzemi, ki jih po letu 2000 zaznamuje strm padec in postopen porast do leta 2006.

Slika 7: Vrednost ter število združitev in prevzemov bank evroobmočja

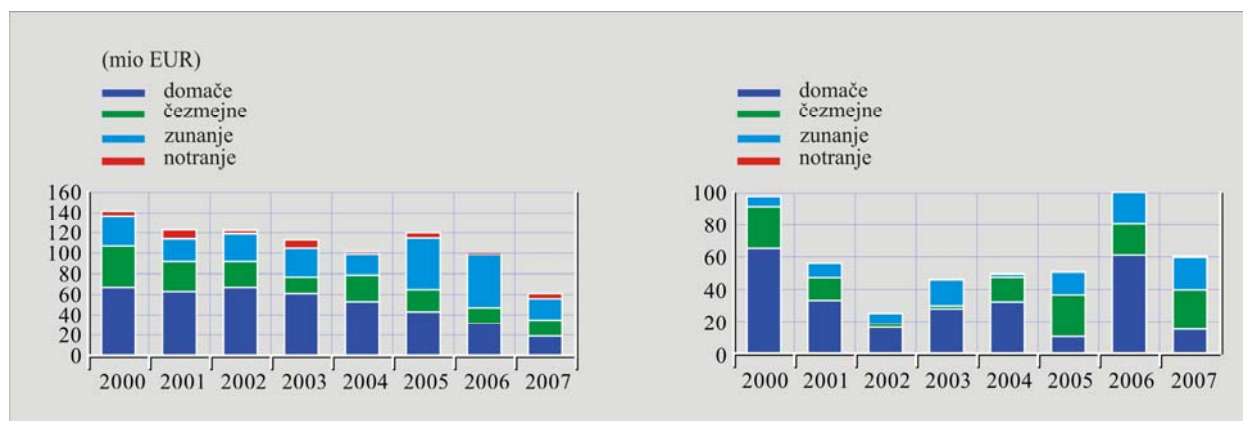

Vir: Financial Stability Review, December 2007, ECB 2007a, str. 40

S Slike 7 je razvidna rast vrednosti združitev in prevzemov v bančnem sektorju, kljub temu da vsaj v zadnjem letu preučevanega obdobja (2006) prevladujejo domače združitve in prevzemi (znotraj evroobmočja). Na prvem grafikonu je prikazana rast združitev in prevzemov po vrednosti, na drugem grafikonu pa po številu. V analizo pa so vključeni vsi primeri institucionalnih prevzemov, manegerskih odkupov, strateških partnerstev, razdružitve ter odkupi manjšinskih deležev in delnic, v katerih je prevzemnik banka (ECB, 2007, str. 40).

Podrobneje pa je na Sliki 8 prikazano gibanje števila združitev in prevzemov kreditnih institucij na področju celotne EU.

Slika 8: Združitve in prevzemi kreditnih institucij EU - po vrednosti transakcij in po številu

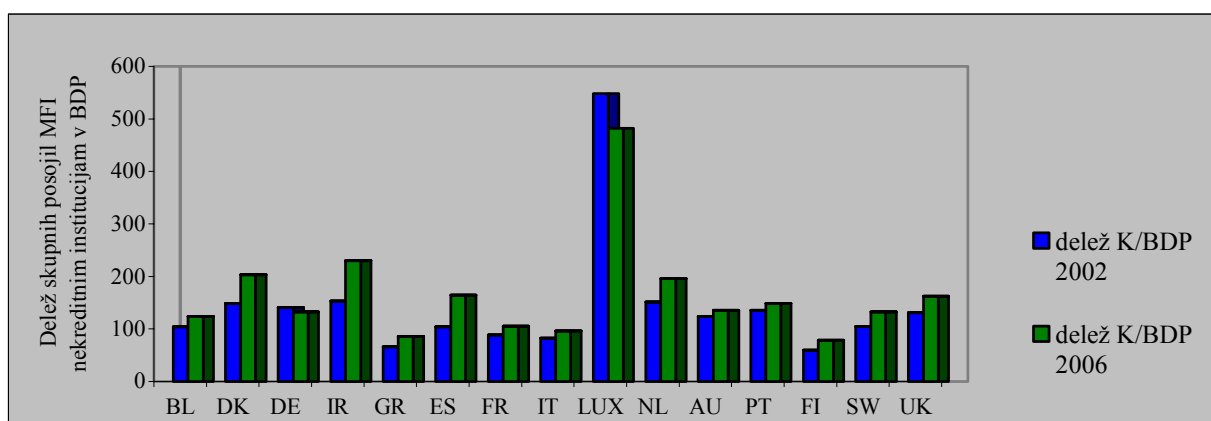

Vir: ECB, EU Banking Structures, 2007b, str. 13

Zmanjšanje števila kreditnih institucij v EU je povezano z večjo aktivnostjo združitve in prevzemov v bančni industriji. Število transakcij, vezanih na združitve in prevzeme je upadalo od leta 2000 dalje, z izjemo čezmejnih poslov evropskih bank z ostalimi neevropskimi državami (zunanji posli), ki so naraščali še posebej v zadnjih dveh letih. Če primerjamo združitve in prevzeme v EU po vrednostih, opazimo upad v obdobju med letoma 2000 in 2002, medtem ko povprečen letni upad znaša 49 %, porast v vrednosti združitve in prevzemov pa je opazen po letu 2003. Razdelitev na domače, čezmejne, znotraj-EU, zunaj-EU združitve in prevzeme pokaže izjemno nihanje po letu 2000, vseeno pa imajo domače aktivnosti združitve in prevzemov največji delež skozi celotno obdobje, z izjemo leta 2005. Leta 2006 se je povečalo število združitve in prevzemov na račun povečanja domačih transakcij, prav tako se je povečalo število prevzemov s strani EU kreditnih institucij v državah izven EU. Trend zmanjševanja števila in povečevanja vrednosti transakcij združitve in prevzemov se je nadaljeval tudi v začetku leta 2007 (ECB, 2007a, str. 12).

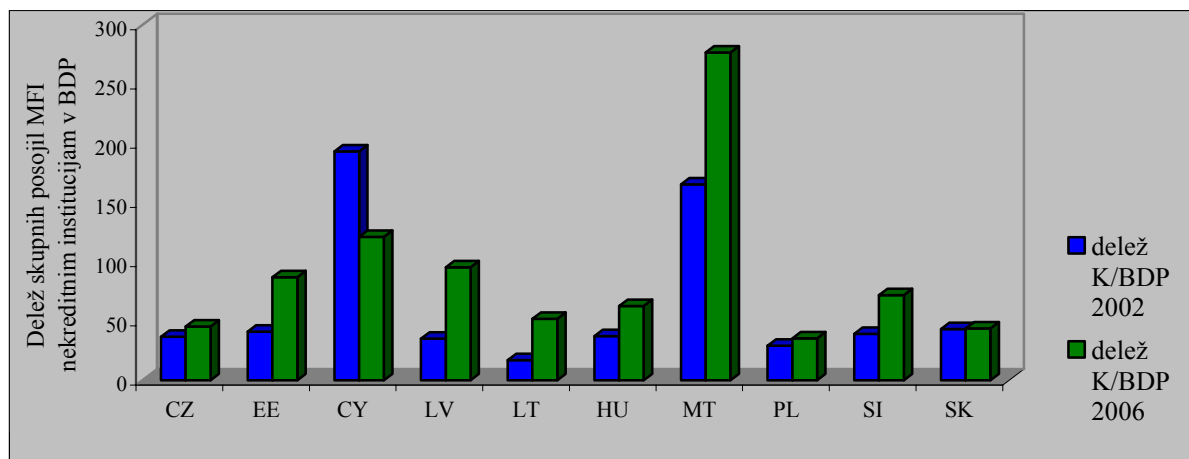
Najpomembnejše sredstvo monetarnih finančnih institucij (MFI) predstavljajo posojila, zato nam vpogled v gibanje posojil MFI prikaže še dodaten vidik naraščajoče integracije finančnih storitev. S Slike 9 je razvidna primerjava med posojili kreditnih institucij nekreditnim institucijam v letih 2002 in 2006 za države EU-15, kot deležem BDP. V večini držav, z izjemo Luksemburga, je opazen naraščajoč trend. Luksemburg, ki je pravzaprav finančno središče Evrope, izstopa zaradi izjemno visokega deleža kreditov v BDP že v letu 2002, ki se je nekoliko umiril, vendar je še vedno daleč pred ostalimi državami. Prav tako lahko na Sliki 10 primerjamo tovrstno gibanje še za nove države članice EU, v katerih je obseg posojil po deležu v BDP sicer nekoliko manjši (v povprečju pod 100 %), vendar v splošnem prav tako velja naraščajoči trend. Le-ta je še posebej izrazit na Malti, medtem ko je Ciper edina od novih držav članic EU, v kateri se je delež posojil MFI nekreditnim institucijam v proučevanem obdobju zmanjšal.

Slika 9: Posojila MFI nekreditnim institucijam leta 2002 in 2006, kot delež BDP (v državah EU-15)

Vir: ECB Statistical Pocket Book, 2007, str. 56

Slika 10: Posojila MFI nekreditnim institucijam leta 2002 in 2006, kot delež BDP (v novih državah članicah EU)

Opomba: Za Slovaško je upoštevan podatek iz leta 2004 namesto 2002.

Vir: ECB Statistical Pocket Book, 2007, str. 56

Evropsko finančno integriranje med drugim opredeljuje tudi večje izdajanje obveznic finančnih in nefinančnih institucij, kar pa vpliva tudi na večjo konkurenco v evropskem finančnem sektorju. Poveča se tudi pritisk na banke, ki morajo svoje bilance upravljati čimbolj učinkovito, da povečajo dohodek na kapital. Prav tako je na denarnem trgu evroobmočja zaznati trend povečevanja skladov denarnega trga, investicijskih ter obvezniških skladov.

Slednje ugotovijo v svoji študiji tudi Capiello, Gérard, Kadareja in Manganelli (2006), ki s pomočjo analize donosov na kapitalskem trgu in trgu obveznic proučujejo, kolikšna je finančna integracija novih držav članic evroobmočja z evroobmočjem. Za kapitalske trge rezultati kažejo, da se je stopnja integracije med novimi članicami EU in evroobmočjem povečevala v skladu s procesom pridruževanja v EU, najtesnejše povezave pa so opazne med tremi največjimi srednjeevropskimi državami Češko, Madžarsko in Poljsko. Med manjšimi državami, kot so Ciper, Estonija, Latvija in Slovenija, je opazna le nizka stopnja integracije. Estonija in Ciper sta sicer poglobila povezanost tako z državami evroobmočja kot tudi s skupino večjih držav. Takšni rezultati so po vsej verjetnosti posledica institucionalnih dejavnikov, velikosti gospodarstev, geografskih oddaljenosti in šibkih gospodarskih vezi z evroobmočjem. Čeprav so vse države izkusile izjemen razvoj borznih trgov, se stopnje integracije in hitrost približevanja k evroobmočju močno razlikujejo. Na trgu obveznic so le za Češko opazni znaki konvergiranja gibanja z nemškimi (merilo za evroobmočje) in poljskimi obveznicami (Capiello, et al., 2006, str. 25).

Če se ob zaključku tega poglavja torej osredotočimo še na finančne trge novih držav članic EU, ugotovimo da je za te v prvi vrsti značilna plitkost, ki zavira učinkovito transmisijo monetarne politike v finančne pogoje, s katerimi se soočajo gospodinjstva in podjetja. Že iz podatkov o obsegu finančnih sredstev kot deležu BDP je razvidno, da zaostajajo za povprečjem evroobmočja; nizek pa je tudi nivo finančnih posrednikov ter posojil kreditnih institucij. Zanimiva značilnost pa je, da igrajo pomembno vlogo v teh državah tuji finančni posredniki, medtem ko je delež domačih bančnih kreditov kot % BDP znatno nižji kot v evroobmočju (Angloni et al., 2005, str. 27).

Prav gotovo je napredek na denarnih trgih in trgih obveznic povezan z vpeljavo enotne valute. Še vedno pa ostajajo finančni trgi daleč od stopnje popolne integriranosti (De Grauwe & Mongelli, 2005, str. 22).

3.2.6 Kriterij fiskalne integracije

Fiskalno integracijo lahko pojasnimo na osnovi naslednjih treh pglavitnih dimenzij:

- stopnja fiskalne konvergence;
- sposobnost prilagajanja na šoke s pomočjo fiskalnih stabilizatorjev;
- javna delitev tveganja.

Eden izmed večjih dosežkov fiskalne konvergence je zagotovo izpolnjevanje fiskalnih maastrichtskih kriterijev, ki so predpogoj za uvedbo evra ter izpolnjevanje pogojev Pakta stabilnosti in rasti. Obstajajo pa tudi dokazi o globlji ravni fiskalne konvergence, saj se fiskalni položaji držav približujejo tudi zato, ker ekonomska integracija spodbuja harmonizacijo nekaterih področij obdavčenja, javne porabe in fiskalne zakonodaje. Kljub temu da se fiskalna disperzija med državami manjša, določene nacionalne fiskalne posebnosti posameznih držav vplivajo na poudarjanje razlik med državami.

Glede sposobnosti prilagajanja na šoke velja, da lahko države evroobmočja prenesejo tudi večja gospodarska neravnovesja, ki bi vplivala na proračun, če le izpolnjujejo srednjeročne cilje, določene v Paktu stabilnosti in rasti. Ti cilji namreč zahtevajo uravnotežen proračun ali celo proračunski presežek. Če avtomatski stabilizatorji delujejo tako, da ublažijo posledice negativnih šokov, je zmanjšana potreba po prilagoditvi realnega deviznega tečaja. Poleg sredstev, namenjenih za vodenje avtonomnih fiskalnih politik, ki so usmerjene v stabilizacijo, pa bi vsaka država potrebovala še nek dodaten fiskalni sklad (Mongelli, 2002, str. 21).

Tretja dimenzija je sposobnost javne delitve tveganja, ki bi jo omogočil nek naddržavni proračun (kot npr. zvezni proračun v ZDA). Države, ki jih prizadene začasen negativen šok, lahko prejmejo transferje od držav, ki jih šok ne prizadene, kot nekakšno kompenzacijo za izgubo instrumenta deviznega tečaja v skupno dobro. V večini držav, ki tvorijo valutno unijo, so ti transferji samodejni. Ko pride do negativnega šoka, se v določeni regiji zniža dohodek relativno glede na ostalo unijo in davčni prilivi s strani rezidentov se zmanjšajo. V istem obdobju različne subvencije, kot so prispevki za brezposelne in subvencije za revne, narastejo. V dobrih letih se zgodi ravno obratno in regija, ki ji gre dobro, podpira regijo, ki jo prizadene šok. V ZDA tako zvezni transferji med zveznimi državami kompenzirajo negativne šoke. Nič takega pa ne obstaja v EU. Proračun EU znaša le približno odstotek BDP in se običajno nameni za stroške delovanja EK, skupno kmetijsko politiko (CAP) ter strukturne sklade, ki so namenjeni za podporo revnejšim regijam, ne glede na to, ali jih prizadene negativen šok. Kakršenkoli sistem transferjev v EU bi potreboval izjemno povečanje proračuna EU, kar pa je v bližnji prihodnosti malo verjetno (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 369). Bini-Smaghi in Vori (1992) pa sta dokazala, da

so bolj homogene monetarne unije kot so npr. Švica, Belgija in Luksemburg lahko zelo uspešno delovale z omejenim zveznim proračunom.

Po tem kriteriju torej Evropa zagotovo ni OCA. Trenutno tudi ni politične podpore za ustanovitev izdatnih in samodejnih znotraj-evropskih transferjev, kljub temu da obstajajo neki površinski predlogi. Med drugim je bilo predlagano, da bi se pobiral evropski davek, ki bi bil namenjen za shemo evropske brezposelnosti. Sicer že obstajajo omejeni fondi pod okriljem EK, iz katerih se namenijo sredstva v primeru, ko državo prizadene naravna nesreča.

V bližnji prihodnosti naj bi se v Evropi sprejela neka oblika sheme fiskalnih transferov (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 369). Do tedaj pa se bodo morale države evroobmočja v veliki meri zanesti na lastne vire in prilagoditvene mehanizme, ki bodo potrebni v primeru negativnih šokov.

3.2.7 Kriterij politične integracije (solidarnost, nacionalizem)

Že zgodnja OCA teorija je poudarjala pomembnost politične volje in podobnost političnih preferenc v odnosu do integriranja v valutno unijo. Dogodki preteklih desetletij in razvoj integracije pa potrjujejo, da sta bila močna politična volja in interes vsekakor prisotna. Politični kriteriji lahko celo prevladajo nad ekonomskimi, saj politična volja spodbuja k izpolnjevanju skupnih zavez, vzdržuje sodelovanje v različnih ekonomskih politikah in spodbuja več institucionalnih povezav. Razlike med političnimi preferencami med državami EU (in predvsem med državami evroobmočja) so se v preteklih letih zmanjšale, saj bi sicer le stežka dosegli izpolnjevanje maastrihtskih konvergenčnih kriterijev v tolikšni meri.

Evropsko valuto evro deli skupina samostojnih držav, ki ne tvorijo enotne evropske države. Cilj evroobmočja prav tako ni postati enotna država v tradicionalnem pomenu besede. Gre za edinstveno situacijo in ravno zaradi tega je potrebno politično integracijo oceniti z različnih vidikov:

- Vidik naraščajoče funkcionalnosti politične integracije obstaja v smislu nadnacionalnih zakonodajnih organov kot sta Svet EU in Evropski parlament, spodbujanje harmonizacije nacionalnih zakonodaj, spodbujanja skupnih politik s strani EK, delovanje Evropskega sodišča, sistem mednarodnega nadzora ter obvezujoč sistem proračunskih zavez. Dejanske moči vseh teh institucij glede na posamezne države ni lahko oceniti. Funkcionalna politična integracija pa se lahko sčasoma le še poglobi ter regulatorni okvir harmonizira, kar pa vodi zgolj v oblikovanje skupne evropske identitete.
- Poteka prenos samostojnosti nekaterih elementov ekonomskih politik v smislu centralizacije monetarne in tečajne politike. Monetarna politika se izvaja v okviru Evrosistema s centrom v ECB, kot je podrobneje opisano v predhodnem poglavju. Države Evrosistema sicer še vedno same določajo nacionalne fiskalne politike, vendar v okvirih, ki jih določata Pakt stabilnosti in rasti ter procedura presežnega deficita. Vlade

držav morajo upoštevati širše smernice ekonomske politike, ki jih letno sprejema Svet EU in ki vsebujejo resna priporočila makroekonomskih in strukturnih politik.

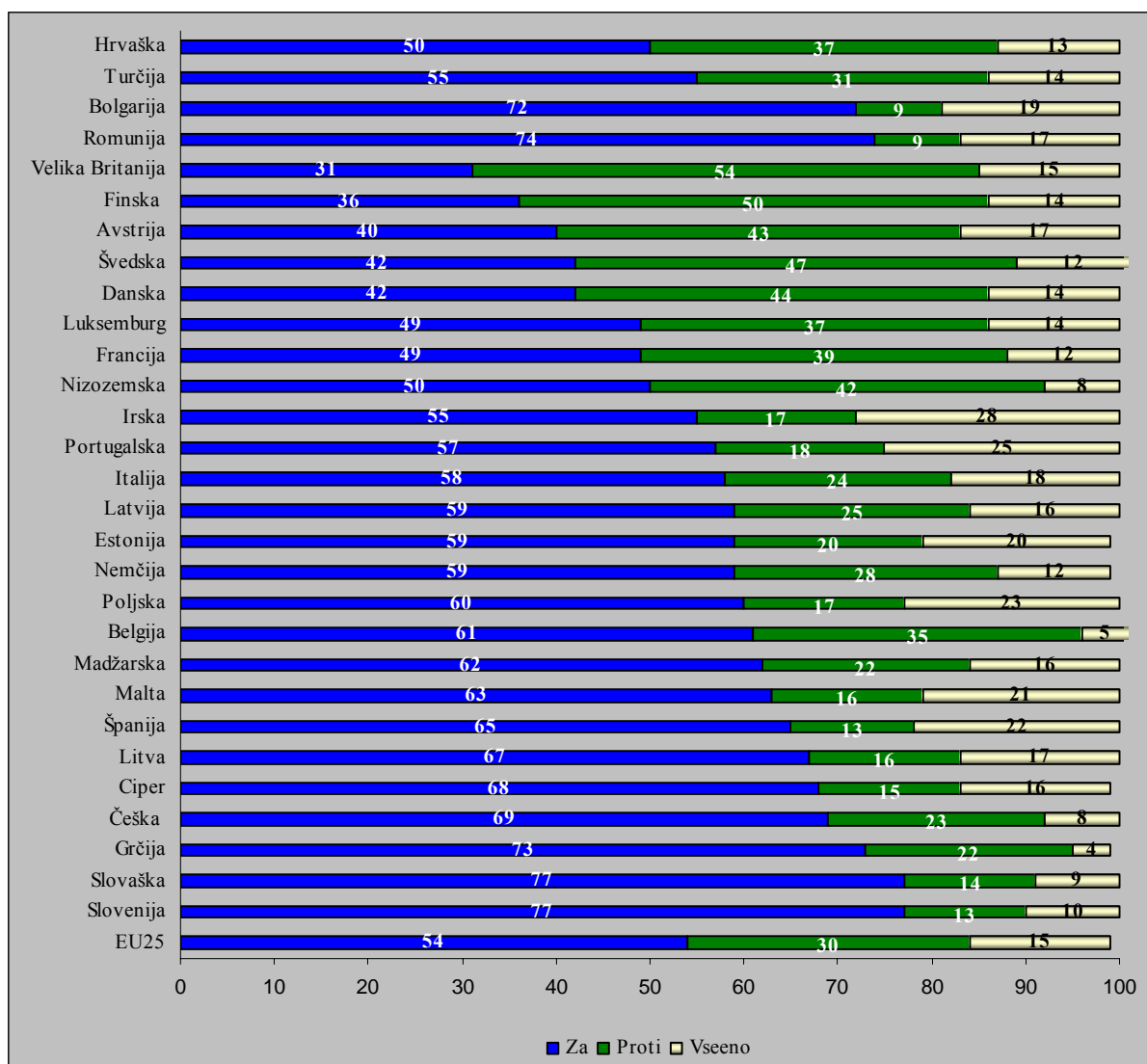
- Naraščajoča je potreba po koordinaciji politik, ki je opravičena z naraščanjem medsebojnega vpliva politik, prisotnostjo ekonomij obsega in nerazdružljivostjo nekaterih funkcij, ki prispevajo k povečanju blagostanja. Koordinacija med državami evroobmočja oz. državami EU vključuje mednarodno nadzorovanje in pogosto izmenjavo mnenj o določenih specifičnih razvojnih in političnih vprašanjih. V okviru institucij EU se odvijajo pogosta posvetovanja in sodelovanja glede določenih iniciativ in skupnega sprejemanja odločitev (Mongelli, 2002, str. 22-23).

Države evroobmočja so torej večji del svoje nacionalne samostojnosti prenesle na nadnacionalne organe EU in medvladne konference. Tako je manevrski prostor za oblikovanje avtonomne nacionalne ekonomske politike zagotovo postal precej ožji. Po drugi strani pa ima vsaka od držav boljši vpogled in večji vpliv na odločitve skupnih politik.

Stopnjo politične integracije pa lahko presojamo tudi z vidika občutka solidarnosti. Kako globok je v Evropi občutek solidarnosti? Do katere mere so se državljani pripravljani odpovedati delu svoje nacionalne suverenosti za skupne interese? Žal ne obstaja nikakršen preprost in nekontroverzen način, ki bi izmeril voljo in odnos evropskih državljanov. Določen skepticizem v odnosu do evropske integracije je vsekakor prisoten, kar je razvidno tudi iz rezultatov referendumov v Franciji in na Nizozemskem, ki so se leta 2005 negativno izkazali v glasovanju za novo evropsko ustavo. Razlike v mnenjih med državami so očitne. Mnogo novih držav članic entuziastično podpira politično integracijo, medtem ko Velika Britanija in nordijske države niso takšnega mnenja (Baldwin & Wyplosz, 2006, str. 367).

Iz rezultatov javnomnenjskih raziskav (konec leta 2006) je, kakor je razvidno s Slike 11, naklonjenost politični uniji bolj razširjena v novih državah članicah EU, med katerimi je največja podpora ravno v Sloveniji in na Slovaškem, kjer se je v primerjavi s preteklim letom še povečala. Manjša podpora pa je značilna za baltski državi Estonijo in Latvijo. Madžarska je edina med novimi državami članicami EU, v kateri je podpora v primerjavi s preteklim letom padla. Na Malti in Cipru je podpora ideji razmeroma nespremenjena, upadlo pa je nasprotovanje razvoju politične integracije. Med državami EU-15 so razlike večje in se gibljejo od le 31 % podpore v Veliki Britaniji do 73 % podpore v Grčiji (kjer se je v primerjavi s preteklim letom povečala podpora še za dodatnih 5 odstotnih točk). Omeniti velja še, da se je podpora politični uniji znatno znižala v državah kandidatkah za vstop v EU (Turčija, Hrvaška) (Eurobarometer 66, 2006, str. 195).

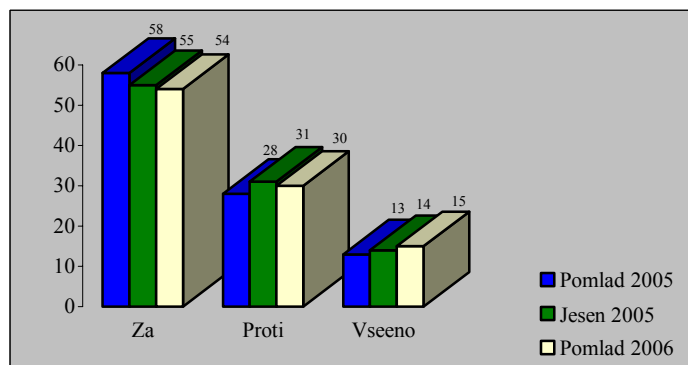
Slika 11: Podpora razvoju evropske politične integracije po državah EU

Vir: Evropska Komisija, Evrobarometer 66, december 2006, str. 196

Zanimiva je tudi primerjava podpore evropski politični integraciji po letih, iz katere je razvidno (Slika 12), da se podpora giblje relativno enakomerno. Četudi je upadlo število pritrdilnih odgovorov med anketiranci, je takšen trend opazen tudi med negativnimi odgovori.

Slika 12: Podpora razvoju evropske politične integracije po letih

Vir: Evropska Komisija, Evrobarometer 66, december 2006, str. 195

Nacionalna pripadnost je kljub poglobljanju evropske integracije še vedno močno prisotna. V izpolnjevanju kriterija solidarnosti torej Evropa ni ravno najboljša, izredno slabo pa ji tudi ne gre.

3.2.8 Kriterij endogenosti

Večino kriterijev OCA je mogoče primerjati opisno, ekonomske kriterije kot sta korelacija poslovnih ciklov in intenzivnost trgovine ter prisotnost medsebojne pozitivne povezave pa je mogoče preveriti tudi empirično. V tem delu torej preverjam tretjo hipotezo magistrskega dela, ki pravi, da tudi za nove potencialne članice evroobmočja velja pozitivna povezava med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine, kar pomeni, da se hipoteza o endogenosti OCA ohrani.

Dejstvo je, da za državo vključitev v valutno unijo pomeni prednost v smislu povečanja trgovine. Razširjena je razlaga EK, da povečanje trgovine povzroči večjo usklajenost med poslovnimi cikli gospodarstev, kar zmanjša verjetnost in pogostost asimetričnih šokov. Alternativna razlaga, katere zagovornik je Krugman (1993), pa pravi, da se med državami poveča zgolj medpanožna trgovina, kar vodi v specializacijo in povečanje verjetnosti asimetričnih šokov. Predznak regresijskega koeficienta v spodnjem modelu nam lahko pojasni, katero razlago je bolj smiselno upoštevati v primeru, ko gre za potencialne članice evroobmočja.

3.2.8.1 Empirično preverjanje

V empiričnem delu ocenjujem model po zgledu modela Frankel- Rose (1996), s katerim se ocenjuje povezanost med simetrijo poslovnih ciklov ter intenzivnostjo trgovine.

Ekonometrična analiza temelji na podatkih o gibanju BDP in trgovine v potencialnih državah članicah evroobmočja in evroobmočju v obdobju 1999 - 2006.

Ocenjuje se povezava med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine za države, ki so postale članice EU leta 2004 in so kandidatke za vstop v evroobmočje. Čeprav so Slovenija, Ciper in Malta že članice evroobmočja, jih obravnavam v sklopu potencialnih kandidat, saj v proučevanem obdobju to še niso bile.

3.2.8.1.1 Metoda panelnih podatkov

Za ocenjevanje uporabim metodo panelnih podatkov, ki je kombinacija presečnih podatkov (cross-section) in časovnih vrst. Panelna struktura podatkov nam tako omogoča opazovanje izbrane presečne enote po posameznih spremenljivkah v določenem časovnem obdobju.

Panelne podatke označuje tako indeks i , s katerim se označujejo presečni podatki ter indeks t , ki je oznaka za podatke časovnih vrst. Panelni podatki imajo namreč dve dimenziji – presečno in časovno, kar v panelni tehniki združimo v skupno matriko, kakor je prikazano na spodnjem primeru (2).

$$Y_t^{SLO} = \begin{pmatrix} Y_{1999} \\ Y_{2000} \\ Y_{2001} \\ \vdots \\ \vdots \\ Y_{2006} \end{pmatrix}; Y_i^{1999} = \begin{pmatrix} Y_{CZ} \\ Y_{CY} \\ Y_{EE} \\ \vdots \\ \vdots \\ Y_{SLO} \end{pmatrix} \text{ in skupna matrika: } Y_{it} = \begin{pmatrix} Y_{CZ,1999} & Y_{CY,1999} & \cdots & Y_{SLO,1999} \\ Y_{CZ,2000} & Y_{CY,2000} & \cdots & Y_{SLO,2000} \\ \vdots & \vdots & & \vdots \\ Y_{CZ,2006} & Y_{CY,2006} & \cdots & Y_{SLO,2006} \end{pmatrix}_{T \times N} \quad (2)$$

Uporaba panelne tehnike ima pomembno primerjalno prednost pred drugimi tehnikami, ker lahko uporabimo večje število opazovanj. Pri običajnih časovnih vrstah so dostopne namreč le redke serije letnih podatkov določenih spremenljivk, ki presegajo 50 let. V primeru panelne tehnike pa ocenjujemo časovno serijo podatkov za več enot (npr. držav) hkrati, kar poveča število opazovanj. Tako se poveča število stopinj prostosti in zmanjša kolinearnost med pojasnjevalnimi spremenljivkami, kar vodi v večjo kakovost ekonometričnih ocen (Asteriou, Hall, 2007, str. 344). Panelna tehnika nam omogoča zajetje med spremenljivkami v modelu v daljšem obdobju ter hkrati omogoča izločitev specifičnih in časovno invariantnih učinkov za posamezno presečno enoto. Pridobljene ocene parametrov so torej bolj nepristranske (Rojec et al., 2002, str. 318).

Panelni podatki imajo zaradi kombinacije presečnih podatkov in podatkov časovnih vrst večjo informativno vrednost in so bolj primerni za proučevanje dinamike sprememb določenega pojava. Panelni podatki upoštevajo tudi razlikovanje presečnih enot in da obstajajo razlike v različnih časovnih obdobjih.

Pri analizi panelnih podatkov izbiramo med modelom s stalnimi učinki (angl. *fixed effects model*; *FEM*) in modelom s slučajnimi učinki (angl. *random effects model*; *REM*) s pomočjo Hausmanovega testa, ki omogoča oceno, ali so pojasnjevalne spremenljivke korelirane s posameznimi učinki. Prednost modela s stalnimi učinki je, da je konsistenten tudi takrat, ko so ocenjene vrednosti korelirane s posameznimi individualnimi učinki. Hausmanov test²¹ pa nam pove, ali je tudi model s slučajnimi učinki ustrezen za oceno panelnih podatkov. Tako testiramo ničelno hipotezo (H_0), ki pravi, da je metoda REM konsistentna in učinkovita ter alternativno hipotezo (H_1), po kateri je REM metoda nekonsistentna (Asteriou & Hall, 2007, str. 349). Ker je vrednost Hausmanove statistike v proučevanem modelu nizka ($\chi^2 < \chi^2_c$), ne moremo zavrnila ničelne hipoteze, kar pomeni, da je model s slučajnimi učinki (REM) bolj primeren.

²¹ $H = (\hat{\beta}^{FE} - \hat{\beta}^{RE})' [Var(\hat{\beta}^{FE}) - Var(\hat{\beta}^{RE})]^{-1} (\hat{\beta}^{FE} - \hat{\beta}^{RE}) \approx \chi^2(k)$

3.2.8.1.2 Model

Korelacijo poslovnih ciklov je mogoče preverjati s korelacijo realnega BDP, zaposlenosti in indeksov industrijske proizvodnje. Zaradi pomanjkljivih podatkov na področju zaposlenosti ter indeksov industrijske proizvodnje, za izračun korelacije poslovnih ciklov uporabim le podatke za realni BDP. Skupaj torej panel tvorijo podatki za 10 držav (Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, Slovenija, Latvija, Litva, Estonija, Ciper in Malta) v časovnem obdobju 8 let (1999-2006), kar pomeni 80 opazovanih enot.

Osnovni model izhaja iz modela, ki sta ga v svoji študiji uporabila Frankel in Rose (1996):

$$\text{Corr}(Q_{i,j}, Q_{i,j}) = \alpha + \beta(IT_{i,j}) + v_{i,j} \quad (3)$$

$\text{Corr}(Q_{i,j}, Q_{i,j})$ predstavlja iz četrtnih podatkov izračunane letne bilateralne korelacijske koeficiente, pri čemer država i predstavlja celotno evroobmočje (EA-12), država j pa je posamezna država – vsaka izmed novih članic EU.

Kakor je razvidno iz modela, korelacijo poslovnih ciklov pojasnjuje funkcija trgovinske intenzivnosti. Trgovinsko intenzivnost pa je mogoče opredeliti s pomočjo različnih indeksov:

- Izvoz: $IT_{i,j} = \frac{X_{i,j}}{X_i + X_j}$
- Uvoz: $IT_{i,j} = \frac{M_{i,j}}{M_i + M_j}$
- Celotna trgovina: $IT_{i,j} = \frac{X_{i,j} + M_{i,j}}{X_i + X_j + M_i + M_j}$

V enačbah (4), ki opredeljujejo indeks trgovinske intenzivnosti $X_{i,j}$ in $M_{i,j}$ predstavljata izvoz in uvoz med državama i in j , pri čemer i predstavlja celotno evroobmočje, j pa posamezne države (Češka, Slovaška, Madžarska, Poljska, Slovenija, Latvija, Litva, Estonija, Ciper in Malta). Vključevanje različnih indeksov kot pojasnjevalnih spremenljivk nam omogoči primerjavo med različnimi modeli in odločitev za indeks, ki je najboljši za pojasnjevanje odvisnosti med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine.

3.2.8.1.3 Rezultati in ugotovitve

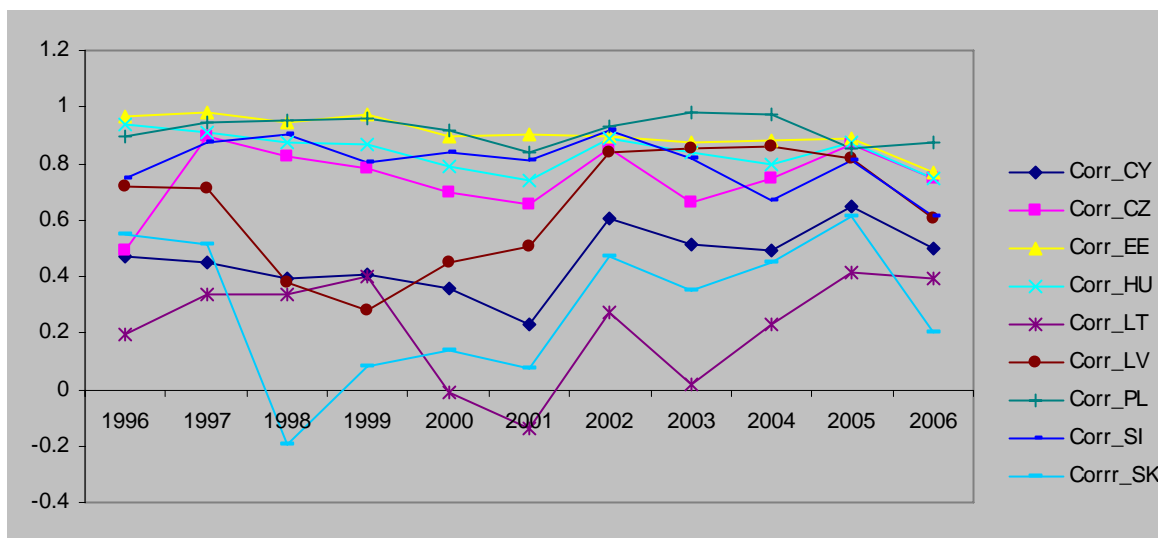
Korelacija poslovnih ciklov

S pomočjo četrtnih podatkov o realnem BDP proučevanih držav in evroobmočja izračunam letne korelacijske koeficiente, ki služijo kot odvisna spremenljivka v proučevanem modelu. Pri tem želim uporabiti za merjenje korelacije poslovnih ciklov BDP, zaposlenost in indeks industrijske proizvodnje. Zaradi pomanjkljivih podatkov o zaposlenosti v evroobmočju ter

prekratke serije dostopnih podatkov, uporabim le realni BDP. Za izračun korelacijskih koeficientov so potrebne stacionarne serije, zato podatke preračunam v stopnje rasti. Iz četrletnih podatkov tako izračunam letne korelacijske koeficiente in jih vključim v model kot odvisno spremenljivko.

S Slike 13 je razvidno, kako sinhronizirana so gospodarstva z evroobmočjem ter kako se je korelacija skozi leta spreminjala. V analizo ni vključena Malta zaradi manjkajočih podatkov v celotni časovni vrsti.

Slika 13: Gibanje korelacijskih koeficientov v obdobju 1996-2006

Vir: Eurostat, lastni izračun

Iz analize gibanja korelacijskih koeficientov (Slika 14), lahko ugotovimo, kako usklajeno je bilo gibanje BDP proučevanih držav glede na evroobmočje v zadnjih 10 letih. Navkljub razmeroma visokim in pozitivnim koeficientom izstopata Slovaška in Litva, katerih korelacijski koeficient v določenih obdobjih doseže celo negativne vrednosti. Razlog za takšno gibanje v Litvi so posledice ruske krize, saj je imela država zaradi tega v določenem obdobju negativno gospodarsko rast. Na Slovaškem pa je leto 1998 pomenilo vrhunec makroekonomske krize, ki se je prav tako odražala v negativnih stopnjah gospodarske rasti. Z zamenjavo vlade oktobra 1998 so se razmere pričele izboljševati.

Trgovinska intenzivnost

Odvisno spremenljivko – korelacijo poslovnih ciklov, skušam pojasniti s pomočjo različnih indeksov trgovinske intenzivnosti.

Ocene modela s stalnimi učinki (*FEM*) in ocene modela s slučajnimi učinki (*REM*) kažejo pozitivno povezanost med bilateralno trgovinsko intenzivnostjo in korelacijo poslovnih ciklov med evropskimi državami. Vse ocene so bile izvedene za 12 držav evroobmočja, kar je

predstavljalo samostojno enoto ter 10 držav, ki so v EU vstopile leta 2004. Na podlagi rezultatov Hausmanovega testa se odločim za model s slučajnimi učinki, ki da boljše rezultate. V splošnem, neodvisno od indikatorja trgovinske intenzivnosti (indeks, ki vključuje uvoz, izvoz ali celotno trgovino), rezultati potrjujejo hipotezo, ki sta jo zastavila že Frankel in Rose, da gre za pozitivno povezanost med trgovino in korelacijo poslovnih ciklov.

Tabela 16: Ocena po metodi REM za obdobje 1996-2006:

REM ocena za obdobje 1999 -2006			
	Intenzivnost trgovine		
	IT _{i,j} (izvoz)	IT _{i,j} (uvoz)	IT _{i,j} (skupno)
Korelacija poslovnih ciklov (BDP)	11,5298 (0,045)	12,54198 (0,069)	12,197 (0,054)
R ²	0,2233	0,1914	0,2103
Hausman : χ^2	0,14	0,16	0,15
χ^2_c	0,7046	0,6908	0,6973

N=79, verjetnost p je podana v oklepajih

Vir: Lastni izračun

Ocene, ne glede na izbiro indeksa trgovinske intenzivnosti, potrjujejo pozitivno povezanost med korelacijo poslovnih ciklov in trgovino za 10 držav, ki so bile predmet proučevanja. Na podlagi Hausmanovega testa in boljših verjetnosti izberemo model s slučajnimi učinki (REM) – Tabela 16. Iz Tabele 16 je razvidno, da so bili ocenjeni koeficienti 11,5298 12,54198 in 12,197 za trgovinsko intenzivnost, izračunano na podlagi indeksov izvoza, uvoza in skupne trgovine. V vseh primerih je determinacijski koeficient R² okoli 20 odstotkov, kar pomeni, da je približno 20 % variance korelacijskih koeficientov pojasnjene z linearno odvisnostjo medsebojne trgovinske intenzivnosti. Preostali del pojasnjujejo ostale spremenljivke (kot npr. razlika v BDP p.c.), ki v model niso vključene. Trgovinska intenzivnost se v vseh primerih izkaže za statistično značilno pojasnjevalno spremenljivko, najboljša pa je ocena z indeksom, ki upošteva skupno trgovino. Pri slednji je koeficient statistično značilno različen od nič pri 5 % stopnji značilnosti.

3.3 Skupno izpolnjevanje kriterijev

V zaključnem delu osrednjega poglavja povzemam skupno izpolnjevanje kriterijev OCA v novih državah članicah EU. Preverjanje posameznih kriterijev je omogočilo vpogled v izpolnjevanje določenih kriterijev. Skupna ocena, ki temelji na zgolj približnih ocenah izpolnjevanja posameznih kriterijev, pa nam da celosten vpogled v izpolnjevanje kriterijev. Iz tega lahko sklepamo, katere države bodo ob vključitvi imele več težav s prilagajanjem evroobmočju, saj bo verjetnost, da jih bodo prizadeli asimetrični šoki zaradi premajhne koreliranosti z evroobmočjem, večja. V kolikor kriteriji izpolnjevanja fleksibilnosti zaposlenih, odprtosti gospodarstva in diverzificiranosti proizvodnje in trgovine niso izpolnjeni v zadostni meri, je večja tudi verjetnost, da bodo težave s prilagajanjem bolj izrazite.

Če povzamemo, so evropske države v glavnem odprte in diverzificirane. Zagotovljena sta torej dva izmed osnovnih kriterijev OCA, medtem ko kriterij mobilnosti zaposlenih v splošnem ni izpolnjen. Evropa prav tako ne izpolnjuje kriterija fiskalnih transferjev, presojanje o tem, ali izpolnjuje kriterij politične integriranosti, pa je nekoliko negotovo. Slednja kriterija sta vprašljiva že z vidika trenutnega evroobmočja. Verjetnost, da bi bili politični kriteriji izpolnjeni v primeru širitve, je še toliko manjša.

Tabela 17: Skupna ocena izpolnjevanja OCA kriterijev za nove države članice EU

	Trg dela	Odprtost gospodarstva	Podobnost proizvodnje	Kreditni/BDP	Korelacija poslovnih ciklov	SKUPNA OCENA (povprečje)
Češka	3	4	1.5	2.5	4	2.8
Estonija	2.5	5	4	4	5	3.9
Ciper	-	2.5	3	4.5	2.5	3.1
Latvija	-	3	4	4	3.5	3.6
Litva	-	3	2.5	2.5	1.5	2.4
Madžarska	3.5	4	3	3	4.5	3.4
Malta	-	4.5	-	5	3	4.2
Poljska	3.5	2	2.5	2	5	2.7
Slovenija	2	3.5	3.5	3	4	2.9
Slovaška	3	4.5	1	2.5	1.5	2.2

Opomba: Ocena 5 pomeni, da je izpolnjevanje kriterija zelo dobro in ocena 1, da je zelo slabo. Skupna ocena je vsota posameznih ocen, deljena s številom upoštevanih kriterijev – povprečje.

Vir: Lastni izračun

Iz Tabele 17 je razbrati, da je izpolnjevanje kriterijev po posameznih državah nadvse različno. Ocenjene vrednosti temeljijo na podlagi podatkov, nanizanih v predhodnih poglavjih. Za kriterij trga dela so za primerjavo uporabljeni podatki o skupnih indeksih zaščite zaposlenih in brezposelnih, kar odraža fleksibilnost trga dela (Tabela 11). Odprtost gospodarstva je merjena z razmerjem med povprečnim izvozom in uvozom v BDP v letu 2005 (Tabela 12), medtem ko je podobnost proizvodnje ocenjena na podlagi indeksa neenakosti za leto 2006 (Slika 5). Za oceno finančne integriranosti sem izbrala indikator deleža posojil nefinančnim institucijam v BDP v letu 2006 (Slika 12), korelacija poslovnih ciklov pa je ocenjena na podlagi podatkov o BDP v obdobju od leta 1996 do tretjega četrtletja leta 2007 (Priloga 6). Podrobneje so razredi za razvrstitev ocen posameznim državam po kriterijih prikazani v Prilogi 7.

Skupna ocena je kljub pomanjkljivim podatkom za določene države (Litva, Latvija, Ciper in Malta) pri kriteriju fleksibilnosti trga dela primerljiva, saj je izračunana kot povprečje, pri čemer je upoštevano, za koliko kriterijev so na voljo podatki. Na podlagi izračunov je mogoče zaključiti, da bi ob morebitni vključitvi v evroobmočje imela najmanj težav s prilagajanjem Estonija, katere skupna ocena je najvišja. Sledijo ji Madžarska, Latvija in Ciper. Slovenija, za katero se je izkazalo, da se po letu in pol delovanja znotraj evroobmočja še vedno spopada z najvišjo inflacijo, se nahaja na petem mestu. Čeprav ima Malta najvišjo skupno povprečno oceno, je pri razlagi le-tega potrebno upoštevati dejstvo, da so zanjo na voljo le podatki za izračun treh kriterijev. Največ težav pa naj bi glede na skupno - najnižjo oceno imela Slovaška, ki je ravno na pragu vstopa v evroobmočje.

Pri izpolnjevanju kriterijev OCA pa ne smemo pozabiti na kriterij endogenosti, ki pravi, da bo usklajenost poslovnih ciklov in posledično medsebojna trgovina narasla po vključitvi v valutno unijo.

Relativno dobra pripravljenost z vidika OCA kriterijev pa je tudi odlično izhodišče za doseganje ustrezne realne in nominalne konvergence. Kakor je izpostavljeno že v prvem delu magistrskega dela, je doseganje nominalne konvergence v smislu izpolnjevanja maastrichtskih kriterijev tudi formalni pogoj za vstop v evroobmočje, pri čemer je potrebno poudariti, da le doseganje določene stopnje realne konvergence še pred vstopom v evroobmočje, zagotavlja lažje prilagajanje. Za razliko od kriterijev OCA, ki temeljijo na ekonomski teoriji, tega ne moremo trditi za razprave o odločanju med nominalno in realno konvergenco. Znova si lahko zastavimo vprašanje prioritete skupne monetarne politike in fiskalne politike v posameznih državah (v skladu s Paktom stabilnosti in rasti). Ali bodo učinkovite pri pospeševanju dolgoročne gospodarske rasti, kar je tudi cilj realne konvergence, ali pa bodo politike bolj usmerjene v izpolnjevanje nominalnih konvergenčnih kriterijev, ki bi državam omogočili vstop v evroobmočje. Ravno zaradi različnih ciljev posameznih držav in skupne monetarne politike je s tem povezana problematika glasovanja o ukrepih monetarne politike in morebitnih posledicah le-tega. Če dolgoročno upoštevamo teorijo endogenosti, naj bi se sčasoma tudi nove države dovolj integrirale, cilji njihovih makroekonomskih politik pa naj bi postali skladni s cilji starih držav članic EU. V tem primeru tudi neenakovredno glasovanje v primeru rotacije glasovalnih pravic ne bo predstavljalo večjih težav. Vprašanje, ki si ga lahko zastavimo, pa je le, kako dolg je pravzaprav dolgi rok.

SKLEP

V magistrskem delu sem izpostavila širitev evroobmočja z vidika optimalnosti valutnega področja in potrebnih institucionalnih sprememb. Že sama asimetrična širitev evroobmočja, ki pomeni podvojitev števila članic ob zgolj približno 7 % povečanju BDP, implicira dejstvo, da so potrebne spremembe z vidika institucionalne ureditve na eni strani ter presoja o ekonomskih posledicah na drugi strani.

Hipotezo o institucionalnih spremembah z vidika odločanja organov odločanja v Evrosistemu, navedeno v uvodnem poglavju, sem uspela delno potrditi. Institucionalne spremembe se namreč obetajo, ko se bo evroobmočju pridružila še 16. država članica. Z uvedbo koncepta rotacije bo prišlo do spremenjene razdelitve glasovalne moči med starimi in novimi državami članicami. Nadaljnja širitev, ki omogoča oblikovanje posameznih skupin držav s skupnimi interesi, ki se zaradi mnogo bolj heterogene valutne unije ne ujemajo z interesi starih držav članic, bi lahko povzročila neenakovredno zastopanje in glasovanje v prid državam, ki imajo z vidika BDP manjšo težo v evroobmočju. Sistem rotacije, po katerem pogostost glasovanja temelji tudi na ekonomski teži države članice, nekoliko omili navedene posledice. Spremembe načina glasovanja so zagotovo korak v pravo smer bolj pravičnega in enakovrednega zastopanja držav, le čas pa bo pokazal, če je to dovolj za zagotovitev nadaljnega kredibilnega vodenja monetarne politike, ki deluje v splošno korist evroobmočja.

V okviru magistrskega dela sem uspela delno potrditi tudi hipotezo, da nadaljnja širitev evroobmočja zmanjša verjetnost optimalnosti v skladu s teorijo OCA. Na podlagi empiričnega preverjanja prisotnosti asimetričnih šokov v državah potencialnih članicah evroobmočja, je mogoče potrditi, da so nove države članice EU bolj izpostavljene asimetričnim šokom. To je tudi razlog, da je izpolnjevanje kriterijev OCA še toliko bolj pomembno, saj je tako omogočeno prilagajanje kljub odsotnosti mehanizma deviznega tečaja. Med kriteriji je potrebno izpostaviti mobilnost zaposlenih, ki v Evropi – znotraj evroobmočja in med potencialnimi članicami evroobmočja - zaradi jezikovnih, kulturnih in institucionalnih ovir, še ni dosežena. Po drugi strani se razmere na trgih dela z vidika nadomestil za brezposelnost, zakonodaje za zaščito zaposlenih in fleksibilnosti plač izboljšujejo v smeri večje fleksibilnosti tudi v novih članicah EU. Klasična kriterija, ki spremljata teorijo OCA že od samega razvoja – odprtost gospodarstva in njegova diverzificiranost, sta različno izpolnjena gleda na posamezne države. V splošnem je izpolnjevanje zadovoljivo, še bolj pa je ob predpostavki teorije endogenosti, po kateri se le-to z vključitvijo še poveča, saj je usklajenost poslovnih ciklov in medsebojne trgovine večja. Slednje sem s pomočjo ekonometričnega modela potrdila tudi v okviru preverjanja tretje hipoteze, ki pravi, da tudi za nove potencialne države članice evroobmočja velja pozitivna povezava med korelacijo poslovnih ciklov in intenzivnostjo trgovine. Kriterij finančne integracije je med najkompleksnejšimi, njegovo izpolnjevanje pa se razlikujem po posameznih segmentih finančnega sistema. V splošnem se potencialne države članice evroobmočja kot nekdanje tranzicijske države soočajo s podrazvitostjo finančnih sektorjev. Dohitevanje ravni finančno razvitejših držav članic pa je razvidno iz naraščajočega deleža posojil nefinančnim institucijam,

ki je v veliki meri prisotno v zadnjih letih. Kar zadeva izpolnjevanje političnih kriterijev ter kriterija fiskalnih transferjev je prav gotovo najteže podati argumentirano oceno, saj je merjenje teh kriterijev oteženo, ocena pa je zgolj rezultat subjektivne presoje.

V splošnem so potencialne države članice evroobmočja, sodeč po kriterijih OCA, relativno dobro pripravljene na članstvo v evroobmočju. Glede na klasične kriterije, kot so trgovinska integracija, korelacija poslovnih ciklov in dejanska mobilnost proizvodnih dejavnikov, so na podobni ravni kot stare članice evroobmočja. Če predvidevamo tudi nadaljnji hiter proces integracije s članicami evroobmočja in med seboj, se v nadaljevanju lahko še dodatno zmanjša izpostavljenost asimetričnim šokom še pred vstopom v evroobmočje. Po vstopu v valutno unijo pa bo enotna monetarna politika pripomogla k še hitrejšemu razvoju trgovinskih vezi znotraj evroobmočja, nadaljnji sinhronizaciji poslovnih ciklov ter povečanju mobilnosti proizvodnih dejavnikov znotraj unije.

Odgovori delno pojasnjujejo, zakaj ostaja projekt skupne valute nekoliko kontroverzen. Ne zagovorniki ne nasprotniki oblikovanja skupne unije niso uspeli utemeljiti neizpodbitnih argumentov. Pričakovati je bilo, da se je OCA teorija osredotočila le na ovrednotenje stroškov in je koristi imela za samoumevne. Vendar pa tako koristi kot stroškov ni mogoče meriti, OCA kriteriji niso črno-beli in le redko so popolnoma izpolnjeni oz. popolnoma kršeni. V končni fazi je z ekonomskega vidika nemogoče sprejeti končno odločitev in oblikovanje valutne unije ostaja rezultat političnih premislekov.

Delno izpolnjevanje OCA kriterijev implicira tudi dejstvo, da je bila odločitev o uniji že sprejeta in da je moč pričakovati še stroške. OCA teorija identificira stroške in zaključuje, da se bodo stroški pojavili predvsem na trgih dela in da bi bilo potrebno ponovno premisliti o sistemu fiskalnih transferjev, kar pa se v primeru nadaljnje širitve izrazi v še kompleksnejšem problemu.

LITERATURA

1. Allen, P. R. & Kenen, P. B. (1980). *Asset Markets, Exchange Rates and Economic Integration. A Synthesis*. Cambridge: Cambridge University Press.
2. Angeloni, I., Flad, M. & Mongelli, F.P (2005). Economic and Monetary Integration of the New Member States: Helping to chart the route. *ECB Occasional Paper*, 36, 1-54. Frankfurt am Main: European Central Bank.
3. Asteriou, D. & Hall, S. G. (2007). *Applied Econometrics, a modern approach*. New York: Palgrave Macmillan.
4. Babetski, I. (2004). EU Enlargement and Endogeneity of some OCA Criteria: Evidence from the CEECs. *Czech National Bank Working Papers*, 2/04, 1-38. Prague: Czech National Bank.
5. Baldwin, R. & Wyplosz, C. (2006). *The economics of European integration*. (str. 349-371). London: McGraw Hill Education.
6. Bénassy-Quéré, A. & Turkisch, E. (2005). ECB Governance in an Enlarged Eurozone. *CEPII Working Paper*, 20/05, 1-52. Paris: CEPII.
7. Berger, H. (2002). The ECB and Euro-Area Enlargement. *IMF Working Paper*, 175, 1-54. Washington D.C.: International Monetary Found.
8. Bini-Smaghi, L. & Vori, S. (1992). Rating the EC as an Optimal Currency Area : Is It Worse Than The US? *Banca di Italia Working Paper*, 1-38. Roma: Banca di Italia.
9. Blanchard, O. & Quah, D. (1989). The Dynamic Effects of Aggregate Demand and Supply Disturbances. *American Economic Review*, 79(4).
10. Bordo, M., Eichengreen, B. & Kim, J. (1998). Was there really an earlier period of international financial integration comparable to today? *NBER Working paper*, 6738. New York: NBER.
11. Bofinger, P. (1994). Is Europe an Optimun Currency Area? *Centre for Economic Policy Research Discussion Paper*, Series 915. London: CEPR.
12. Campa, J. M., Goldberg, L. & Gonzáles-Mínguez, J. M. (2005). Exchange Rate Pass-through to Import Prices in the Euro Area. *NBER Working Paper* 11632. 1- 39. New York: NBER.
13. Capiello, L., Gérard, B., Kadareja, A. & Manganelli, S. (2006). Financial integration of new EU Member states. *ECB Working Paper*, 683, 1-74. 2006.
14. Corden, M. (1973). The adjustment problem. V Krause & Salant (ur.), *European Monetary Unification and its Meaning for the United States* (str. 159-184). Washington: Brookings.
15. Crosetti, G. & Pesenti, P. (2002). Self-Validating optimum Currency Areas. *NBER Working Paper*, 7873, 1-26. New York: NBER.
16. Dabrowski, M. & Rostowski, J. (2006). *The Eastern Enlargement of the Eurozone*. The Netherlands: Springerlink.
17. ECB (2003). The adjustment of voting modalities in the Governing Council, *ECB Monthly Bulletin*, May 2003. (str. 73-83). Frankfurt am Main: European Central Bank.
18. ECB (2003a), Measuring financial integration in the euro area, *ECB Monthly Bulletin*, October 2003 (str. 53-66). Frankfurt am Main: European Central Bank.
19. European Commission (1990). One Market, One Money. V *European Economy*. 44, October. Brussels: European Commission.
20. European Commission (2006). Public Opinion in the European Union. V *Eurobarometer* 66, December. (str. 195-197). Brussels: European Commission.

21. Eichengreen, B. (1990). Is Europe an Optimum Currency Area? *CEPR Discussion Paper* No. 478. London: CEPR.
22. Ferrando, A., Baele, L., Hördahl, P., Krylova, E. & Monnet, C. (2004). Measuring financial integration in the euro area. *ECB Occasional Paper* 14. Frankfurt am Main: European Central Bank.
23. Fidrmuc, J. (2001). The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria, Intraindustry Trade, and EMU Enlargement. *LICOS Discussion Papers*, Nr. 10601, 1-22. Leuven: LICOS.
24. Fidrmuc, J. & Schardax, F. (2002). More “Pre-Ins” Ante Portas? Euro Area Enlargement, Optimum Currency Area and Nominal Convergence. *Focus on Transition*. 2/2000, 1-20. Wien: Osterreichische National Bank.
25. Fleming, M. J. (1971). On Exchange Rate Unification. *Economic Journal*, 81, 467-488.
26. Frankel, J. & Rose, A. (1996). The endogeneity of the optimal currency area criteria. *NBER Working Paper*, 5700, 1 - 35. New York: NBER.
27. Frankel, J. & Rose, A. (2000). Estimating the Effects of Currency Unions on Trade and Growth. *NBER Working Paper*, 7857, 1-51. New York: NBER.
28. Frankel, J. & Rose, A., (2002). An estimate od the effect of common currencies on trade and income, *The Quaterly Journal of Economics*, 117(2002), 437-466.
29. Fontagne, L., Freundenber, M. (1999). Endogenous Symmetry of Shocks in a Monetary Union . *Open Economic Review* 10, 263-287.
30. Hagen, J., Traistaru, I. (2004): Macroeconomic adjustment in the new EU Member States, The new EU Member States Convergence and Stability, *Third ECB central banking conference*, October 2004. Frankfurt am Main: European Central Bank.
31. Gandolfo, G. (1994). *International Economics II: International Monetary Theory and Open Economy Macroeconomics*. (str. 403 - 410). Berlin: Springerverlag.
32. Gaspar, V. & Mongelli, J. P. (2001). Monetary Unification and the Single Market, *ECB mimeo*. Frankfurt am Main: European Central Bank.
33. Giersch, H. (1973). On the Desirable Degree of Flexibility of Exchange Rates. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 109, 191-213. Kiel: Institut für Weltwirtschaft.
34. Grauwe, P. De., Vanhavenrberke, W. (1993). Is Europe an optimum currency area? Evidence from regional data. *Policy Issues in the Operation of Currency Unions*. Cambridge: Cambridge University Press, str. 111- 129.
35. Grauwe, P. De. (1994). *The Economics of Monetary Integration*. 2nd edition. Oxford: Oxford University Press.
36. Grauwe, P. De. & Askoy, Y. (1999). Are Central European Countries Part of the European Optimum Currency Area? V V. Lavrač & P. de Grauwe (ur.), *Inclusion of Central European Countries in the European Monetary Union* (str. 13-34). Netherlands: Springer.
37. Grauwe, P. De. (2000). *Economics of Monetary Union*, 4th edition. (str. 23-58). Oxfröd: Oxford University Press.
38. Grauwe, P. De. & Mongelli, F. P. (2005). Endogneities of optimal currency areas; What brings countries sharing a single currency closely together, *ECB Working Paper*. No. 468, 2005. str. 1- 29. Frankfurt am Main: European Central Bank.
39. Grauwe P. De. (2007). The challenge of enlargement of the Eurozone, *SUERF Annual Lecture 2007*. 16 str. Wien: SUERF.
40. Grubel, H.G. (1970). The Theory of Optimum Currency Areas. *Canadian Journal of Economics*. May 1970, 318-324.
41. Hausman, J., A. (1978). Specification Tests in Econometrics, *Econometrica*, Vol. 46, No. 6. (Nov., 1978), 1251-1271.

42. Horvath, J. (2003). Optimum Currency Area Theory: A selective review. *BOFIT Discussion Papers*; No. 15, str. 1- 38. Helsinki: BOFIT.
43. Ingram, J.C. (1969). The Currency Area Problem. V R. A. Mundell & A. R. Swoboda (ur.), *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
44. Ishiyama, Y. (1975). The Theory of Optimum Currency Areas: A Survey. *Staff Papers International Monetary Fund*, 22, 344-384. Washington D.C.: International Monetary Found.
45. Jevčák, A. (2007). Long-term growth remains a challenge for Slovakia despite the current boom., *ECFIN Country Focus*, 4 (8), 1-6. Brussels: European Commission.
46. Kenen, P.B. (1969). The Optimum Currency Area: An Eclectic View. V Mundell & Swoboda (ur.), *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago: University of Chicago Press.
47. Kenen, P. B. (2002). What can we learn from the theory of Optimim Currency Areas? V *Submissions on EMU from leading academics* (str. 147-160). London: HM Treasury.
48. Kovacs, M. (2002). On the estimated size of the Balassa-Samuelson effect in five central and eastern European countries. *National Bank of Hungary working paper*, no 5. Budapest: MNB.
49. Krugman, P. (1991). *Geography and Trade*. Cambridge: MIT Press.
50. Krugman, P. (1993). Lessons of Massachusetts for EMU. V F. Torres & F. Giavazzi (ur.), *Adjustment and Growth in the European Monetary Union*. London: CEPR.
51. Lavrač, V. & Žumer, T. (2003). Exchange Rate Regimes of CEE Countries on the way to EMU: Nominal convergence, real Convergence and Optimal Currency Area Criteria. *Ezoneplus Working Paper*, No. 15, str. 1-26. Wien: Ezoneplus.
52. Liebermann, J. (1999). Channels of risk sharing in the European Union. MA thesis, ECARES, Brussels.
53. McKinnon, R. (1963). Optimum Currency Areas. *American Economic Review*, 52, 717-725.
54. McKinnon, R (2001). Optimum Currency Areas and the European Experience. *Stanford University mimeo*. str. 1-20. Stanford: Stanford University.
55. Mongelli, F.P. (2002). "New" views on the optimum currency area theory: what is EMU telling us? *Journal of Common Market Studies*, 1-50.
56. Mundell, R. A. (1961). Theory of Optimum Currency Areas, *Amercian Economic Review*, 51/ 1961. (str. 509-517).
57. Obstfeld, M. & Rogoff, K. (2000). Do We Really Need a New International Monetary Copact? *NBER Working Paper*. 7864. New York: NBER.
58. OECD (1999). EMU: Facts, Challenges and Policies. (str. 1-19). Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
59. OECD (2007): Economic Survey of Slovak Republik, Policy Brief. (str. 1- 12). Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.
60. Ricci, L. (1997). A Model of an Optimum Currency Area. *International Monetary Fund Working Paper* 97/96. Washington D.C.: International Monetary Fund.
61. Rojec, M., Damijan P., J. & Majcen, B. (2002). Izvozna usmerjenost tujih podjetij v slovenski predelovalni dejavnosti. *Plačilna bilanca Slovenije*. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
62. Rose, A. (2000). One Money, One Market: Estimating the Effect of Common Currencies on Trade. *Economic Policy Review*. Vol. 20, 9-45.
63. Rose, A. (2004), A Meta-Analysis of the Effects of Common Currencies on International Trade, *NBER Working Paper*, 10373. New York: NBER.

64. Scheller, H.K. (2004). *The European central bank, History, role and functions*. (227 str.). Frankfurt am Main: European Central Bank.
65. Silvestre, J. & Mendonca, A. (2007). The endogeneity of Optimum Currency Areas Criteria: Some Evidence from the European Union and Portugal. *International Atlantic Economic Society 2007*, 18 str.
66. Smits, R (1997). The European Central Bank, Institutional Aspects. *International Banking and Finance Law Series*, Vol.5. London: Kluwer Law International.
67. Steinlein S. & Vlagsma K. (2005). Baltic convergence: steep and stable? *ECFIN Country Focus*. 2 (15). str. 1-6. Brussels: European Commission.
68. Stark, J. (2006). Economic and Monetary Challenges of Euro Area Enlargement. *OeNB Conference: The changing landscape of FDI in Europe*. Vienna: OeNB.
69. Tesar, L. & Werner, I. (1995). Home Bias and high Turnover. *Journal of International Money and Finance* 14. (467-492).
70. Trichet, J.C. (2004). Optimal Currency Areas and Implementation of Economic Policies. *SUERF Conference, July 2004*. (str. 61-77). Wien: SUERF.
71. Tower, E. & Willet, T. D. (1976). The Theory of Optimum Currency Areas and Exchange-Rate Flexibility: A More General Framework. *Special Papers in International Economics*, 11, Princeton: Princeton University.
72. Wolff, G. B. (2006). Foreign direct investment in the enlarged EU: do taxes matter and to what extent? *Bundesbank Discussion Paper Series*, 13/2006. (str. 1-61). Frankfurt: Bundesbank.
73. Živkovič, R. (2007). Endogenost optimalnega valutnega območja in Kenenov kriterij diverzifikacije. *UMAR IB Revija* 1/2007 (str. 26-41). Ljubljana: UMAR.

VIRI

1. Central Bank of Cyprus and Ministry of Finance: National Changeover Plan: From the pound to the euro, August 2007, 70 str.
2. ECB (2000). Mnenje ECB v omejitveni klavzuli z dne 5. decembra 2000 (CON/00/03).
3. ECB (2003). ECB Recommendation, under Article 10.6 of the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank, for a Council Decision on an amendment to Article 10.2 of the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank, Official Journal of the European Union, C 29/6, ECB/2003/1, 2003. 6 str.
4. ECB (2007). Konvergenčno poročilo, maj 2007, ECB, 34 str.
5. ECB (2007a). Financial Stability Review, December 2007. 242 str.
6. ECB (2007b). EU Banking Structures, October 2007. 68 str.
7. ECB (2008). ECB Statistics Pocket Book, januar 2008. Najdeno 25. januarja na spletnem naslovu <http://www.ecb.int/pub/pdf/stapobo/spb200801en.pdf>
8. ECB (2008a). Konvergenčno poročilo, maj 2008, ECB. 80 str.
9. European Commission (2006). Statistical Annex of European Economy, Spring 2006. 217 str.
10. European Commission (2007): Fifth report on the practical preparations for the future enlargement of the euro area, Communication from the Commission to the Council, the

- European Parliament, the European Economic and Social Committee, the Committee of the regions and the European Central Bank, European Commission, July 2007. 35 str.
11. European Commission (2007a). About Convergence in Malta and Cyprus. Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu:
http://ec.europa.eu/economy_finance/news/hotissues/2007/convergence_malta_cyprus/main_en.htm
 12. European Commission (2007b). A description of the economies of Malta and Cyprus. Cyprus. Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu:
http://ec.europa.eu/economy_finance/news/hotissues/2007/convergence_malta_cyprus/cyprus_en.htm.
 13. European Commission (2007c). A description of the economies of Malta and Cyprus. Malta. Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu:
http://ec.europa.eu/economy_finance/news/hotissues/2007/convergence_malta_cyprus/malta_en.htm
 14. European Commission (2007d). Cyprus and Malta: Welcome to the euro area. Najdeno 29. septembra 2007 na spletnem naslovu:
http://ec.europa.eu/economy_finance/een/001/article_3727_en.htm
 15. European Commission (2007e). A description of economy: Slovakia. Najdeno 30. septembra 2007 na spletnem naslovu:
http://ec.europa.eu/economy_finance/een/007/article_5628_en.htm,
 16. Eurostat: <http://www.ec.europa.eu/eurostat>
 17. Evropska komisija (2007f). Uradno sporočilo EU o revalvaciji slovaške krone, izjava za javnost, 2007, EK, 2007f
 18. European Commission (2007g). Report from the Commission Convergence Report 2007 on Cyprus, European Commission, May 2007, 8 str.
 19. European Commission (2007h). Report from the Commission Convergence Report 2007 on Malta, European Commission, May 2007, 8 str.
 20. National Bank of Slovakia: National Euro Changeover Plan for Slovak Republic, Part 1, June 2005, 15 str.
 21. National Bank of Slovakia: National Euro Changeover Plan for Slovak Republic, Part 2, March 2007, 73 str.
 22. National euro changeover committee: Final Masterplan for the Euro Changeover in Malta, July 2007, 116 str.
 23. OECD (2007): International Migration Outlook 2007. Najdeno 4. aprila 2008 na spletnem naslovu:
http://www.oecd.org/document/3/0,3343,en_2649_33931_39336771_1_1_1_1,00.html
 24. Oesterreichische Nationalbank (2005): Focus on European Economic Integration, 1/2005
 25. Protokol o statutu Evropskega sistema centralnih bank in Evropske centralne banke, 13 str.
 26. Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti (PES), 2001. 87 str.
 27. Svet EU (2007). Mnenje Sveta z dne 27. februarja 2007 o posodobljeni različici programa Malte za konvergenco, 2006-2009, UL C 72, 29.3.2007, str. 9–12
 28. Uredba Sveta (ES) št. 1134/2007 z dne 10. julija 2007 o spremembi Uredbe (ES) št. 2866/98 glede menjalnega razmerja eura za Malto. Najdeno 12. novembra 2007 na spletnem naslovu:
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:256:0002:0002:SL:PDF>

29. Uredba Sveta (ES) št. 1135/2007 z dne 10. julija 2007 o spremembi Uredbe (ES) št. 2866/98 glede menjalnega razmerja eura za Ciper. Najdeno 12. novembra 2007 na spletnem naslovu: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2007:256:0001:0001:SL:PDF>
30. Vlada RS in Banka Slovenije: Komunikacijska strategija v podporo uvedbi evra v obdobju 2005-2007, 2005. 19 str.
31. Vlada RS in Banka Slovenije: Načrt uvedbe evra, 2005. 41 str.

PRILOGE

Priloga 1: PODROBNEJŠA ANALIZA EKONOMSKE KONVERGENCE CIPRA IN MALTE

Cenovna gibanja

Da bi omogočili podrobnejši pregled trajnosti cenovnih gibanj, je povprečna stopnja inflacije po harmoniziranem indeksu življenjskih potrebščin (v nadaljevanju HICP) v 12-mesečnem referenčnem obdobju od aprila 2006 do marca 2007 ocenjena glede na ekonomsko uspešnost države članice pri doseganju cenovne stabilnosti v zadnjih desetih letih. Pri tem je posebna pozornost posvečena usmeritvi denarne politike, zlasti temu, ali so si denarne oblasti prizadevale predvsem za doseganje in ohranjanje cenovne stabilnosti, ter dejstvu, ali so tudi druga področja gospodarske politike prispevala k doseganju tega cilja. Poleg tega so upoštevani tudi vplivi makroekonomskega okolja na doseganje cenovne stabilnosti.

V referenčnem obdobju od aprila 2006 do marca 2007 je bilo uporabljeno netehtano aritmetično povprečje stopenj inflacije v naslednjih treh državah EU z najnižjo stopnjo inflacije: Finska (1,3 %), Poljska (1,5 %) in Švedska (1,6 %). Tako je povprečna stopnja 1,5-odstotna, in ko se k temu prišteje 1½ odstotne točke, znaša **referenčna vrednost 3,0 %** (ECB, 2007, str. 8).

Napovedana referenčna vrednost je predmet precejšnih negotovosti, saj je izračunana na podlagi inflacijskih napovedi treh držav članic z najnižjo inflacijo v napovedanem obdobju, kar poveča prag odstopanja (EK, 2007g, str. 3).

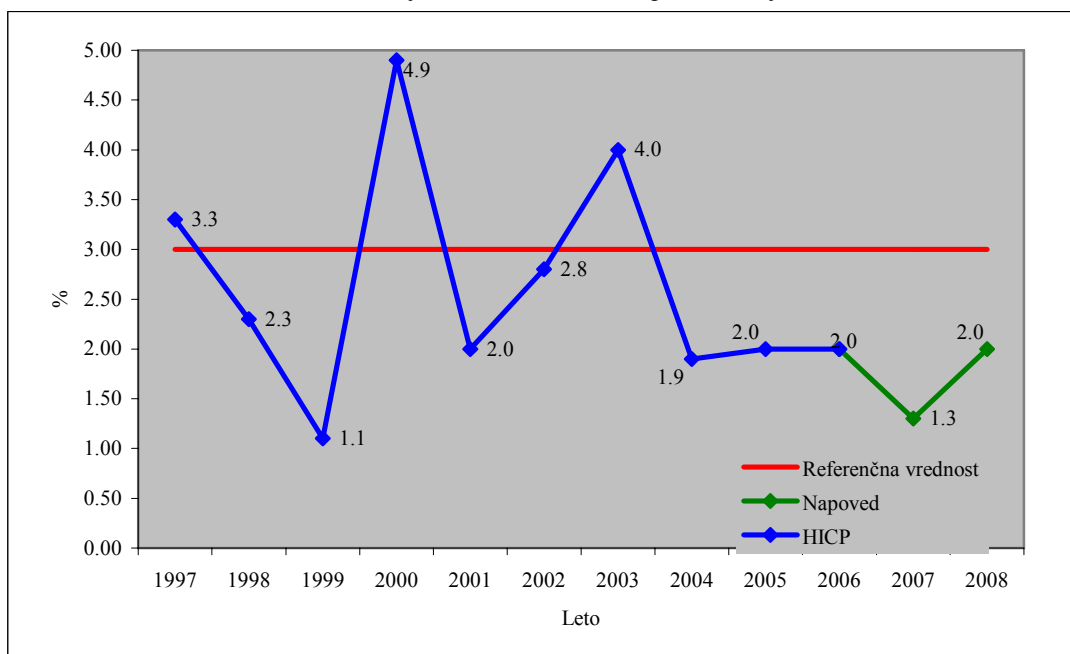
Na **Cipru** je v referenčnem obdobju 12-mesečna povprečna stopnja inflacije po HICP znašala 2,0 %, na **Malti** pa 2,2 % - v obeh primerih kar precej pod referenčno vrednostjo 3,0 %, določeno v skladu z zahtevami PES.

Kot kaže pregled daljšega preteklega obdobja, je bila inflacija po HICP na Cipru obrzdana, saj so bila obdobja relativno visoke inflacije zgolj občasna; tudi na Malti je bila relativno stabilna, saj se je v obdobju 1999–2006 pretežno gibala med 2 % in 3 %, pod referenčno mero pa je bila inflacija na Cipru od avgusta 2005 dalje.

Takšno dolgoročno gibanje inflacije v obeh državah odraža številne pomembne politične odločitve, zlasti dolgoletno tradicijo vezanega deviznega tečaja, ki sega na Cipru v leto 1960, na Malti pa od pridobitve neodvisnosti dalje – od leta 1964. Od leta 1992 dalje je bil ciprski funt sprva vezan na ECU in kasneje na evro, Malta pa je vzdrževala režim, vezan na košarico valut (funt-dolar-evro). 2. maja 2005 sta obe državi vstopili v ERM II s standardnim razponom nihanja v višini ±15 %. K relativno obrzdani inflaciji je na Cipru pripomogla tudi liberalizacija trgov proizvodov in mrežnih dejavnosti.

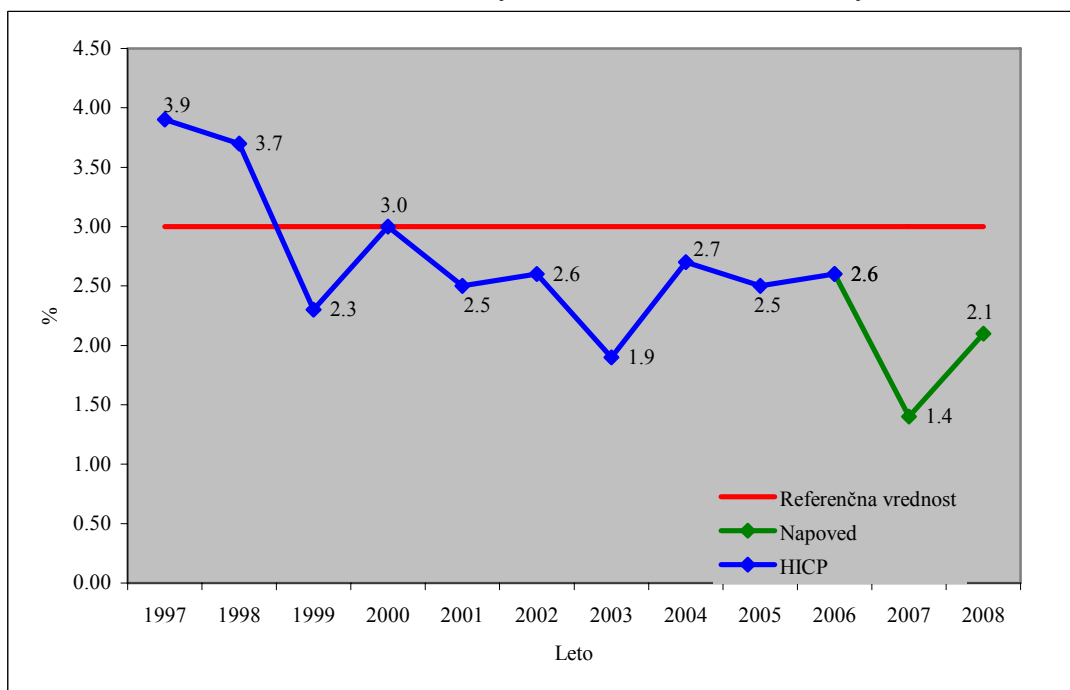
Glede prihodnjega gibanja inflacije so se zadnje razpoložljive napovedi najpomembnejših mednarodnih institucij za Ciper gibale od 1,3 % do 2,1 % za leto 2007 in od 1,9 % do 2,1 % za leto 2008; za Malto pa od 1,4 % do 2,4 % za leto 2007 in od 2,1 % do 2,3 % za leto 2008. Tveganja glede napovedi inflacije so bila usmerjena navzgor, kar je povezano s ponovnim zvišanjem cen energentov (ECB, 2007, str. 27, 29).

Slika 1: Gibanje indeksa HICP na Cipru v zadnjih 10 letih

Vir: Evropska komisija, Eurostat, 2007

Slika 2: Gibanje indeksa HICP na Malti v zadnjih 10 letih

Vir: Evropska komisija, Eurostat, 2007

Fiskalna gibanja

Vzdržnost stanja javnih financ pomeni, da je doseženo proračunsko stanje brez čezmernega primanjkljaja, v skladu s 104(6). členom PES. V skladu s tem členom so zahteve javnofinančne discipline naslednje:

- razmerje med načrtovanim ali dejanskim **javnofinančnim primanjkljajem** in BDP ne sme presegati referenčne vrednosti (ki je v Protokolu o postopku v zvezi s čezmernim primanjkljajem opredeljena kot **3 % BDP**), razen:
 - če se je to razmerje znatno in stalno zmanjševalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti, ali
 - če je preseganje referenčne vrednosti le izjemno in začasno, razmerje pa ostaja blizu referenčne vrednosti;
- razmerje med **javnim dolgom** in BDP ne sme presegati referenčne vrednosti (ki je v Protokolu o postopku v zvezi s čezmernim primanjkljajem opredeljena kot **60 % BDP**), razen če se razmerje znižuje v zadostnem obsegu in se dovolj hitro približuje referenčni vrednosti (ECB, 2007, str. 10).

V zvezi z vzdržnostjo javnih financ se rezultat v referenčnem letu 2006 pregleda z vidika uspešnosti države članice v zadnjih desetih letih. Struktura javnega dolga je obravnavana s posebnim poudarkom na deležu kratkoročnega dolga in dolga v tuji valuti ter njunem gibanju. V preučitvi gibanja deleža primanjkljaja je potrebno upoštevati vplive cikličnih in necikličnih dejavnikov. Pri oceni prihodnjih gibanj se pregledajo proračunski načrti držav in nedavne napovedi Evropske komisije za leto 2007, pri čemer je upoštevana srednjeročna fiskalna strategija, kot je opisana v konvergenčnem programu (ECB, 2007, str. 11).

Ciper v času nastanka konvergenčnega poročila ni bil predmet odločbe Sveta o obstoju čezmernega primanjkljaja. V referenčnem letu 2006 je zabeležil proračunski primanjkljaj v višini 1,5 % BDP, kar je precej pod referenčno vrednostjo. EK je napovedala, da bo leta 2007 znašal 1,4 % BDP. Delež javnega dolga v BDP je v letu 2006 padel na 65,3 % in naj bi se po napovedih v letu 2007 še dodatno zmanjšal na 61,5 %, kar pa je še vedno nad referenčno vrednostjo 60 %. Potrebna bo nadaljnja konsolidacija, če želi Ciper doseči srednjeročni cilj iz Pakta za stabilnost in rast, ki je v konvergenčnem programu iz decembra 2006 številčno opredeljen kot ciklično prilagojen primanjkljaj brez začasnih ukrepov v višini 0,5 % BDP. Glede drugih fiskalnih dejavnikov v letu 2006 delež primanjkljaja v BDP ni presegel deleža javnih investicijskih odhodkov v BDP (ECB, 2007, str. 28).

Malta pa je bila v času nastanka konvergenčnega poročila predmet odločbe Sveta o obstoju čezmernega primanjkljaja¹, kljub temu, da je v referenčnem letu 2006 imela proračunski primanjkljaj v višini 2,6 % BDP, kar je pod referenčno vrednostjo.

¹ Odločitev Sveta z dne 5. julij 2004, 2005/186/EC, OJ L 62, 9.3.2005, str. 21.

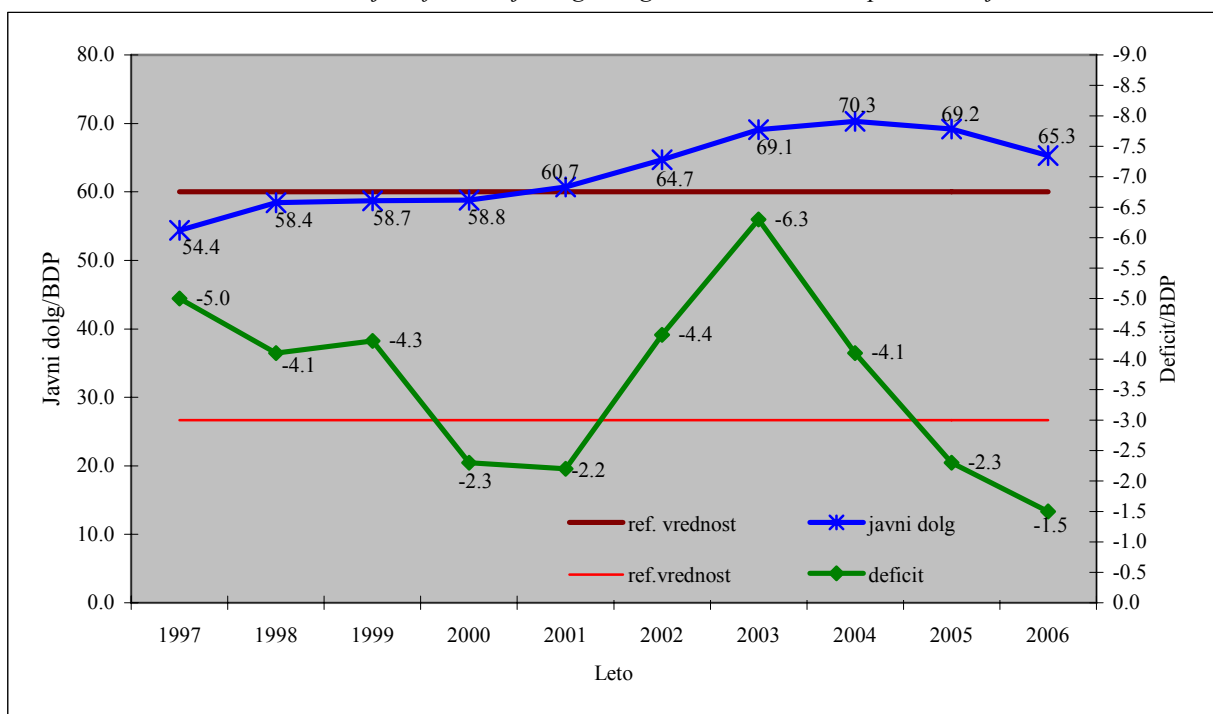
Sicer je bil proračunski primanjkljaj relativno visok v začetku leta 2000, višek 10 % pa je dosegel leta 2003. Od takrat dalje je primanjkljaj upadal zaradi programa vladne fiskalne konsolidacije. Zaradi začasnih ukrepov fiskalne politike se je primanjkljaj v letu 2006 zmanjšal za 0,7 % BDP, medtem ko bi brez teh ukrepov znašal 3,3 % BDP. EK je za leto 2007 napovedala zmanjšanje proračunskega primanjkljaja na 2,1 % BDP (EK, 2007g, str. 6).

Delež javnega dolga je izjemno narasel v prvi polovici tega desetletja in je vrh dosegel leta 2004, ko je znašal 74 % BDP. Od leta 2005 dalje je upadal in v letu 2006 je delež javnega dolga v BDP padel na 66,5 % BDP, kar je predvsem posledica privatizacije. Po napovedih naj bi v letu 2007 znašal 65,9 %, kar je še vedno nad referenčno vrednostjo 60 %. V Mnenju z dne 27. februarja 2007 o decembrskem konvergenčnem programu pa Svet ugotavlja, da se javni dolg zmanjšuje in v ustreznem tempu približuje 60 %.

Nadaljnja konsolidacija bo vsekakor potrebna, če želi Malta doseči srednjeročni cilj, določen v Paktu stabilnosti in rasti, ki je v konvergenčnem programu iz decembra 2006 številčno opredeljen kot uravnotežen, ciklično prilagojen proračun brez začasnih ukrepov (ECB, 2007, str. 30).

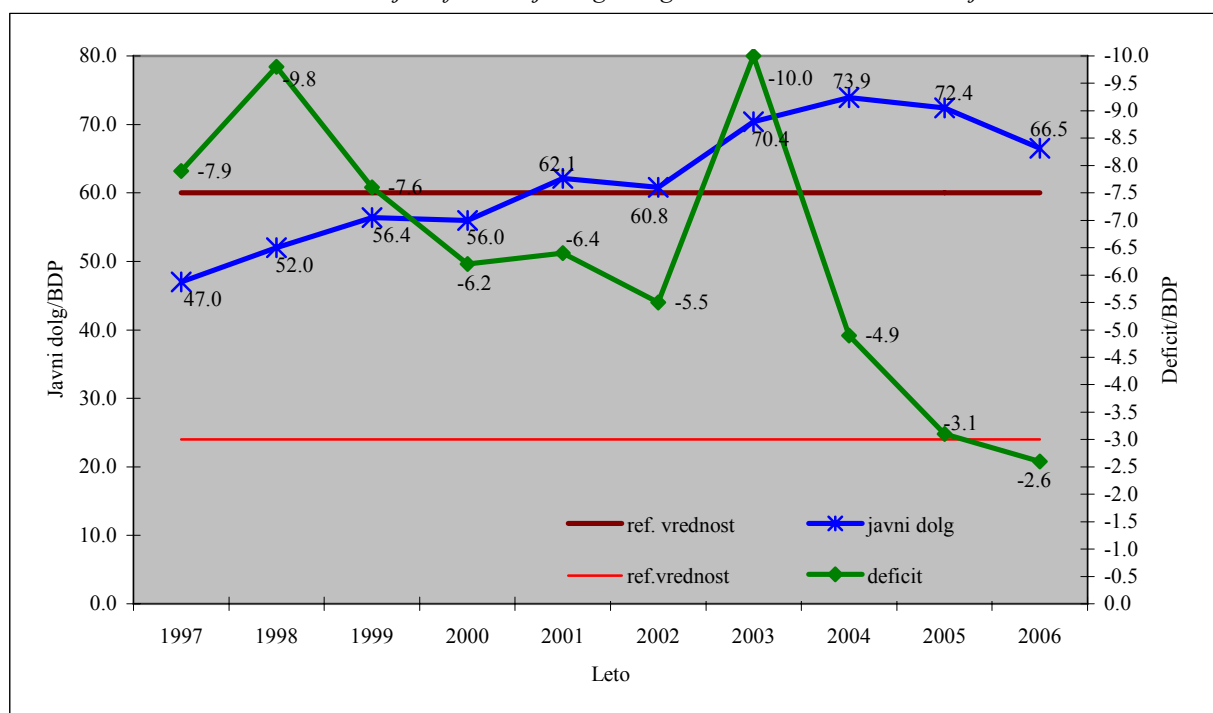
V skladu z zadnjimi gibanji in po napovedih EK za leto 2007 je EK v konvergenčnem poročilu ocenila, da je presežni deficit ustrezno zmanjšán pod 3 % BDP in da se delež javnega dolga v BDP prav tako ustrezno približuje 60 % BDP. EK je tako priporočila, da Svet prekliče odločitev o obstoju presežnega deficita na Malti (EK, 2007g, str. 6).

Slika 3: Gibanje deficita in javnega dolga kot del BDP na Cipru v zadnjih 10 letih

Vir: Evropska komisija, Eurostat, 2007

Slika 4: Gibanje deficita in javnega dolga kot del BDP Malti v zadnjih 10 letih

Vir: Evropska komisija, Eurostat, 2007

Gibanja deviznega tečaja

121(1). člen PES zahteva upoštevanje normalnih mej nihanja, predvidenih mehanizmov deviznega tečaja evropskega monetarnega sistema v obdobju najmanj dveh let brez devalvacije glede na valuto katerekoli druge države članice.

Merilo sodelovanja v mehanizmu deviznega tečaja pomeni, da je država članica upoštevala normalne meje nihanja, predvidene z mehanizmom deviznega tečaja evropskega denarnega sistema, brez hujših napetosti vsaj zadnji dve leti pred pregledom. Država članica v tem obdobju zlasti ne sme na lastno pobudo devalvirati dvostranskega osrednjega tečaja svoje valute glede na valuto druge države članice.

Ciper in Malta sodelujeta v mehanizmu deviznega tečaja **ERM II** od 2. maja 2005. Uspešnost gibanja njunih valut do evra se ocenjuje v obdobju od 27. aprila 2005 do 26. aprila 2007. **Tečaj valute** obeh držav do evra pa je bil v proučevanem obdobju ocenjen kot **stabilen**.

Pregled stabilnosti tečaja do evra se osredotoča tudi na to, ali je tečaj blizu centralne paritete v ERM II, upošteva je dejavnike, ki bi lahko privedli do apreciacije. Pri tem širina razpona nihanja v ERM II ne posega v oceno merila stabilnosti deviznega tečaja (ECB, 2007, str. 12).

Poleg uspešnosti nominalnega tečaja do evra se na kratko ocenijo tudi podatki, ki kažejo vzdržnost trenutnega deviznega tečaja. Ti podatki temeljijo na gibanju realnega dvostranskega in efektivnega tečaja, tekočem, kapitalskem in finančnem računu plačilne bilance ter na neto stanju mednarodnih naložb v daljšem obdobju.

Ciprski funt in malteška lira sodelujeta v ERM II od 2. maja 2005, tj. v dvoletnem referenčnem obdobju med majem 2005 in aprilom 2007. Centralna pariteta ciprske valute je bila določena na ravni 0,585274 funta za evro (tudi tečaj, po katerem se je funt na začetku leta 1999 enostransko vezal na evro), centralna pariteta malteške valute pa je bila določena na ravni 0,429300 lire za evro (tudi tržni tečaj ob vstopu v ERM II). Obe valuti imata določen standardni razpon nihanja v višini $\pm 15\%$. Dogovor o sodelovanju v ERM II je temeljil na trdnih zavezah Cipra in Malte na področju številnih politik. Tako je Ciper vse od vstopa v ERM II vodil politiko stabilnega tečaja do evra in tudi Malta je v skladu s svojo napovedjo od vstopa v ERM II ohranjala tečaj malteške lire do evra na ravni centralnega tečaja (ECB, 2007, str. 28, 30).

Kar zadeva ostala zunanja gibanja, je Ciper dosledno poročal o skupnem primanjkljaju tekočega in kapitalskega računa plačilne bilance, ki je bil občasno velik. Primanjkljaj se je večinoma financiral z neto prilivi neposrednih naložb (delno v obliki reinvestiranih dobičkov) in kapitalskimi prilivi v obliki „ostalih naložb”, pretežno depozitov in posojil nerezidentov. Ker so kapitalski prilivi med letoma 2004 in 2006 presegali primanjkljaj tekočega in kapitalskega računa, so se v tem obdobju povečale uradne rezerve Cipra (ECB, 2007, str. 28).

Malto zaznamuje primanjkljaj na tekočem in kapitalskem računu. Prav tako kot na Cipru se je primanjkljaj financiral z neto kapitalskimi prilivi, ki so povzročili tudi povečanje rezerv. Volatilnost zunanjih računov ter spremembe v plačilni bilanci odražajo majhnost ter odprtost gospodarstva, v katerem ima posamezna transakcija lahko velik vpliv na plačilno bilanco (ECB, 2007, str. 54).

Gibanja dolgoročnih obrestnih mer

Trajnost dosežene konvergence in sodelovanje države članice v mehanizmu deviznega tečaja evropskega monetarnega sistema se po 121(1). členu PES kaže v ravni dolgoročnih obrestnih mer. Merilo konvergence obrestnih mer pomeni, da ima država članica v enem letu pred pregledom tako povprečno dolgoročno obrestno mero, ki ne presega za več kakor 2 odstotni točki povprečne dolgoročne obrestne mere² največ treh držav članic z najboljšimi doseženimi rezultati glede stabilnosti cen.

Dolgoročna obrestna mera se izračuna kot aritmetično povprečje zadnjih 12 mesecev, za katere so bili na razpolago podatki o HICP.

V referenčnem obdobju, od aprila 2006 do marca 2007, so dolgoročne obrestne mere teh treh držav z najnižjo inflacijo znašale 3,8 % (Švedska), 3,9 % (Finska) in 5,3 % (Poljska). Tako je povprečna obrestna mera 4,4 %. Ko se k tej prištejeta še 2 odstotni točki, znaša **referenčna vrednost 6,4 %** (ECB, 2007, str. 12-13).

² Obrestne mere se izračunajo na podlagi dolgoročnih državnih obveznic ali primerljivih vrednostnih papirjev. Upoštevajo se razlike v definicijah posameznih držav.

Dolgoročne obrestne mere **na Cipru** so bile v referenčnem obdobju na ravni 4,2 %, na **Malti** pa na ravni 4,3 %, kar je precej pod referenčno vrednostjo kriterija obrestnih mer, ki znaša 6,4 %. Dolgoročne obrestne mere, kakor tudi razlika med njimi in donosnostjo državnih obveznic v evroobmočju, so se v zadnjih letih na splošno zmanjšale (ECB, 2007, str. 28,30).

Priloga 2: TEHNIČNE PRIPRAVE NA PREVZEM EVRA (CIPER, MALTA, SLOVENIJA)

Plačilni in poravnalni sistemi

Na področju plačilnih in poravnalnih sistemov Evrosistem že od leta 1999 deluje v okviru sistema TARGET¹, ki se uporablja za poravnavo operacij skupne monetarne politike ter ostalih plačil večjih vrednosti v evrih. Z 19. novembrom 2007 je TARGET nadomestil nov, izboljššan sistem, imenovan TARGET2, v katerega sta se vključila tudi Ciper in Malta. Ciper je na nov sistem prešel iz dosedanjega TARGET-a, v katerega je bil vključen od 4. decembra 2006 preko nemškega sistema RTGSplus. Malta pa je pred TARGET2 uporabljala domač plačilni sistem, imenovan MaRIS za poravnavo domačih plačil, v TARGET pa je bila prav tako vključena preko nemškega sistema (NECC, 2007, str. 34).

Testiranje za migracijo v sistem TARGET2 je prešlo v končno fazo maja 2007. Ciperska centralna banka je pripravila tudi krizni načrt za primer, če migracija še ne bi bila mogoča do takrat, ko bi Ciper prevzel evro (CBC, 2007, str. 47).

Banka Slovenije se je v času priprav na prevzem evra vključila v sistem TARGET. V okviru priprav je bilo potrebno spremeniti tudi Zakon o plačilnem prometu. Spremembe so narekovale poslovne zahteve vključitve v TARGET (BS in Vlada RS, 2005a, str. 18).

Operacije monetarne politike

Po prevzemu evra 1. januarja 2008 sta se tudi ciperska in malteška centralna banka, tako kot leto dni prej Banka Slovenije, odpovedali vodenju samostojne monetarne politike, saj je ena bistvenih sprememb vključitve v enotno valutno območje skupna monetarna politika, ki jo vodi ECB. Vzporedno sta pričeli tudi ciperska centralna banka (CBC) in malteška centralna banka (CBM) sodelovati pri izvajanju operacij odprtega trga in uravnavanju likvidnosti. Partnerji centralnih bank za izvajanje takšnih transakcij so kreditne institucije, ki izpolnjujejo določene kriterije. Na podlagi Splošne dokumentacije za implementacijo monetarne politike v evroobmočju je bilo potrebno spremeniti nekatere pravne podlage nacionalne zakonodaje ter prilagoditi tehnično infrastrukturo, ki omogoča izvajanje monetarnih operacij. Po uvedbi evra pa je bilo potrebno implementirati tudi Uredbo ECB/2003/9 o obveznih rezervah kreditnih institucij (CBC, 2007, str. 48).

Statistika

Vključitev v evroobmočje je močno povečala obveznost centralnih bank tudi glede statističnega poročanja ECB. V ta namen so morale centralne banke izdati kar nekaj uredb ECB, s katerimi se zavezujejo k poročanju različnih statističnih podatkov. Med pravnimi akti je tudi direktiva o mesečni bilanci stanja monetarnih finančnih institucij, ki vključuje določbe Uredbe

¹ TARGET je vseevropski avtomatizirani ekspresni transferni sistem bruto poravnav v realnem času.

ECB/2001/13, pripraviti pa je bilo potrebno tudi direktivo o novem neposrednem poročanju podatkov za potrebe statistike plačilne bilance, ki je v skladu s smernico ECB/2004/15.

Bančno finančni sektor

Pri uvedbi evra ima seveda najpomembnejšo vlogo bančni sektor. Tako kot v Sloveniji, so tudi na Cipru in na Malti na poziv centralnih bank v posameznih bankah ustanovili posebne projektne skupine oziroma odbore za koordinacijo aktivnosti, povezanih s preходом na evro. Vsaka od bank je imela na Cipru tudi posebnega koordinatorja. Na srečanjih vseh akterjev pa je bilo dogovorjeno, kako bodo potekale posamezne aktivnosti, kot na primer preddobava evrogotovine. Poseben poudarek je bil tudi na ponudbi bančnih storitev občanom (CBC, 2007, str. 49).

Prevzem evra je vplival na celoten spekter bančnih operacij in je zahteval prenovo tako računovodskih kot tudi informacijskih sistemov. Banke so se ob brezplačni konverziji iz nacionalne valute v evro soočile z izgubo dohodka. Pravočasna priprava bank na uvedbo nove valute je bila zagotovo ključnega pomena za gladek in uspešen prehod. Pravočasna priprava pa je bankam s podjetniškega vidika odprla tudi možnost, da so ob uvedbi evra izkoristile nekatere konkurenčne prednosti in nove priložnosti na skupnem evrskem trgu.

Vloga bank je pomembna predvsem pri sledečih aktivnostih:

- Zamenjava gotovine

Ciprska in malteška centralna banka sta si zadostno količino evrobankovcev izposodili od NCB Evrosistema². Evrokovance s ciprsko nacionalno stranjo so kovali v kovnici na Finskem, prav tako kot slovenske evrokovance. Evrokovance z malteško nacionalno stranjo pa so kovali v kovnici v Parizu.

Za distribucijo bankovcev in kovancev so bile prav tako odgovorne NCB, saj so morale poskrbeti za ustrezno preddobavo pravšnjih količin poslovnim bankam. Cilj je bil spodbujanje izvajanja in poravnave transakcij v evrih od prvega dne dalje, še posebej v podjetniškem sektorju. Banke so morale istočasno poskrbeti za zamenjavo gotovine v bankomatih. Javnosti je bila na voljo že v prvih urah leta 2008. Poleg preddobave podjetjem so bili javnosti na voljo tudi začetni paketki kovancev (starter-kits).

Ciprske funte je bilo mogoče zamenjati za evre brez provizije na vseh bankah in hranilnicah na Cipru od 1. januarja 2008 dalje, in sicer 6 mesecev. Na Malti je brezplačna menjava malteških lir potekala še 3 mesece po uvedbi evra. V Sloveniji je bil zadnji rok za brezplačno zamenjavo stare valute v bankah in hranilnicah 28. februar 2007, kar je 2 meseca po uvedbi evra. Na centralni banki je mogoče zamenjati staro valuto različno dolgo časa. V Sloveniji je menjava bankovcev neomejena, na Malti in Cipru pa so določili 10 let od prevzema evra.

² Slovenija si jih je v obdobju zamenjave tolarjev za evre sposodila od avstrijske NCB, Ciper od grške, za Malto pa ni natančneje opredeljeno v načrtu aktivnosti.

- Konverzija stanj na bančnih računih

Konverzija stanj na bančnih računih bank in kreditnih institucij se je 1. januarja 2008 izvedla avtomatsko, po centralnem tečaju zamenjave, brez plačila provizije. Obrestne mere na depozite in posojila so nadomestile ustrezne evrske obrestne mere, razen v primerih, ko je bila določena fiksna obrestna mera, ki je morala ostati nespremenjena.

- Prilagoditev ostalih plačilnih instrumentov na novo valuto

Prilagoditev na novo valuto vključuje tudi spremembe nekaterih plačilnih instrumentov. Od 1. 1. 2007 naprej so v Sloveniji v veljavi novi plačilni instrumenti za plačevanje, in sicer plačilni nalog (BN 02), posebna položnica in posebna nakaznica. Obrazci se ločijo od prejšnjih po barvi (vizualno razlikovanje) in so prilagojeni mednarodnim standardom, ki veljajo za plačilne instrumente. Prilagoditev sta morala izvesti tudi Ciper in Malta. Po datumu uvedbe evra so veljavni le še čeki, ki se glasijo na evro. Tudi kar zadeva elektronsko bančništvo, so bili sistemi elektronskega bančništva poslovnih bank nekaj dni pred ciljnim datumom uvedbe evra nedostopni (NECC, 2007, str. 33).

Komunikacijska strategija

Ciper

Pripravo strateškega komunikacijskega načrta je na Cipru financirala EK. Priprave so se pričele že v okviru sprejemanja tehnične pomoči pod okriljem Twinning programa z Irsko, ki je potekal od junija do decembra 2005. Od julija 2005 do junija 2006 pa je Ciper pod okriljem Twinning-a sodeloval z Grčijo – nudena je bila tehnična pomoč pri pripravi informacijske kampanje.

Osnovni cilj kampanje je bil pridobiti zaupanje ter podporo javnosti do uvedbe evra ter informiranje o spremembah, prednostih ter izzivih, ki jih uvedba evra prinaša. Prav tako je bilo potrebno doseči pravočasno pripravo javnega, poslovnega in finančnega sektorja. Intenzivnost kampanje se je povečala konec leta 2007 in v začetku leta 2008. V začetnem obdobju je bila kampanja bolj splošna, kasneje pa je bila usmerjena bolj specifično.

V kampanji je sodelovalo več akterjev iz javnega in zasebnega sektorja. Med pomembnejšimi aktivnostmi so tako organizacije različnih seminarjev, predstavitev in javnih dogodkov, namenjenih različnim ciljnim skupinam. V okviru kampanje je bilo izpostavljeno tudi sodelovanje z Malto ter zaveza k pravičnemu določanju cen (*t.i. Fair Pricing Code*) in dvojnemu označevanju, nacionalna spletna stran www.euro.cy ter tako kot v Sloveniji, uvedba brezplačne telefonske linije v smislu evrofona in distribucija evro kalkulatorjev novembra 2007.

Poudarek komunikacijske strategije je bil tudi osveščanje in informiranje ranljivih skupin – ljudi s posebnimi potrebami ter informiranje prebivalcev turškega dela Cipra (CBC, 2007, str. 33).

Malta

Informacijska in komunikacijska kampanja Malte za informiranje in izobraževanje o spremembah, ki jih prinaša uvedba evra, je bila namenjena splošni javnosti in specifičnim skupinam. Informacijska kampanja se je na Malti pričela junija 2006 in je v začetnem obdobju stremela k vzpostavljanju določene zavesti tako med posameznimi krogi potrošnikov kot tudi v splošni javnosti, glede ključnih sprememb in prednosti, ki jih uvedba evra prinaša. V okviru kampanje je bila vzpostavljena posebna telefonska linija, spletna stran, oglaševal se je slogan ("*Evro - v našem skupnem interesu*"), uvedbi evra so bile namenjen radijske in televizijske oddaje, članki v časopisih, organizirani so bili seminarji, predstavitve, razdeljevanje promocijskega materiala. V zadnjih mesecih pred prevzemom evra so aktivnosti kampanje postale bolj intenzivne, izdani so bili plastični evrokovanci za osnovnošolce in ljudi s posebnimi potrebami, potekala je brezplačna distribucija evro-kalkulatorjev, organizirani so bili evro centri v posameznih mestih in vaseh ter izobraževanja za prepoznavanje ponaredkov evrobankovcev (NECC, 2007, str. 70).

Ker je Malta med državami članicami EU država z največjim deležem gotovine v obtoku, je veljala še posebna vzpodbuda prebivalcem, da čim hitreje večje količine malteških lir položijo na račune bank in hranilnic.

Po uvedbi evra so bile aktivnosti kampanje usmerjene v podporo javnosti pri uporabi nove valute ter krepitvi zaupanja v evro (NECC, 2007, str. 5).

Slovenija

V Sloveniji so se pri informiranju o uvedbi evra upoštevale izkušnje držav, ki so že uspešno izvedle prehod na novo valuto. Prav tako pa so bila upoštevana nekatera dejstva, ki so dokaj specifična v slovenskem okolju: evrokovanci in bankovci so bili slovenski javnosti že znani, predvstopno obdobje je bilo relativno kratko, na podlagi javnomnenjskih raziskav pa je bila uvedba evra v javnosti pozitivno ocenjena.

Osnovni cilj kampanje je bil informiranje javnosti. V začetni fazi je bil poudarek komunikacijske kampanje na informiranju in izobraževanju (pred in med uvajanjem evra), po uvedbi evra pa na svetovanju. V zadnjih mesecih pred uvedbo evra je bilo bolj izrazito oglaševanje. Kampanja je nagovarjala celotno slovensko populacijo, še posebej pa je bila usmerjena na nekatere skupine prebivalstva, kot so slabše obveščeni, podeželsko prebivalstvo, ljudje s posebnimi potrebami, manjšine in narodnostne skupine.

Osnovno sporočilo kampanje je poudarjanje prednosti, ki jih evro prinaša prebivalcem države in celotnemu gospodarstvu. Poglavitni cilji pa so bili trije in sicer:

- pojasnitev priprav na zamenjavo valute;
- zagotovitev gladkega prehoda na evro;
- doseči zaupanje ljudi v novo valuto (Deloitte, 2007, str. 66).

Osrednji nosilki kampanje sta bili Banka Slovenije in Vlada RS; vendar pa so sodelovale tudi druge institucije, kot so Gospodarska zbornica, Združenje bank in Zveza potrošnikov. Med komunikacijska orodja, ki so bila uporabljena tekom kampanje, sodijo odnosi z mediji, javno-mnenjske raziskave, izdaja publikacij, neposredno komuniciranje ter oglaševanje in promocijska gradiva. Med določenimi aktivnostmi posameznih izvajalcev pa bi bilo smiselno izpostaviti nekatere, kot so postavitve spletnega mesta www.evro.si, uvedba brezplačnega telefona Evrofon, izdajanje publikacij v sodelovanju z ECB in EK, izobraževanja na Gospodarski zbornici ter akcija Zveze potrošnikov, imenovana PriceWatch, v kateri gre za spremljanje cen in opozarjanje na nepravilnosti pri preračunavanju in zaokroževanju iz tolarjev v evre (Vlada RS, BS; 2007, str. 1-19).

Priloga 3: JAVNOMNENJSKE RAZISKAVE PO UVEDBI EVRA (CIPER, MALTA, SLOVENIJA)

Ciper

Zadnje raziskave Eurobarometra, ki so bile objavljene maja 2007, kažejo, da se je sprejemanje evra na Cipru relativno povečalo. Odstotek prebivalcev, ki nasprotujejo uvedbi evra na Cipru se je v primerjavi s septembrom 2006 zmanjšal z 59 % na 53 %. Približno 40 % vprašanih se strinja z uvedbo evra, medtem ko je bil v preteklem proučevanem obdobju (september 2006) ta odstotek 32. Prav tako se je povečal odstotek vprašanih, ki meni, da so o prevzemu evra dovolj dobro informirani.

38 % anketiranih meni, da ima uvedba evra pozitiven učinek na nacionalni ravni, 44 % pa da pozitivno vpliva na osebno življenjsko raven prebivalstva ter 43 %, da bo okrepil položaj javnih financ v državi. Kar zadeva seznanjenost z novo valuto 84 % vprašanih pozna evrobankovce in 74 % jih je že uporabljalo. Na vprašanje, ali evro zagotavlja stabilnost cen, je 47 % vprašanih odgovorilo pritrdilno, medtem ko jih 34 % v to ne verjame (CBC, 2007, str. 29).

Malta

Rezultati javnomnenske raziskave na Malti zaenkrat dokazujejo znaten uspeh komunikacijske kampanje. Rezultati ankete pravijo, da se velik delež anketiranih zaveda časovnega poteka uvedbe evra, 54 % vprašanih pa pričakuje osebne koristi od uvedbe evra. 92 % se zaveda, da uvedba skupne valute olajša potovanja in 57 % jih verjame, da evro spodbuja stabilnost cen. 82 % vprašanih meni, da bo po uvedbi evra olajšano nakupovanje v tujini.

Raziskave Eurobarometra na Malti pričajo tudi, da 78 % vprašanih verjame, da bodo lahko v obdobju zamenjave valute ogoljufani s strani prodajalcev, le 14 % jih verjame, da je evro faktor cenovne stabilnosti. Zaskrbljujočih 65 % vprašanih misli, da bo evro povzročil dvig cen, vendar pa so v primerjavi z državljani drugih evropskih držav Maltežani manj zaskrbljeni zaradi dviganja cen. Zanimiv je tudi podatek, da je bilo le 39 % vprašanih seznanjenih s tem, da je prevzem evra obvezen.

Zanimivo je, da si več kot polovica anketirancev želi večjo informiranost (NECC, 2007, str. 78).

Slovenija

Za Slovenijo je značilno, da je bila podpora javnosti že v obdobju priprav na uvedbo evra izjemno visoka. Nekoliko se je znižala šele v drugi polovici leta 2007, ko so bile akcije komunikacijske kampanje pretežno zaključene in ko se je pojavila visoka inflacija. Ker se o vzrokih nastajajoče visoke inflacije tudi v strokovnih krogih niso mogli poenotiti, se je v javnosti razširil občutek, da je evro "kriv" za visoko rast cen življenjskih potrebščin. Slednje ne daje najboljšega zgleda državam, ki vstopajo v evroobmočje.

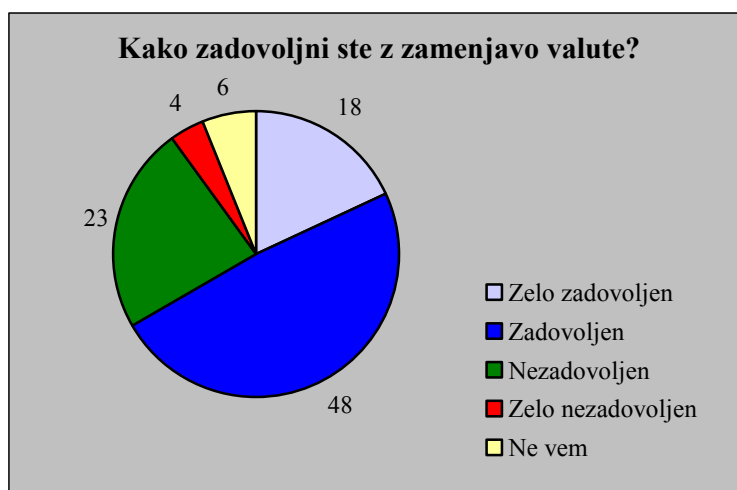
Po uvedbi evra v Sloveniji je bila maja 2007 pod okriljem EK izvedena raziskava javnega mnenja. Področja, ki jih je pokrivala, so naslednja:

- osebne izkušnje z uporabo evra v (procesu zamenjave, konverzija, razlikovanje med bankovci, razumevanje vrednosti nove valute...);

- osebne izkušnje pri dvojnem označevanju;
- poznavanje varnostnih značilnosti evrobankovcev;
- težave pri prilagajanju na evro;
- prednosti evra in negativne posledice uvedbe evra;
- viri informiranosti.

V nadaljevanju izpostavljam le nekaj najzanimivejših rezultatov ankete, ki bi utegnili biti pomembni tudi za nove države članice EMU, ki se bodo srečevale s podobnimi okoliščinami.

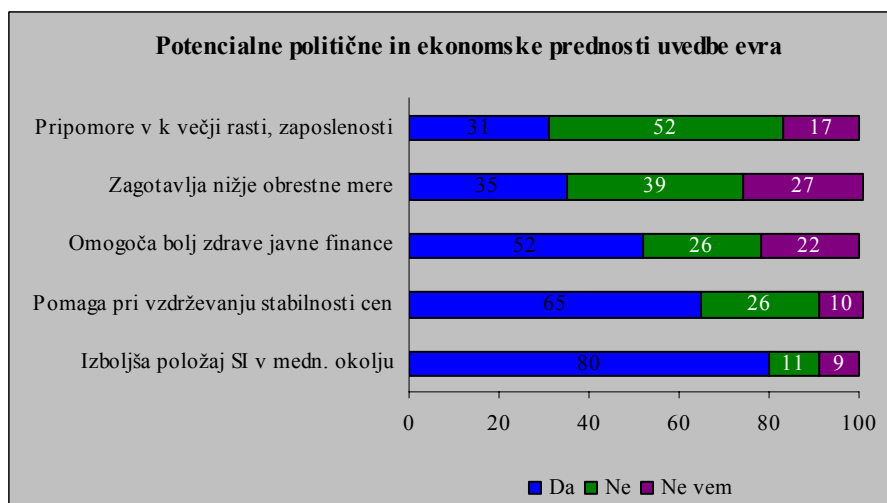
Slika 1: Zadovoljstvo glede zamenjave tolarja z evrom

Vir: Eurobarometer, 2007, str. 6

Iz krožnega diagrama (Slika 1) je razvidno, da je 48 % vprašanih odgovorilo, da so z zamenjavo valute zadovoljni, kar je nekoliko manj kot septembra 2006, ko jih je o zamenjavi valute imelo pozitivno mnenje 57 %. Prav tako pa je bil odstotek nezadovoljnih z načrtovanim prevzemom evra pred samim prevzemom nekoliko višji (Eurobarometer, 2007, str. 6).

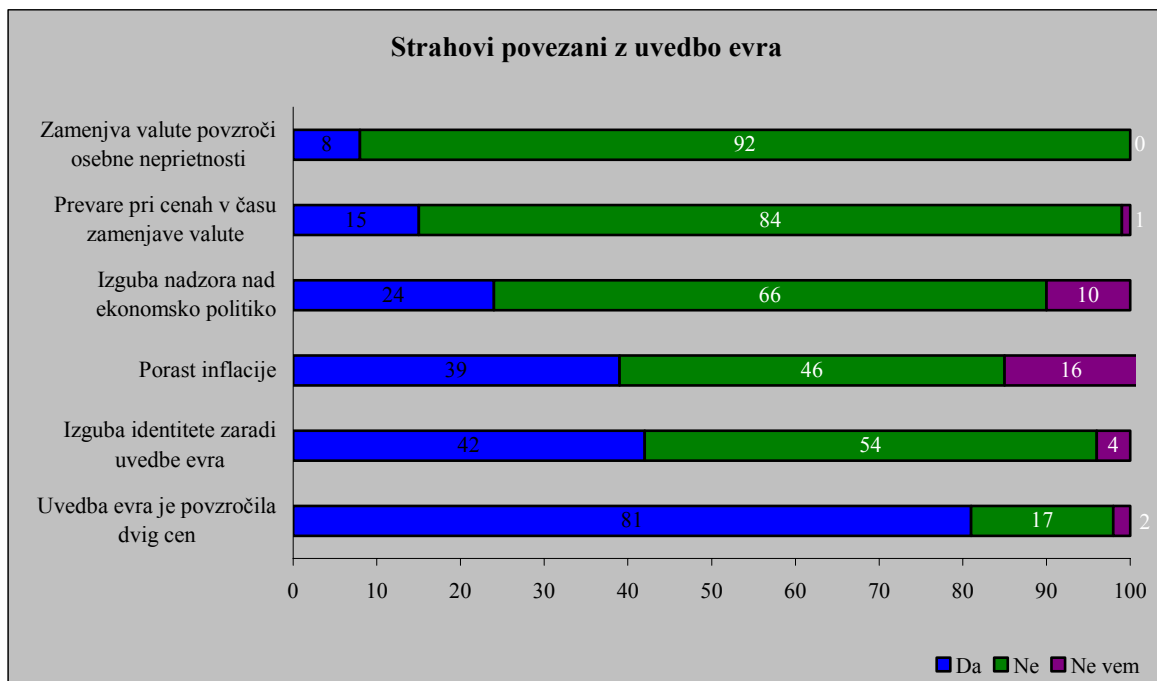
Slika 2: Politični in ekonomski učinki uvedbe evra

Vir: Eurobarometer, 2007, str. 21

Glede različnih ekonomskih in političnih učinkov uvedbe evra se večina Slovencev (80 %) strinja, da vključitev Slovenije v euroobmočje krepi položaj Slovenije v mednarodni skupnosti, nekaj manj pa jih meni, da evro prispeva k večji stabilnosti cen, kakor je razvidno iz grafikona na Sliki 2. Več kot polovica vprašanih pa je na tretje mesto učinkov evra postavilo izboljšanje stanja javnih financ.

Slika 3: Strahovi, povezani z uvedbo evra

Vir: Eurobarometer, 2007, str. 25

Kakor je razvidno Slike 3, obstajajo številni strahovi oziroma negativen odnos ljudi do uvedbe evra. V primerjavi z anketo, izvedeno septembra 2006, pred uvedbo evra, so se nekateri strahovi le malenkostno zmanjšali. Prvenstveno pa ostaja največji strah pred podražitvijo cen, ki je bil (glede na podatke o gibanju cen življenjskih potrebščin v drugi polovici leta) upravičen. Vsi ostali strahovi nastopijo zgolj v manjšini.

Priloga 4: SIMULACIJA RAZDELITVE DRŽAV V SKUPINE V PRIMERU UVEDBE ROTACIJE

Tabela 1: Razdelitev držav v 3 skupine glede na število glasovalnih pravic, na podlagi podatkov iz leta 2002.

	Evroobmočje-18 (Evroobmočje-12, Slovenija, Ciper, Malta in Baltske države)		Evroobmočje-22 (Evroobmočje-12 in 10 NMS; brez VB, Švedske in Danske)	Evroobmočje-25
Skupina 1 (4 glasovalne pravice)	Nemčija Francija Italija Španija Nizozemska	Skupina 1 (4 glasovalne pravice)	Nemčija Francija Italija Španija Nizozemska	Nemčija Velika Britanija Francija Italija Španija
Skupina 2 (11 glasovalnih pravic)	Belgija Avstrija Irska Portugalska Grčija Luksemburg Finska Slovenija Litva Ciper Latvija Estonija Malta	Skupina 2 (8 glasovalnih pravic)	Belgija Avstrija Irska Poljska Portugalska Grčija Luksemburg Finska Češka Madžarska Slovaška	Nizozemska Belgija Švedska Avstrija Danska Irska Poljska Portugalska Grčija Luksemburg Finska Češka Madžarska
			Skupina 3 (3 glasovalne pravice)	Slovenija Litva Ciper Latvija Estonija Malta

Vir: Bénassy-Quéré, Türkisch: ECB Governance in an Enlarged Eurozone, 2005, str. 14

Priloga 5: REZULTATI EKONOMETRIČNE ANALIZE MODELA ZA UGOTAVLJANJE PRISOTNOSTI ASIMETRIČNIH ŠOKOV

Tabela 1: Rezultati panelne tehnike s slučajnimi učinki (random effects)

$\Delta y_{i,t}$	BDP	Industrijska proizvodnja	Zaposlenost
Neprave spremenljivke za države			
α (konstanta)	1.575432 (3,40)*	2,274 (1,33)	-1,451 (-2,23)*
Češka	1,152 (2,54)*	3,347 (3,19)*	-0,932 (-1,63)
Madžarska	1,793 (3,95)*	6,290 (6,00)*	-0,754 (-1,30)
Ciper	1,452 (3,20)*	-0,618 (-0,57)	1,746 (2,62)*
Estonija	5,409 (11,91)*	6,070 (5,79)*	0,159 (0,27)
Litva	4,41 (9,76)*	4,321 (4,12)*	-0,518 (-0,87)
Latvija	5,35 (11,85)*	1,572 (1,61)	0,371 (0,63)
Malta	-1,084 (-2,01)*	-	-0,772 (-1,24)
Poljska	2,398 (5,28)*	4,972 (5,26)*	-1,176 (-1,99)
Slovenija	2,258 (4,79)*	1,819 (1,73)	-0,091 (-0,16)
Slovaška	2,686 (5,91)*	4,015 (3,83)*	-0,369 (-0,65)
Časovne nepravne spremenljivke			
1997	0,963 (1,96)*	2,607 (1,22)	-
1998	0,858 (0,17)	-0,826 (-0,39)	-
1999	-1,764 (-3,58)*	-7,215 (-3,86)*	-
2000	0,554 (1,13)	2,216 (1,20)	1,420 (2,44)*
2001	-0,187 (-0,39)	0,383 (0,21)	2,419 (4,33)*
2002	-0,017 (-0,04)	-2,098 (-1,13)	2,276 (4,07)*
2003	0,291 (0,60)	0,627 (0,34)	2,593 (4,79)*
2004	1,094 (2,27)*	1,410 (0,76)	2,705 (4,99)*
2005	1,708 (3,54)*	-0,318 (-0,17)	3,399 (6,31)*
2006	2,602 (5,39)*	2,177 (1,17)	4,498 (8,45)*

2007	2,314 (4,53)*	1,098 (0,59)	4,172 (7,52)*
Opisne statistike			
R ² (v %)	50,30	35,59	38,69
Število opazovanj	499	388	295

Opombe: Rezultati so izračunani po metodi REM, t-statistike so zapisane v oklepajih. Zvezdica označuje, da je koeficient značilen na 95% intervalu zaupanja.

Vir: Lastni izračun

Priloga 6: KORELACIJSKI KOEFICIENTI MED BDP POTENCIALNIH DRŽAV ČLANIC IN BDP EVROOBMOČJA

Tabela 1: Letni korelacijski koeficienti gibanja BDP v primerjavi z BDP evroobmočja

	Češka	Estonija	Ciper	Latvija	Litva	Madžarska	Malta	Poljska	Slovenija	Slovaška
1996	0.49	0.97	0.47	0.72	0.20	0.94		0.90	0.75	0.55
1997	0.90	0.98	0.45	0.71	0.34	0.91		0.94	0.88	0.51
1998	0.82	0.95	0.40	0.38	0.33	0.88		0.95	0.90	-0.20
1999	0.78	0.98	0.40	0.28	0.40	0.87		0.96	0.80	0.08
2000	0.70	0.90	0.36	0.45	-0.01	0.79	-0.31	0.91	0.84	0.14
2001	0.66	0.90	0.23	0.51	-0.14	0.74	0.36	0.84	0.81	0.07
2002	0.85	0.89	0.60	0.84	0.27	0.89	0.44	0.93	0.92	0.47
2003	0.66	0.87	0.51	0.85	0.02	0.84	0.63	0.98	0.82	0.35
2004	0.74	0.88	0.49	0.86	0.23	0.79	0.69	0.97	0.67	0.45
2005	0.87	0.89	0.65	0.82	0.41	0.88	0.59	0.85	0.81	0.61
2006	0.75	0.77	0.50	0.61	0.40	0.75	0.56	0.87	0.61	0.20

Vir: Eurostat, lastni izračun

Tabela 2: Korelacijski koeficienti gibanja BDP v primerjavi z BDP evroobmočja za obdobje 1996q1-2007q3

Država	Korelacijski koeficient (1996-2007)
Češka	0.70
Estonija	0.89
Ciper	0.46
Latvija	0.60
Litva	0.23
Madžarska	0.82
Malta	0.50
Poljska	0.89
Slovenija	0.78
Slovaška	0.29

Vir: Eurostat, lastni izračun

Priloga 7: RAZREDI ZA DOLOČANJE OCEN PRI IZRAČUNU SKUPNE OCENE OCA

1. Fleksibilnost trga dela

Podatki o skupnih indeksih zaščite zaposlenih in brezposelnih, kar odraža fleksibilnost trga dela. Višja vrednost skupne ocene pomeni, da je zaščita delavcev stroga in da trg ni pretirano fleksibilen.

Tabela 1: Razredi za izračun skupne ocene OCA (trg dela)

Razred	Ocena	Države
0,0 – 0,5	5	
0,6 – 1,0	4,5	
1,1 – 1,5	4	
1,6 – 2,0	3,5	Madžarska, Poljska
2,1 – 2,5	3	Češka, Slovaška
2,6 – 3,0	2,5	Estonija
3,1 – 3,5	2	Slovenija
3,6 – 4,0	1,5	
4,1 – 4,5	1	
4,6 – 5,0	0,5	

Vir: Lastni izračun

2. Odprtost gospodarstva

Podatki temeljijo na vrednosti razmerja med povprečjem izvoza in uvoza in BDP v letu 2005.

Tabela 2: Razredi za izračun skupne ocene OCA (odprtost gospodarstva)

Razred	Ocena	Države
Več kot 91	5	Estonija
81 – 90,9	4,5	Malta, Slovaška
71 – 80,9	4	Češka, Madžarska
61 – 70,9	3,5	Slovenija
51 – 60,9	3	Latvija, Litva
41 – 50,9	2,5	Ciper
31 – 40,9	2	Poljska
21 – 30,9	1,5	
11 – 20,9	1	
0 – 10,9	0	

Vir: Lastni izračun

3. Podobnost proizvodnje

Podatki temeljijo na indeksu neenakosti proizvodnje, izračunanem za obdobje leta 2006. Manjši kot je indeks neenakosti, bolj je struktura proizvodnje podobna tisti v evroobmočju in višja je ocena delne ocene za izračun skupne ocene OCA.

Tabela 3: Razredi za izračun skupne ocene OCA (Indeks neenakosti proizvodnje)

Razred	Ocena	Države
0,01 – 0,05	5	
0,06 – 0,10	4,5	
0,11 – 0,15	4	Estonija, Latvija
0,16 – 0,20	3,5	Slovenija
0,21 – 0,25	3	Ciper, Madžarska
0,26 – 0,30	2,5	Litva, Poljska
0,31 – 0,35	2	
0,36 – 0,40	1,5	Češka,
0,41 – 0,45	1	Slovaška
0,46 – 0,50	0	

Vir: Lastni izračun

4. Finančna integracija

Za oceno finančne integracije so uporabljeni podatki o deležu kreditov v BDP za leto 2006.

Tabela 4: Razredi za izračun skupne ocene OCA (Delež kreditov v BDP)

Razred	Ocena	Države
Več kot 141	5	
121 – 140,9	4,5	Ciper,
101-120,9	4	Estonija, Latvija
81-100,9	3,5	
61-80,9	3	Madžarska, Slovenija
41-60,9	2,5	Češka, Litva, Slovaška
21-40,9	2	Poljska
0-20,9	1,5	

Vir: Lastni izračun

5. Korelacija poslovnih ciklov

Ocena skladnosti med poslovnimi cikli temelji na izračunanih korelacijskih koeficientih gibanja rasti BDP v obdobju od leta 1996 do 2007.

Tabela 5: Razredi za izračun skupne ocene OCA (Delež kreditov v BDP)

Razred	Ocena	Države
0,91 – 1,00	5	Estonija, Poljska
0,81 – 0,90	4,5	Madžarska
0,71 – 0,80	4	Češka, Slovenija
0,61 – 0,70	3,5	Latvija
0,51 – 0,60	3	Malta
0,41 – 0,50	2,5	Ciper
0,31 – 0,40	2	
0,21 – 0,30	1,5	Litva, Slovaška
0,11 – 0,20	1	
0,00 – 0,10	0,5	

Vir: Lastni izračun